

РАФАЕЛ
ИСРАЕЛИН

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈւ ՊԵՏԵՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ՄԻԱԽՅՈՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՐԻՉԱՆԻ ՄԻԱԽՅՈՒՆ
ՀԱՅԱՐԴՆԱԽՈՎԻՇ ԻՆՍԻՏՈՒՏ

ГОССТРОЙ АРМЯНСКОЙ ССР
СОЮЗ АРХИТЕКТОРОВ АРМЕНИИ
СОЮЗ ХУДОЖНИКОВ АРМЕНИИ
ИНСТИТУТ АРМПРОМПРОЕКТ

ԵՐԵՎԱՆ 1974 ԵՐԵՎԱՆ

НАРОДНЫЙ АРХИТЕКТОР СССР

РАФАЕЛ
ИСРАЕЛЯН

ԱՍՀՄ ԺՈՂՈՎՐԴՅԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

ՈՎԱՅԱՅԵԼ ԻՐԻՅԱՅԵԼՅԱՆ

Կատալոգը կազմեցին
Գոհար ԽՈՍՏԻԿՅԱՆԸ
Ցոլակ ԱԶԻԶՅԱՆԸ

Խմբագիր՝ Լևոն ԲԱԲԱՅԱՆ

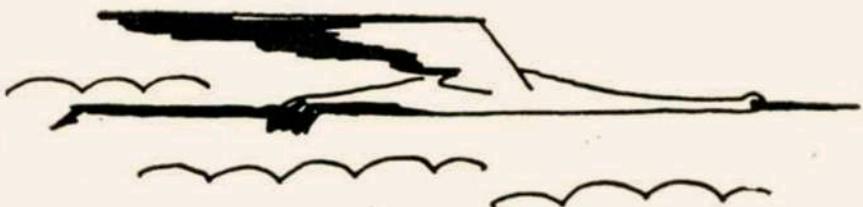
Գիղ.՝ ձևավորումը՝
Աշոտ ՏՈՒՄԻԿՅԱՆԻ

Составители:

Гоар ХОСТИКЯН
Цолак АЗИЗЯН

Редактор Левон БАБАЯН

Худ. оформление
Ашота ТОНИКЯНА

1935-ի մայիսն էր: Ահենգքարդում, ճարտարապետության նարցիսն նվիրված ստեղծագործական համաժողովին նավարվել էր Երկիրի ճարտարապետական հասարակայնության ընտրանին՝ ալեգարդ ակադեմիկոսներ, ամսանի վարպետներ, շնորհայի երիտասարդներ: «Հյուսիսային Պալմիրայի» ճարտարապետները մի նիստակի ցուցահանդիս էին կազմակերպել: Ճարտարապետի տան սրահներում ցուցադրված էին նևտարքրական նախագծեր, գծանկարներ և ջրաներկ աշխատանքներ: Հենց պատու էլ ճանաչված ճարտարապետ Արմեն Բարուտչելը մեզ՝ Հայաստանի պատմիրակներին, ճանոթացքները Գնդարվեստից ակադեմիայի ճարտարապետական վարպետության կատարելագործման դասընթացների սպաֆիրանու Ռաֆայել Խորայելանի մետք: Մեր հայրենակիցը երիտասարդ էր, հազիվ 25—27 տարեկան, սևսպառ և ուսնդով լի: Դրսում թեև բավական ցուրտ էր, սակայն գլուխը ընիվ սափրած Խորայելանը, որ հնագել էր սատինե վերմաշապիկ, մեջքին կովմասայն գոտի կատել, կարծև Հայաստանի շոգն էր այստեղ բնելը: Քայլում էր նա սրահներով մեզ մետք, խնձացի դիտողություններ անում այս կամ այն գործի մասին, գրավելով շրջապատի ուշադրությունը:

Սրագ անցան նևտարքի երույթներով ու բովանդակալից միցառումներով հարուստ ստեղծագործական համաժողովի օրերը, որ այդպես էլ ընդմիշտ մնացին մեր նիշողության մեջ:

1936-ին մենք նորից հանդիսակցինք Ռաֆայել Խորայելանի մետք: Ազս անգամ արդեն Հայաստանում: Նա վերադարձել էր իր հայրենի երկիրը՝ ապրելու և ստեղծագործելու: Խորայելանի առաջին աշխատավայրը դարձավ Կոմունապ տնտեսության ժողովադիմումներ 2-րդ ճարտարապետական արվեստանոցը, որ շուտում, որից արվեստանոցների մետք միանալով, միմբ դրեց

«Հայպետնախագծին»: Փոխվեցին նախազային կազմակերպությունները, վերակազմվեցին ու ստեղծվեցին նոր ինստիտուտներ, առևայն Խորայելյանը գրեթե 40 տարի անընդմեջ մնաց իր տեղում, երբեք չփոխեց իր արվեստանոցը: Վերջին տարիներին այդ ինստիտուտը կոչվեց «Հայարդնախագիծ»: Եվ շնորհած ինստիտուտի մասնագիտական այս թերությ այնքան էլ չէր համապատասխանում Խորայելյանի ստեղծագործական նախախրություններին, այնուամենաւնիվ նա մնաց իր կողմանիցի մետք՝ վայելելով նրա մեծ հարգանքը, գնահատվելով իրեն ականավոր ճարտարապետ և հրաշալի մարդ: Զգուշելով բարձր պաշտոնների, նա երկար ժամանակ կատարում էր ճարտարապետական արվեստանոցի ղեկավարի և շինարարական բաժինների գլխավոր ճարտարապետի պարտականությունները:

Գործին կպչում էր մեծ խանդավառությամբ, սիրում էր նորանոր նախազայի առաջարարներ և ստանալ: Աշխատում էր նամարյա անընհատ, մնում էր ինստիտուտում աշխատանքային ժամերից մետք անգամ: Խաֆոն, ինչպես նրան կոչում էին ընկերներն ու աշխատակիցները, կարողանում էր մտածել ու ստեղծագործել նոյնիսկ ժողովների, խորհրդակցությունների ժամանակ, ընկերական հանդիպումներին, տոնական սեղանի շորջ, շնորթյան գրկում և ազդուր: Նա կարողանում էր անշատվել շըրշապատից և ամրոջությամբ միրճվել ստեղծագործական խնդրի բուն էության մեջ: Արարում էր նա ազատ ու անկաշկանդ, ասես առանց «ստեղծագործական երկունքի»: Բոյց սա միայն արտարին տպավորություն էր: Խորայելյանը նաճախ էր խորհրդակցում գործընկերների մետք, լսում նրանց խորհրդները, նրանց կարծիքների մետք հաշվի նառում: Սակայն դա էլ երբեմն չէր նաև գեցնում վերջնական լուծումների: Վարպետը անշադրում նոր տարրերակներ էր նկարում, գծում մինչև որ կոմպոզիցիոն մուանդացումը գտնում էր իր վերջնական լուծումը: Հետո բոլոր տարրերակները փակցնում էր արվեստանոցի պատերին, ցոյց տախի գործընկերներին, ինստիտուտի տնօրինելին: Ցոյց էր տախի նաև բաղնիքներում, ճարտարապետների միությունում: Խորայելյանի աշխատանքները ոչ միայն ճարտարապետների, այլև մեր ողջ մուանդրականության ուշադրության էին արժանանում:

Ճարտարապետական արվեստին Խորայելյանը մոտենում էր մնագոյն նվիրումով ու պատասխանատվությամբ: Շնորք տկնադրելիս նա հաշվի էր առնում նրա ֆունգիոնալ կապեր սպասովելու անհրաժեշտությունը և իր տարածական պատկերացումները կերպավորում էր արտահայտիչ գծանկարներով: Գծանկարներ, որ պարզորոշ ցուցադրում էին նոյնակի հիմնա-

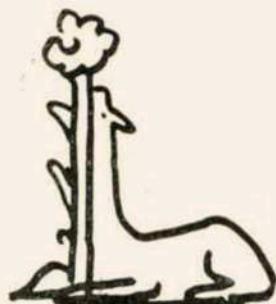

կան ասելիքը: Նրա նախագծերում ոչ միայն նակատները, այլև նախակազմերն ու կտրվածքները շատ բարձրարդիւս են ու բարօրինակ: Որպես ասածիս պատկերավոր սպացուց նիշնմ 1970-ին նախագծած հյուրանոցի շենքը՝ Ախուրյան գետի նույնական ձորի պոմլին: Հեղինակի մոտանացումը տոգորված էր հյուրանոցի ճարտարապետությունը ձորի բնապատկերին նամադրելու և նրա գերիշխող դերը շրջապատի ընդարձակ տարածության վրա շեշտկու միտումով: Հարկ է ասել, որ նույնակը այդ խնդիրը լուծեց փայլուն կերպով, թեև դրա նամար պետք եղավ շրջանցել հյուրանոցներ նախագծելու ընդունված մոտեցումը: Այդ պատճառով էլ բարձրահարկ շենքի նախակազմերը բոլորվին լուրահատուկ լուծում ստացան: Միաժամանակ հյուրանոցի նամարյա բոլոր նեշասնյակներից ննարավորություն ատեղծից դիտել հոյակապ ձորը, շրջակա լեռնաշխարհը, ինչպես նաև ճարտարապետական հին հուշարձանները: Նմանօրինակ մոտեցման խոտուն վկաներն են ճարտարապետական այն բազում նախագծերը, որ վարպետը նույնակի է ատեղծագործական իր ողջ կյանքի ընթացքում:

Անսամբլան սիրով ու ակնածանրով էր Խորայելանը վերաբերվում ազգային ժառանգությանը: Դա դրսորվել է նրա բոլոր էսքիզներում և նախագծերում, անկախ նրանց չափերից: Նրա ստեղծագործությունները միաժամանակ և՛ արդիական են, և՛ սպանդական: Այդպես կարող է արարել միայն ինքը՝ Խորայելանը:

Նա երբեք չի կրկնել ոչ որի, անգամ ինքն իրեն: Եթե օգտագործել է որիշ ժողովուրդների ճարտարապետական ձևերն ու մոտիվները, դրանք միշտ շնչավորել է իր ազգային ավանդների ողով:

Ան «Արարատ» տրեստի գինու գործարանի շենքը Երևանում: Այստեղ աներկրապրեն օգտագործվել է հոռոմա-հոնիական օրդերը, սակայն այնպիս է վերամշակվել, ազգային ձևեր է առել, որ սկզբնաղբյուրը դժվար է նկատել: Ստացվել է նոր և բարեհատուկ մի օրդեր: Եվ չես կարող շնանաշել Խորայելանին, որը կարծու թե բնութանը ներդաշնակ ազգային ճարտարավետի գեղացկությունը արտանայելու մի ուրույն ձիքը էր օժտված: Հատ-նատ բազալտով կառուցված այս մեծակերտ շինույթունը կազմակերպում է Հայոցանակի կամրջի շրջակա ողջ տարածությունը: Արդյունաբերական այս կառույցը միաժամանակ անթերի ու կատարյալ է թե՛ ֆունկցիոնալ և թե՛ ծավալա-տարածական կոմպոզիցիոն լուծումներով: Ի դեպ, շենքի ձորահայաց նատ-

վաճի մի մասը նախագծված է Էղեկ 1936—37 թվականներին ճարտարապետ Գևորգ Քոչարի ներք: Մնացած մասերը իրացված են Խորակելյանի նախագծով: Ծարտարապետական այդ վիրաբարի նամապիրը անընդհատ նուզէլ է վարպետին և նա բազմից վերանայել է իր նախագծերը: Սակայն, ցավոր, այդպես էլ մինչև օրս չի ավարտվել շենքի կառուցումը:

Խորակելյանի նախապատերագմական տարիների ստեղծագործական կենսագրությունը Եշանավորվել է մի բանի հաջողված գործերով: Այդ բայում Խարբերդի ծերանոցը (ճարտ. Հովհաննես Դոփիկյանի ներ համատեղ), զրուաշրջիկների տունը Անանուն (ճարտարապետներ Լևոն Բարսանի և Հայկ Դավթյանի ներ համատեղ), Անդինյան կոմիտիտմիության անվան հանգստի և կուլտուրայի գրուազգին, Լևոնամնտպորգիական ու Շինարարական տեխնիկումների հանրակացարանների ու բնակելի տան համալիրը (երկուսն էլ Լևոն Բարսանի ներ համատեղ): Այդ նամապիրի նախագծում, որը, ցավոր, մասամբ է միայն իրականացվել, առաջին անգամ մեր պրակտիկայում օրգանապես լուծված է զգայի թերության վրա կառուցվող բնակելի տան նորինափառը (այսպես կոչված կիսամարկային սիստեմ), ընդլայնական պատերի կոնստրուկտիվ սխեմայով:

Հայրենական պատերազմի օրերին, բնականարար, դադարեցվեցին քաղաքացիական շինարարության նախագծումները: Ռ. Խորակելյանը աշխատանքի անցավ Հայաստանի նուշարձանների պահպանության պետական կոմիտեում, որպես ավագ գիտաշխատող: Նա չափագրում, նկարում և ուսումնասիրում էր նին հայկական նուշարձանները: Սպա ճարտարապետների մի բրիգադի ներ, Երքաղստիտի ճարտարապետական հատակագծային վարչության հանձնարարությամբ մասնակցում է պաշտպանական-քողարկման նախագծային աշխատանքներին, կատարում է Երևան քաղաքի ՀՕՊ-ի մարտիկի պարտականություններ:

1942-ին Հայրենական պատերազմի ծանր օրերին Խորակելյանին հանձնարարվում է Փարաբար գյուղի համար նուշարժյուր նախագծել: Հեղինակի առաջարկով աղբյուրը նվիրվում է պատերազմի մերուսներին (այս մասին համապատասխան վիմագրություն կա աղբյուր-նուշարձանի պատին):

Աղբյուր-նուշարձանի գաղափարը արագությամբ տարածվում է ողջ հանրապետության մեջ և մեծ ժողովրդականություն ստանում: Հայաստանի շատ կոլտնտեսություններ դիմում են Ռ. Խորակելյանին՝ աղբյուր-նուշարձան նախագծելու խնդրանքով: Նա նա-

նոյրով ընդունում էր բոլոր առաջարկները և սիրով նախագըծնեմ:

Փ. Խրայելյանի ինքնատիպ սույնագործություններից է Երևանում, Հրազդան գետի վրա տեղադրված նինգաշբանի ջրանցույց կամուրջը (ինժեներ Գևորգ Եղյանի նետ համատեղ): Կառուցն այնպիս սերտորեն է կապվել տեղամբին, ասևս ներկուսվել է ձորի բնապատկերի նետ, դարձել նրա մի մասը: Բազգալուսական կամուրջը ուղղակի մերկում է գետի բազալտէ ափերի նետ, ու թվում է, թե սուանց ջրանցույցի ձորը դատարկ կլիներ ու աղբատ: Ինչպիսի՝ ինքնատիպ մուտքեակերպ, աղբային ավանդների օգտագործման ի՞նչ օգացողություն:

Այս ամենին զուգընթաց Խրայելյանը ընդլայնում էր իր գիտելիքները պատմական ճարտարապետության բնագավառում՝ մասնակցելով հուշարձանների ամրացման և վերականգնման աշխատանքներին, կազմելով գիտական հաշվետվություններ: Հանիստակի ողևորությունները դեպի հուշավայրերը մեծապես նըպատում են մտակից ճանաչելու հայրենի աշխարհը: Սակայն 1943-ից սկսած վարպետն ավելի ու ավելի է ծանրաբեռնվում նախագծային գործունեությամբ, որ դժվարացնում էր նրա ողևորությունները, իսահարում հուշարձանների պահպանման կոմիտեում նրա աշխատանքին: Ի վերջո, ստիպված նա թողնում է իր այդքան սիրած գործը: Եվ թեպես նևուանում է անմիջական գիտական գործունեությունից, սակայն մերն ու նևուաքքրությունը դեպի ազգային ժառանգությունը նրա մեջ երեք չեն մարում: Մինչև կյանքի վերջը նա մնաց ինչպիս կոմիտեի գիտական խորհրդի, այնպիս է պատմական հուշարձանների պահպանության ընկերության նախագահության անդամ:

Հայրենական պատրազմի տարիներին Երևանում սկսվեց այլ տարիների խոշոր գործարանի շինարարությունը: Խրայելյանը ներգրավվում է գործարանի մի քանի մասնակիների նախագծման աշխատանքներին: Նրանցից ոչ մեռու կառուցված բամբորական բնակելի ապանի շատ տներ ճարտարապետ Խրայելյանի նախագծած են: Նա մասնակցել է նաև գործարանի նամակիրի նախակագծման աշխատանքներին:

1944-ին, երբ սովորական գորքերը ազատագրվով նայենքը մտան Փաշխատական Գերմանիայի հողը, որոշվեց նադրակամարի կառուցումով Եշանավորել այդ կարևոր իրադարձությունը: Մեր Միության տարրեր բաղադրեցին նաև Երևանը, իշանալվառությամբ արձագանքեցին դրան: Երևանի բաղստի կազմակերպած մրցություն Ռ. Խրայելյանը նվաճեց առաջին մրցանակը: Հետագայում, կննելով բաղարաշխնական

որոշ նկատառումներից, հատկապես այն հանգամանքից, որ կամարները խոչընդոտ կդատանան ժամանակակից տրամապորտի ազատ երթևեկությանը, հաղթակամարն իրավանացնելու մտադրությունը օրակարգից հանվեց: Դրա փոխարեն պիտի բարձրանար ավելի նշանակալից մի կառուց՝ Հաղթանակի հուշարձանը: Հուշարձանի համագծումը հանձնարարվեց Խարայելյանին: Կառուցի նշանակալիությունը պայմանավորեց նաև տեղանքի ընտրությունը՝ Քանաքետի սարահարթի ուղիղ եզրին, ճիշտ և ճիշտ Լենինի պողոտապի առանցքով: Կոթողի բարձր դիրքը բարձրի վրա կանխորչեց կառուցվածքի մասշտաբը և ընդհանուր բարձրությունը: Դիրքը և չափերը պահպան ընտրվեցին, որ կոթողը եղագակի ոչ միայն Լենինի պողոտապի հեռանկարը, այլև բաղադրի կենտրոնական մասի կառուցապատման ողջ անամըլը: Այս ամենը իր ազդեցությունն ունեցավ նաև կոթողի նորինվածքը լուծելիս: Անդրամեջու էր այնպիսի ձևեր գտնել, որ հուշարձանը դիտվեր բաղադրի ամենանեռավոր կետերից անգամ: Հաղթանակի հուշարձանի ճարտարապետական բարձր արվեստը 1951-ին Ռաֆայել Խարավյանին բերեց ՍՍՀՄ պիտակն առաջին կարգի մրցանակը: Հոյակերտ կառուցվածքը հետագայում պահպան Մայր-Հայունինիքը խորհրդանշող կնոջ բանդակով (քանդակագործ Արա Հարույնյան): Պատվանդանի ներսում զետեղված է Հայրենական պատերազմի բանգարանը, որ շենքի նեղինակը ամեն կերպ շանացել է նյութերի ցուցադրումը օրգանապես կապել ներսի ճարտարապետությանը:

«Հաղթանակ» կոթողի նորակաս նորինվածքի մեջ լավ են գտնված պատվանդանի և արձանի չափերը: Նրանք հստակ են ընկալվում շնորհիվ պատվանդանը երևապատող բաց դարշնագոյն տուփի և պղնձե արձանի մուգ մակերնույթի: Ներդաշնակ համաշափությունները և կատարման բարձր որակը շանկանորեն ընդգծում են կառուցի որուցն ճարտարապետությունն ու պատմական արժեքը: Այստեղ և ճավագային նորինվածքի, և՝ մանրամասների մեջ կրկին հաստատվում է ազգային ճարտարապետական ժառանգության ստեղծագործական յուրացման փաստը: Անտարակոյս, կոթողի նորինվածքը իր ոգով շատ է մոտ միջնադարյան Հայաստանի կենտրոնավոր կառուցմերին, միաժամանակ լինելով ինքնուրույն և խիստ յուրահատուկ: Կառուցն իր վիթխարի չափերով հիշեցնում է Հին Արևելքի արվեստը: Անկային արվեստի մի նոր որակ է աս, սովորական մոնումենտալ արվեստի գործ՝ ստեղծված սոցիալիստական ուսալիջմի մեթոդ: Թանգարանի շքամուտքը երիգված է վարդակների զարդա-

բանդակներով, որ փորփած էն մուգ շագանակագույն տուֆի վրա: Տասնինը վարդակներից ոչ մեկը նման չէ մյուսին: Սակայն բոլորն իրար ենտ, բամբարան նրավիրող կամարախտ մուտքի շորջ, միասնական մի պասկ էն հյուսում: Զարդարանդակները ստեղծվել են ճարտարապետի վարպետորեն արված էսքիզների հիման վրա: Պատվանդանի ընդարձակ ու հարթ մակերևույթները աշխատացվում են բանդակներով, որոնք խորհրդանշում են Հայրենական պատերազմին մասնակցած տարրեր զրատևակներ կամ թե պատկերում ենց կորողի շինարարության ընթացքում կիրառված գործիքներ ու մեթոններ, նաև նայ ժողովրդի զարդարվեստին այնքան նարազատ բույսեր ու մրգեր:

50—60-ական թվականներին Խորայիշյանը մի շաբար խոշոր նախագծեր է ստեղծել: Անս նրանցից մի բանիս՝ Նորքի հոգերուժական միլվանդանցը, Այդու լնի ջրհան կայանը, հինգմարկանի բնակելի շենքեր Երևանում և Հայաստանի որիշ բաղադրելու մեջ:

Բնակելի և այլ կարգի մասապական շինարարության նախագծման հանդեպ Խորայիշյանի վերաբերմունքը այսպէս է բնորոշում և. Բարյանը. «Խորայիշյանի մասապական շինարարության համար արված նախագծերում նկատվում է «քանականության ոգու» և շինվածքի բարձր արտահայտչականության երշանիկ զուգակցում: Խելամտորեն մշակելով Փունկցիոնալ նախակազմումը, նոգարով շենքերի հարմարությունների և խնայողական լուծման մասին, նաև միաժամանակ շատ ժամանակ է դրանց արտաքին զարդարանքի հանդեպ, ձգտելով արտահայտչականության հասնել լավ համամասնությունների միջոցով և շենքին օրգանապես բնորոշ տարրերը բացահայտելով»: Մեկ անգամ չէ, որ Խորայիշյանին վատահին է նախագծել արտակարգ նշանակություն ունեցող որևէ շենք: Դրանց մեջ արժե նիշել նիմավորց Ամբերդից ոչ մեռու գեղեցիկ ու լերկ լուսներին կառչած Ֆիզիկայի փորձարանը, որը կապված է առաջինի հետ, Խորայիշյանը նախագծում է Արագածի գագաթին, ծովի մակերևույթից 4085 մետր բարձրության վրա: Նման տեղադրումը նիշենակից պահանջում էր նախառնակ բոլոր այն հնարավորությունները, որոնք լուսային խառաջուն ճմուանը սպասովելին փորձարանի անխափան աշխատանքը:

Բնության մետաբրոբական ու գողոտիկ անկյունները տևանքում և տեղանքի լավ բնարության անվերապ հոտառություն ունեն Խրապելլանց: Այդպիսի տեղերում նա սիրում էր, ասենք, ուստորան նախագծել: Նրա «Ծովինարը» տեղադրված է Հրազդան քաղաքում, մեծ ջրամբար-լճի եզրին: Երկնարկանի շենքի ճարտարավետությունը ուղղակի ներքերին է տեղանքի բնապատկերի մեջ: Հոռից նրա որվանկարը զոգորդվում է Հրազդանի լուսային ունիեփին: Զրի վրա կախված կոստյոլային տևասը այցելուն հնարավորություն է տախս իրեն շրջապատված զգալ լուսների շուշպարով, չի մակերևույթի անդորրությամբ:

Մյուս ուստորանը «Արագիլն» է, որ գտնվում է Քանաքեռի սարահարի պոնկին, անտառապատ միջավայրում և տևանենի է Երևանի հարավային մասի շատ կետերից: Հեղինակը լավ է գտել շենքի մասշտաբը: Եթե մի քիչ մեծ կամ փոքր լիներ, դժվար թե այդպիս կապվեր տեղանքին: Ծենքին մոտենում են ու համոզվում, որ խվական իր տեղում է ու հարմարավեն:

Երրորդը՝ Սարդարապատի հուշակառուցի մասը կազմող ուստորանն է, որը նախորդների նման իր սրտարաց ճարտարապետությամբ առինքնում է դիտողին:

Այն հուշամասը, որտեղ Հայաստանի նկարչի տունն էր լինելու, քաղաքաշինական իր դժվարություններն ուներ: Անճրամեշտ էր այն կապի ոչ միայն «Երևան» հոլորանցի կիսակոր հրապարակի նետ, այն մի ընդհանրություն ստուծել արդեն վաղոց կառուցված այդ հյուրանոցի և «Մոսկվա» կինոթատրոնի շենքերի մեջ: Խրազելանը դրան հասավ: Նկարչի տունը ներդաշնակորեն միաձուվել է հրապարակի շենքերի համայնքին և առևս պրոֆ. Նիկողայոս Բուհիարժանի կառուցած հյուրանոցի ճարտարապետության շարունակությունն է: Ծենքը բավական տարողունակ է, ունի նարմարավեն ցուցարաններ:

Ու. Խրայելյանին վիճակվել է նախագծել նաև հանգստյան նախակենքին ծառայող շինությունները: Հասուկ հիշատակության է արժանի Կիրովի անվան քիմկոմիտնատի բանվորական արտֆիլակտորիումը Սրբական գյուղի մոտ (ճարտ. Սեղա Պետրոսյանի մեջ համատեղ): Խճռատիպ ու համարձակ լուծումով տեղադրված այդ շինությունը լայնակի կորում է Դալար գետակը: Հեղինակը շենքի տակ նախատեսել է նամենի որվանկարով կամարային մի բացվածք, որի միջով անցնում է լուսային գետակը: Ֆրոֆիլակտորիումի շենքը գարմանայիորեն ներդաշնա-

Կում է ձորի բնությանը: Ազն քառամարկ է, սակայն նորիզոնական նատակ տրումուների շնորհիվ քարձը չի երևում: Թվում է թե կառուցք նոդին է նակլիզ, որ չխանգարի իրեն հյուրընկալած բնուրյանը:

Բնակելի ու քաղաքացիական շենքերի նախագծմանը զոգընթաց Խորայիշյանը շարունակում է աշխատել Երևանում, Օշականում և այլոր կառուցվող գինու մասների նախագծման վրա, ստեղծում է արդյունաբերական այլ ձևունարկությունների ինքնատիպ նախագծեր: Կանքի վերջին տարիներին նախագծել է շրջանակն ավտոկացարան՝ 300 մերենայի նամար, կենտրոնական կերպ բարելիք: Սրա ճարտարապետական լուծումը, որ շինությանը գարմանայի հաստատում ու գվարք բնույթ է հաղորդում, միաժամանակ որոշակիորեն ազգային է: Ավտոկացարանը անկակած կրառնա անվանի վարպետի նոյակապ առևողագործություններից մեկը:

Հանաստանի ճանապարհները շատ տեղերում գարդարվել են քանդակված նուշասյուններով և այլ ուղղաձիգ կոմպոզիցիաներով: Սրանք նամդիպում են Սևանի, Էջմիածնի, Գառնիի ճանապարհներին և այլուր: Այդ ուղենշան-կոթողները յավ են դիտվում և գրավում են ճամփորդների ուշադրությունը: Զվարթոնց տանող ծառուղու մուտքի մոտ տպագրիչ է արծիվ քամուկով կոթողը (քանդ. Երվանդ Քոչարի մետ համատեղ): Սա ընկալվում է իրուն լուրամատուկ մի նախամուտք, որ տանում է դեպի Զվարթոնցի ավելակները, որ ճարտարապետական թևկորների վրա դրոշնկած են թևատարած արձիկներ: Իսկ Գնդարդավանքի մոտ, ճամփորդին վեր է խոյանում առյուծ-քանդակով պատկված մի պուն, որ Գնդարդը կառուցող Պոռշան տոնմի զինանշանն է (քանդ. Սրա Հարույտմանի մետ համատեղ): Ամեն անցորդի անպատմելի նուզմունը է պատճառում Գառնի տանող ճանապարհին կանցնած Զարենցի կամարը: Եղիշե Զարենցի նիշատակը նավերժանող ամենի յավ նուշարձան դժվար է պատկերացնել: Այս կամարից բացվում են փորբիկ Հայաստանի աներևակայի լայնությունները, ներառներով նաև Զարենցի այնպև գովերգած զույգ Մասսմերը:

Այսուղի թվարկեցինք Շափակը Խորայիշյանի նարուատ երևակայությամբ առևողագծ փորբ նորինվածքներից մի քանիսը միայն: Հայաստանի ճանապարհները ճարտարապետական փորբ ձևերով (աղբյուր-նուշարձան, ուղենշան-կոթող և այլն) նարըստացնելու նախաձեռնությունը Խորայիշյանին է: Նա էր, որ առաջին անգամ Գառնի տանող ճանապարհին առաջարկեց կո-

թող կանգնեցնել: Առաջարկ, որ մետ կանոն դարձավ Հայաստանի ճանապարհների համար ընդհանրապես:

Խորավեցանի մեղմակած փոքր ձևերի այս նորինվածքները հատուկ ուսումնասիրության արժանի գործեր են, անշախ նրա մյուս առեղծագործություններից:

Խորավեցանի վերջին խոչոր գործերից է «Սարդարապատի ճակատամարտ» գրուազի-նուչարձանը, նվիրված 1918 թվականի մերսամարտին (բանդակագործներ Արա Հարությունյանի, Սահման Մանուկյանի և Արշամ Չամինյանի մետ համատեղ): Ռազմի դաշտը ձևավորված է տեղական կարմիր տուֆից կերտված ճարտարապետական-բանդակագործական համակառուցով: Ծանապարհը տանում է դեպի բարեկանոն վեր ձգվող գանգաշտարակը, որ երկու կողմից ասես պաշտպանվում է թևափոր ցուլերի նոր արձաններով: Ապա ընդարձակ ծառություն, վիթխարի քարի արձիվների ուղեկցմամբ այցելուն մոտենում է մրտեն ծիրով բանդակագարդված հուշապատին: Համալիրը եզրափակվում է բանդարանի շինությամբ: Ծրջապատի ընդարձակ տարածությունը ծառատնիված է, այսուղ ճնշում է ապագա պուրակը, որ կամրջացնի ճարտարապետական համալիրը: Հուշարձանը անշնչելի տպավորություն է թողնում: Ծարտարապետն իր գործընկերների մետ ի հայտ է թերել նայենասիրության վեմ մի զգացում: Ծարտարապետական ու բանդակագործական արտահպատչոցներով այս ռազմի դաշտում վնասնում է հայ ժողովուի պատմության ամենանշանակալից դրվագներից մեկը, արժեքավորվում Սարդարապատի ճակատամարտի պատմական նշանակությունը: Ցավոր, այսուղ տակավին չեն իրականացել մեղմակի բռնոր մուահղացումները: Դու պիտի ավարտվի բանդարանի շնմբը, որ կարող է դատնակ համալիրի լախազոյն մասերից մեկը: Ցանկալի է, որ բանդարանի ցուցանմուշների թրվում լինեն նաև կարպետի՝ Սարդարապատի ճակատամարտին նվիրված հուշարձանի գծագրերն ու նկարները:

Ինչպիսի շնմբ էլ նախագծելիս լիներ Ռ. Խորավեցանը՝ մեծ թե փոքր, համեստ աղբյուր կամ «Արարատ» տրեստի գինու գործարան, միշտ գտնում էր ինչ-որ նոր քան, որ նախկինում երբեք չեր եղել իր ատեղծագործությունների մեջ: Ամեն գործի նա մոտենում էր իրեն հասուկ ուշաբրությամբ ու սիրով, կարևորելով ամեն կառուց, թեկուզ դա սպիրական քարե ցանկապատ լիներ: Ստեղծագործական այս մոտեցումն էր նենց, որ Խորավեցանին հաջողություն էր թերում:

Ռաֆայել Խորայիշվանը գերազանց նկարիչ էր: Ծարտարապետական հուշարձանների բազմաթիվ էտյուտների նեղինակ: Առանձնապես բավ էր նկարում ճարտարապետական դրվագներն ու մանրամասները:

Նա շատ բան է արել նաև կիրառական արվեստի ասպարեզում, ունի բազմաթիվ գծանկարներ՝ ճենապակյա ամանորինի, ափսեների, գալաքաների ինչպես նաև զանազան ոսկերչական իրերի էսքիզներ: Ծարտարապետին շատ նետարքքել է գրքի գրաֆիկան և նև ստեղծել է գրքի ձևավորման ու նկարագրման շատ թերթեր:

Կմեկար է պատկերացնել, որ մի կյանքի ընթացքում նետարքուր էր այսքան շատ գործ անել: Գործ, որ ճարտարապետական ամենատարբեր մրցույթներում միշտ ուշադրության կենտրոնում է եղել ու արժանացել գնաճատանքի: Գործ, որ դարձել է նաև նրա գիտական աշխատանքի վկան: Ի մի բնորմելով «Խճանական աշխատանքները ճարտարապետության մեջ» ընդհանուր խորագըրի տակ, այդ գործը 1952-ին իրեն դիմերտացիա պաշտպանվել է Աւտոմատագրադադարի անվան ինստիտուտում: Եվ իրեն այդ գործի արդար գնաճատանք Ռ. Խորայիշվանին շնորհվել և՛ն ՀՍՍՀ արվեստի վաստակավոր գործի և ՍՍՀՄ ժողովրդական ճարտարապետի կոչումներ:

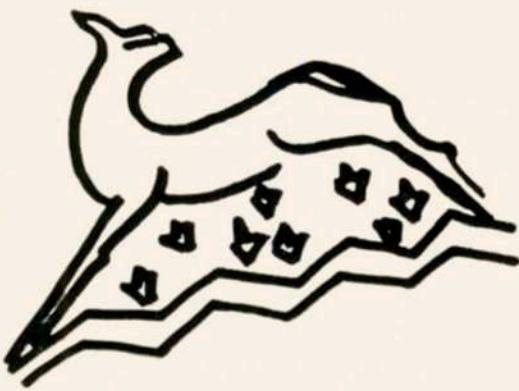
Հատուկ ուշադրության է արժանի անվանի ճարտարապետի մանկավարժական գործունեությունը: Ձեւ որ մեր միջին սերնդի ճարտարապետներից շատերը վարպետության դպրոց և՛ն անցել ենց Խորայիշվանի դեկավարությամբ:

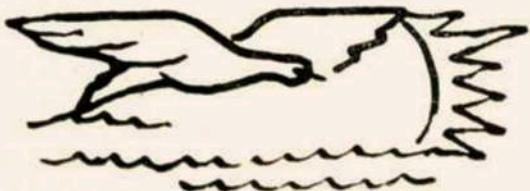
Ռաֆայել Խորայիշվանի ստեղծագործական կյանքը կարող է օրինակ դառնալ երիտասարդ ճարտարապետների նամար: Այդ կյանքը պատկերավոր մտածողության, ստեղծագործական նենարանների անսպաս շունմարան է և ճարտարապետական վարպետության խելական օրինակ:

ՄԱՐԿ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Հայկական ՍՍՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ

Одним из значительных мероприятий Союза советских архитекторов в 1935 году была творческая конференция, состоявшаяся в Ленинграде. Это было в мае. Архитекторы «Северной Пальмиры» устроили для делегатов конференции прекрасную выставку произведений архитектуры. Почти все залы Дома архитектора были заняты интересной экспозицией проектов, рисунков, акварелей. Среди участников конференции были маститые архитекторы, академики с именем и талантливая молодежь, словом, цвет архитектурной общественности страны. И вот тогда-то архитектор А. К. Барутчев познакомил нас, делегатов от Армянской ССР, с аспирантом курсов повышения мастерства Академии художеств по архитектуре Рафаэлом Исраеляном. На дворе было еще довольно холодно, но он в своей черной сатиновой рубахе, схваченной в талии тонким кавказским поясом, с бритой наголо головой, казалось, совсем не ощущал холода. Наш соотечественник был молод, на вид ему было лет 25—27. Чувствовалось, что он полон энергии. Его суждения о произведениях архитектуры, экспонируемых на выставке, высказанные скромно, но по существу, привлекали внимание слушателя.

Быстро прошли интересные по выступлениям и очень содержательные по мероприятиям дни творческой конференции, которые запомнились на всю жизнь.

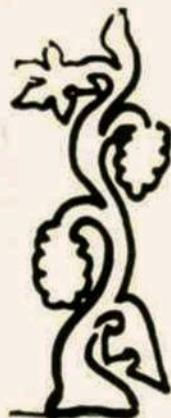
В следующем, 1936 году, мы снова встретились с архитектором-художником Р. С. Исраеляном. Он приехал в Армению, на родину отцов, жить и работать. Местом его творческой деятельности стала вторая архитектурная мастерская при Наркомате коммунального хозяйства, которая вскоре объединилась с другими мастерскими в институт «Армгоспроект». Менялось

название проектной организации, менялось и руководство, а Рафаэл Сергеевич неизменно оставался на своем посту в течение почти 40 лет. Последнее название проектного института, где работал Исраелян, было «Армпремпроект». И хотя профиль института не совсем соответствовал направлению его творчества, Рафаэл Сергеевич сжился с коллективом и пользовался большим уважением, как выдающийся архитектор и замечательный человек. Не стремясь выдвигаться на руководящие должности, он прошел все ступени служебной лестницы, являясь в течение многих лет главным архитектором строительного отдела.

Работал Исраелян всегда с большим увлечением, любил когда ему поручали все новые и новые проекты. Он беспрестанно трудился, продолжая творить и в часы досуга. Рафо, как называли его друзья и сотрудники, продолжал обдумывать и делать наброски будущих проектов на заседаниях, совещаниях, в кругу друзей, за праздничным столом, на природе и т. д. Творил он легко и свободно, без «творческих мук». Со стороны можно было подумать, что он трудится для собственного удовольствия. Но это только внешне. Он умел отвлечься от окружающих и думать, глубоко проникая в истинное содержание творческой задачи.

Исраелян нередко советовался с коллегами, с мнением которых считался. Однако и это не приводило подчас к окончательному решению. Мастер не уставал рисовать, пока композиционная мысль, сменяясь, не останавливалась на последнем варианте. Все рисунки он размещал на стенах мастерской и показывал их сотрудникам, друзьям по институту и вне его. Иногда, сняв со стены чертежи, показывал их в городском Совете, в Союзе архитекторов и т. д. Его работы всегда вызывали живой интерес не только у архитекторов, но и у всей нашей интеллигенции.

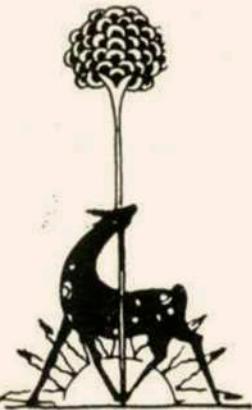
К архитектурному творчеству Рафаэл Сергеевич относился как к одному из важнейших искусств. При размещении помещений он учитывал необходимость обеспечить их функциональные связи и свои пространственные представления выражал в рисунках, на которых читалась основная мысль автора. Планы и разрезы здания в его проектах выполнялись так же высокохудожественно, как фасады и другие демонстрационные чертежи. Иллюстрацией тому может служить проект гости-

ницы на берегу реки Ахурян, выполненный Исаеляном в 1970 г. Вся мысль автора была направлена на то, чтобы архитектура гостиницы была связана с природой ущелья реки и одновременно доминировала над всем пространством. И, надо сказать, задача эта была решена блестяще, хотя для этого мастеру пришлось отойти от обычных приемов проектирования гостиниц. Поэтому планы этого высотного здания получились совершенно оригинальными. Почти из каждого номера гостиницы открывается вид на величественное ущелье, на пики гор, а также на памятники средневековой архитектуры. Так подходил Рафаэл Сергеевич ко всем тем проектам, которые ему пришлось выполнить, в течение своей жизни.

Исаелян с безграничной любовью относился к национальному наследию. Это отражено во всех его произведениях, независимо от их величины. Работы Рафаэла Сергеевича, как правило, современны и одновременно традиционны. Так работать умел только он.

Рафаэл Исаелян никого никогда не повторял в своем искусстве, даже самого себя. В его многочисленных работах присутствует дух национального зодчества, даже если в них использованы мотивы архитектуры других народов. Примером этому может быть архитектура здания винного завода треста «Арарат» в Ереване. Здесь автор, несомненно, отталкивался от римско-ионического ордера, но он настолько его переработал, придав прорисовке форм национальный характер, что источники заимствования можно и не заметить. В итоге ордер совершенно оригинален и нов. Глядя на архитектуру этого большого завода, можно безошибочно угадать почерк Исаеляна. У него было какое-то свое умение передать обаяние армянского зодчества, прочно связанного с родной природой. Это сложенное из штучного базальта монументальное здание организует архитектуру окружающего пространства в районе моста Ахтанак. В то же время это промышленное здание вполне совершенно и по функциональному решению и по объемной композиции. Проект здания винного завода (та часть, что обращена к ущелью реки Раздан) был начат в 1936—1937 гг. совместно с архитектором Г. Б. Кочаром. Все остальные стороны, в том числе и главная, обращенная к мосту Ахтанак, выполнены только Р. С. Исаеляном. К этому грандиозному комплексу он возвращался неоднократно в течение всей своей

творческой деятельности. К сожалению, строительство его до сих пор не завершено.

Из числа других объектов, запроектированных Р. С. Исаеляном в предвоенные годы, следует упомянуть: Дом для престарелых в Харберде (совместно с арх. О. А. Дохикиным), Дом туриста на Севане (совместно с архитекторами Л. М. Бабаяном и Г. Л. Давтяном), Парк культуры и отдыха им. Комсомола, комплекс общежитий с жилым домом для Гериометаллургического и Строительного техникума в Ереване (оба совместно с арх. Л. М. Бабаяном). В этом комплексе, осуществленном, к сожалению, не полностью, впервые в нашей практике была органично решена композиция жилого дома на продольном уклоне (так называемая «полузатяжная система») на основе схемы с широким шагом поперечных стен.

Во время войны, когда проектные работы для гражданского строительства были отложены, Р. С. Исаелян работал в Комитете по охране исторических памятников Армении в качестве старшего научного сотрудника. В этот период им был произведен обмер ряда памятников армянского зодчества, которые были им тщательно изучены и зарисованы. Одновременно Рафаэл Сергеевич привлекается к оборонно-маскировочному проектированию в составе бригады архитекторов при Архитектурно-планировочном Управлении Ергорсовета, выполняет обязанности бойца МПВО г. Еревана.

В 1942 г., в суровые дни Отечественной войны, Исаеляну было поручено спроектировать памятный родник в селе Паракар. По предложению автора родник посвятили героям Отечественной войны, о чем была сделана надпись на стеле родника.

Идея родника-памятника стала быстро распространяться по республике, найдя горячую поддержку в народе. К Исаеляну начали обращаться с просьбой выполнить проекты родников-памятников многие колхозы Армянской ССР. Эта работа продолжалась и в послевоенные годы.

Одним из интересных произведений Рафаэла Сергеевича является пятипролетный акацук через реку Раздан (совместно с инженером Г. Г. Егияном) в Ереване. По нему протекает вода одного из крупнейших каналов водного хозяйства Армянской ССР. Это сооружение настолько вписа-

лось в ландшафт местности, что кажется частью природы ющлья. Построенный из штучных базальтовых камней, этот акведук как бы сплзается с базальтовыми берегами реки Раздан. Без акведука ущелье в этом месте было бы намного беднее, пустыннее. Следует отметить, что в эту работу мастер внес многое самобытного, национального.

Одновременно Рафаэл Сергеевич расширяет свои знания в области исторической архитектуры, участвуя в работах по реставрации и укреплению комплексов и отдельных частей древних сооружений и составлении научных отчетов. Частые поездки в места исторических памятников знакомят его и с природой различных районов республики.

С 1943 г. Исаелян поручают выполнять все новые и новые проекты. Становится трудно совмещать работу в Комитете по охране памятников, связанную с частыми выездами и он оставляет работу, которая ему всегда нравилась. Но если Рафаэл Сергеевич ушел от непосредственной научной деятельности в Комитете, то интерес к исторической архитектуре, к науке о ней у него сохранился навсегда. До конца своей жизни он состоял членом учесного совета Комитета и членом Президиума Общества по охране исторических памятников.

В годы Отечественной войны в Ереване началось строительство крупного алюминиевого завода. Р. С. Исаелян принял участие в проектировании ряда заводских корпусов. Недалеко от них строились кварталы жилых домов для рабочих, многие из них—из его проектам. Рафаэл Сергеевич участвовал и в решении вопросов планировки, в частности, предзаводской площадки.

В 1944 г., когда наши войска победоносно вступили на территорию фашистской Германии, было выражено желание ознаменовать это событие постройкой триумфальной арки. Эта идея с воодушевлением была воспринята в ряде городов СССР, в том числе и в Ереване. На конкурсе, объявленном Ереванским городским советом, первая премия была присуждена проекту Р. С. Исаеляна. В дальнейшем намерение построить триумфальную арку стало по градостроительным соображениям. Решено было возвести монумент Победы.

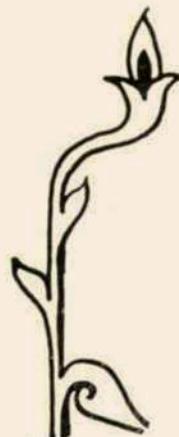

Проект монумента был поручен Исаеляну. Значительность сооружения определила и выбор участка на бровке Канакерского плато, точно по оси проспекта Ленина. Расположение монумента высоко над городской территорией задало необходимый масштаб и общую высоту сооружения. Местоположение и размеры были избраны так, чтобы монумент не только замыкал перспективу проспекта Ленина, но и завершал весь ансамбль застройки города. Все это повлияло и на общее решение композиции монумента. Необходимо было найти такие формы и размеры сооружения, чтобы оно было доступно для восприятия с самых отдаленных точек города. С этой задачей зодчий справился блестяще.

За архитектуру монумента Р. С. Исаеляну в 1951 году была присуждена Государственная премия СССР первой степени.

Величественное сооружение впоследствии увенчалось скульптурным образом Матери-Родины высотой в 17 метров работы скульптора А. А. Арutyюна, а в пьедестале расположился Музей Отечественной войны. Материалы музея, размещенные в двух этажах, привлекают многочисленных посетителей. Автор здания вложил много сил, чтобы экспозиция была органически связана с архитектурой интерьеров. В величественной композиции монумента хорошо найдены соотношения скульптуры и пьедестала, цвет туфа, которым облицован пьедестал, хорошо сочетается с темной поверхностью статуи, выполненной из кованой меди. Хорошие пропорции и высокое качество исполнения выгодно подчеркивают архитектуру и назначение сооружения. В нем мы также видим творческое использование наследия национальной архитектуры как в объемной композиции сооружения, так и в деталях. Несомненно, композиция монумента очень близка по духу центрическим сооружениям средневековой Армении, в то же время она самостоятельна и оригинальна. По колossalным размерам это сооружение напоминает произведения монументального искусства Древнего Востока. Но оно имеет новое качество. Это советское монументальное искусство, основанное на социалистическом реализме.

Арка портала, ведущая в Музей, обрамлена венком орнаментальных роз, выполненных из туфа темно-коричневого тона. Ни одна из девятнадцати роз не повторяет рисунка

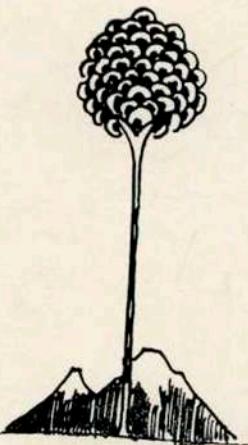
другой, но вместе они составляют единое обрамление арки входа в Музей. Оригаменты выполнены с большим мастерством резьбы по камню на основе шаблонов, искусно выполненных автором. Большие поверхности постамента со всех четырех сторон оживлены лентой орнаментированных камней. Одни из них рассказывают о родах войск, принявших участие в Отечественной войне, другие об инструментах и механизмах, использованных в строительстве монумента, на третьих запечатлен растительный орнамент, столь близкий вкусам и традициям армянского народа.

Особенностью архитектуры монумента является то, что она, будучи органически связана с фигурой Матери-Родины, создает запоминающийся силуэт. Он господствует над всей застройкой Еревана.

В пятидесятых-шестидесятых годах Р. С. Исраелян исполняет ряд крупных проектов. Вот некоторые из них: психоневрологическая больница в Норке (район г. Еревана), насосная станция в Айгриче, несколько пятиэтажных жилых домов в Ереване и в других городах Армении.

Правильно характеризует Л. М. Бабаян отношение Рафаила Сергеевича к объектам жилищного и другого массового строительства. Он пишет: «В работах Исраеляна для массового строительства наблюдается счастливое сочетание «духа рационализма» со стремлением к высокой выразительности сооружений. Вдумчиво прорабатывая функциональную планировку, заботясь об удобствах, экономическом решении зданий, он в то же время весьма скромно относится к их внешнему «украшению», стараясь достигнуть выразительности посредством хороших пропорций и выявления органически присущих зданию элементов».

Р. С. Исраеляну не раз приходилось проектировать совершение исключительные по назначению здания. Среди них следует упомянуть лабораторию физики в горах, в суровом, но красивом месте, недалеко от средневековой крепости Амберд. В архитектуре этого здания достигнуто гармоничное единство с ландшафтом. Другую лабораторию физики, связанную с первой, он проектирует на вершине горы Арагац, на высоте 4095 м над уровнем моря. Такое расположение

* «Архитектура СССР», 1968, № 11, стр. 69.

потребовало от автора предусмотреть ряд мероприятий, обеспечивающих возможность работать в лаборатории в зимнее время, когда Арагац покрыт глубоким снегом.

Р. С. Исраелян выполнил несколько проектов ресторанов на очень интересных по природным условиям участках. Один из них—это ресторан «Цовинар» в городе Раздане, на берегу большого водохранилища. Архитектура двухэтажного здания ресторана прочно вписалась в живописный ландшафт, еще издали его силуэт хорошо сочетается с горным рельефом Раздана. Консольная терраса значительного вылета создает у посетителя впечатление, что он находится в окружении гор и водной глади.

Ресторан «Арагил» размещен на бровке Канакерского плато и просматривается со многих точек Еревана. Он находится в окружении зелени Канакерских склонов и органически вписывается в пейзаж. Автор хорошо угадал масштаб этого здания. Будь он меньше или больше, было бы нарушено единство с природой. Вблизи убеждаешься, что это небольшое здание здесь уместно и естественно.

Третий ресторан—в комплексе сооружений Сардарапатского мемориала, выполнен очень приветливо и неизменно посещается туристами.

Все три ресторана, запроектированные Р. С. Исраеляном, очень популярны.

На сложном для размещения участке архитектор спроектировал Дом художника в Ереване. Требовалось не только связать его с полукруглой площадью гостиницы «Ереван», но и найти согласованность со зданием кинотеатра «Москва» и самой гостиницей. Автор достиг этого—Дом художника органически вошел в комплекс зданий этой площади. Он как-бы продолжает архитектуру гостиницы, выполненной по проекту профессора Н. Г. Буниатяна. Дом довольно вместительный, в нем находится несколько удобных выставочных залов.

Р. С. Исраеляну довелось проектировать и здания реабилитационного назначения. Здесь следует упомянуть профилакторий для рабочих завода им. С. М. Кирова близ села Арзакан (совместно с архитектором С. О. Петросян). Интересное и смелое по замыслу решение получило размещение этого здания поперек течения реки Далар. Автор предусмо-

трел под зданием арочный проем интересного рисунка для горной речки. Здание профилактория удивительно приятно сочетается с природой ущелья. Благодаря четким горизонтальным членениям четырехэтажное здание не кажется высоким, оно словно прильнуло к земле, чтобы не мешать привившей его природе.

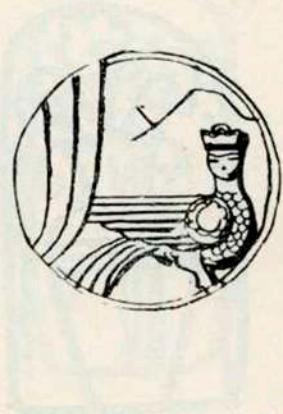
Наряду с проектами жилых и гражданских зданий Рафаэл Сергеевич продолжал проектировать винные заводы в Ереване, Ошакане, а также ряд других промышленных предприятий.

В конце своей жизни он спроектировал круглый гараж на 300 автомашин с круглым двором в центре. Архитектура его явно национальна, она передает мажорность и вместе с тем капитальность сооружения. Это здание, несомненно, станет одним из монументальных произведений прославленного мастера.

Дороги Армении во многих местах украшают стелы и другие вертикальные композиции, иногда со скульптурными рельефами на них, выполненные по проекту Исаеляна. Запоминается стела с орлом у въезда на территорию храма Звартноц (скульптор Е. С. Kochar). Она воспринимается как интродукция к предстоящему осмотру развалин Звартноца (храма бдящих сил), где среди повержнутых землетрясением архитектурных форм есть несколько капителей с высеченными на них орлами, распостершими свои могучие крылья. А на пути к монастырю Гегард можно встретить стелу, завершенную изваянием стилизованной львицы (скульптор А. А. Арутюнян), являющейся гербом рода Просяннов, построивших Гегардский монастырь.

Непередаваемо волнующее настроение создает Арка Чаренца по дороге в Гарни. Более удачный памятник великому армянскому революционному поэту Егише Чаренцу трудно представить. Ведь именно здесь хорошо видны широкие просторы небольшой Армении, завершающиеся двуглавым Аракатом, который был воспет в звонких стихах Чаренца.

Здесь были перечислены только некоторые из многочисленных малых композиций Р. С. Исаеляна, плоды его богатой творческой фантазии. Инициатива создания на дорогах Армении сооружений различных архитектурных форм (родников-памятников, стел—указателей и т. д.) принадлежит Рафаэлу Сергеевичу.

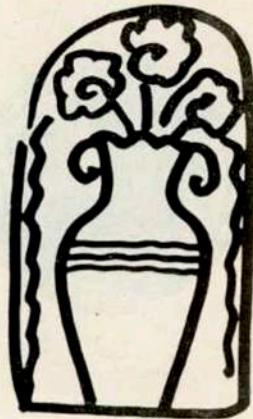
Сейчас возведение небольших сооружений на дорогах Армении стало обычным явлением.

Композиции малых форм, созданные Исаеляном, достойны отдельного рассмотрения и изучения, независимо от его других произведений.

Одной из последних больших работ Р. С. Исаеляна является парк-памятник «Сардарапатская битва», посвященный победе в Сардарапатской битве в 1918 г. (памятник выполнен совместно со скульпторами А. А. Арутюняном, С. М. Манасяном и А. А. Шагиняном). Поле битвы оформляет архитектурно-скульптурный ансамбль сооружений из местного красного туфа. Дорога ведет к стройной высокой звоннице, фланкируемой мощными изваяниями крылатых быков. Далее посетитель по широкой аллее, как бы сопровождаемый колоссальными каменными орлами, подходит к мемориальной стене, украшенной рельефами скачущих крылатых коней. Завершается комплекс зданием музея. Парк значительных размеров дополняет архитектуру мемориального комплекса. На частых посетителей этого ансамбля он оставляет неизгладимое впечатление. В это свое творение авторы вложили высокое чувство патриотизма. На поле битвы в архитектурных и скульптурных формах развертывается все памятное и героическое, что связано с судьбой народа и историческим значением Сардарапатской битвы. Еще не все завершено здесь, как думал и хотел мастер. Необходимо достроить музей, который по окончании может стать одним из лучших объектов комплекса. Было бы желательно, чтобы среди экспонатов находились чертежи и рисунки мастера, посвященные ансамблю-памятнику Сардарапатской битвы.

Какое бы здание ни проектировал Р. С. Исаелян, большое или малое, скромный родник или грандиозный комплекс винного завода треста «Арагат», для каждого объекта он находил что-то новое, не имевшее место ранее в его творчестве. И это потому, что каждый раз он по-новому подходил к предстоящей работе, какой бы она ни была. Эта творческая черта неизменно приводила мастера к заслуженному успеху.

Одновременно с творческой деятельностью в проектном институте Рафаэл Сергеевич с 1941 г. много лет с увлече-

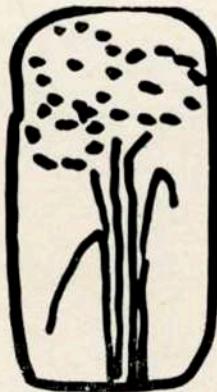
нием преподавал архитектурное проектирование в Ереванском Политехническом институте и руководил дипломными работами. Многие из ведущих архитекторов среднего поколения прошли школу мастерства под его руководством.

Рафаэл Сергеевич был отличным рисовальщиком. Им сделано много этюдов памятников архитектуры. Особенно тщательно он рисовал архитектурные детали и фрагменты.

Исраелян во многом способствовал развитию прикладного искусства. У него немало рисунков фаянсовой посуды, тарелок, чашек и др., рисунков для ювелирных изделий. Работал он также и в области книжной графики. Количество эскизов и рисунков так велико, что трудно представить как можно за одну жизнь сделать так много.

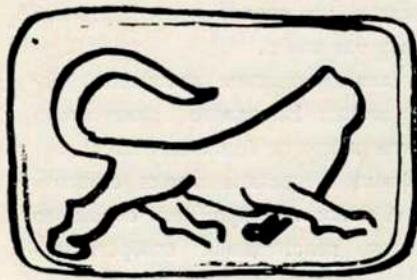
Работы Исраеляна получили всенародное признание. Ему были присвоены почетные звания Народного архитектора СССР, Заслуженного деятеля искусств Армянской ССР.

Творческая жизнь Рафаела Исраеляна может служить образцом для архитектурной молодежи, примером образного мышления, творческих находок, неистощимой изобретательности и подлинного архитектурного мастерства.

МАРК ГРИГОРЯН

Заслуженный деятель искусств Армянской ССР

1. ՀԵՆՔԵՐ, ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐ, ՀՈՒՏԱՐՁԱՆՆԵՐ

1. ЗДАНИЯ, СООРУЖЕНИЯ, ПАМЯТНИКИ

ԵՎԵՐԵՐ, ԿԱՌՈՒՑՑՆԵՐ, ՀՈՒՅԱՐՉԱՆՆԵՐ

ЗДАНИЯ, СООРУЖЕНИЯ, ПАМЯТНИКИ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՏՐԵՍՏԻ ԳԻՆՈՒ ՄԱԼՈՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ: 1937—1961

ԵԵՐԵՐԻ ԶՈՐԱՀԱՅՈՑ ՀԱՏՎԱԾԸ

(Ճարտարապետ Գևորգ Քոչարի և ինժեներ Աշոտ Մարտիրոսյանի նետ համատեղ) ԺԱԿԱՏԻ ԴՐՎԱԿ

(Ճարտարապետ Գևորգ Քոչարի և ինժեներ Աշոտ Մարտիրոսյանի նետ համատեղ) ԵԵՐԵՐԻ ԶՈՐԱՀԱՅՈՑ ՀԱՏՎԱԾԸ:

ԺԱԿԱՏԻ ԴՐՎԱԿ

ԵԵՐԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍԱԲՈՅ ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ԿԱՄՈԶՔԻՑ

ԺԱԿԱՏԻ ԴՐՎԱԿ. ԿՅՐԱՄԵՐՈՎ,

ԳԵԿՈՐԱՏԻՎ. ԿԱՐԱՍ

ԵԵՐԵՐԻ ԺԱԿԱՏԸ ԻՍԱԿՈՎԻ ՓՈՂՈՑԻՑ

ԴՐՎԱԿ. ՀԱՐԹԱՔԱՆԴԱԿԻՎ,

(Քանդակագործ Արա Հարությունյան)

ВИННЫЕ ПОДВАЛЫ ТРЕСТА «АРАПАТ» В ЕРЕВАНЕ. 1937—1961

ФАСАД ОБРАЩЕННЫЙ К УЩЕЛЬЮ.

(Совместно с архитектором Г. Б. Кочаром и инженером А. С. Мартиросяном)

ФРАГМЕНТ ФАСАДА.

(Совместно с архитектором Г. Б. Кочаром и инженером А. С. Мартиросяном)

ФАСАД ОБРАЩЕННЫЙ К УЩЕЛЬЮ.

ФРАГМЕНТ ФАСАДА.

ОБЩИЙ ВИД ЗДАНИЯ С МОСТА «АХТАНАК».

ФРАГМЕНТ ФАСАДА С КАРАСАМИ.

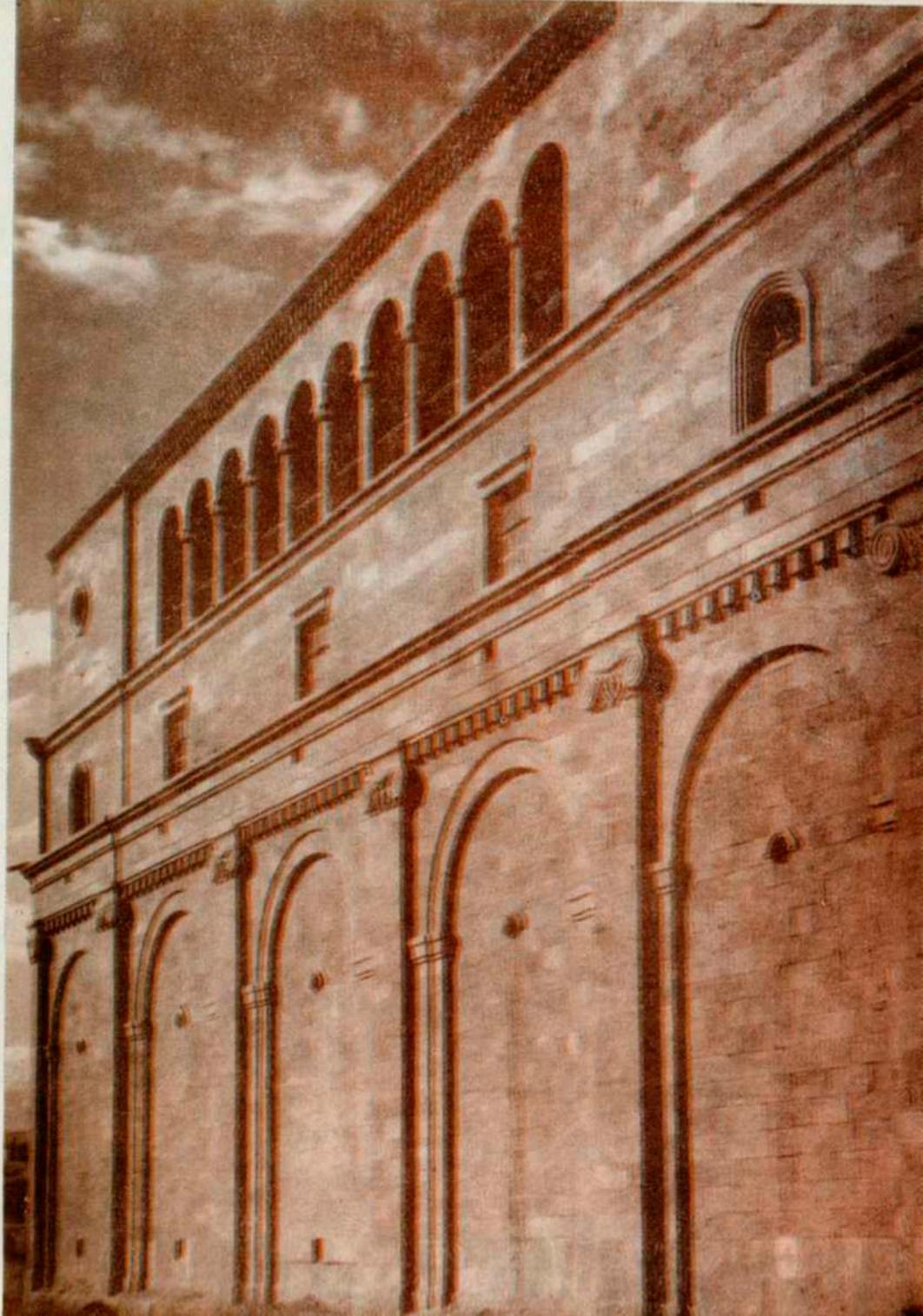
ДЕКОРАТИВНЫЙ КАРАС.

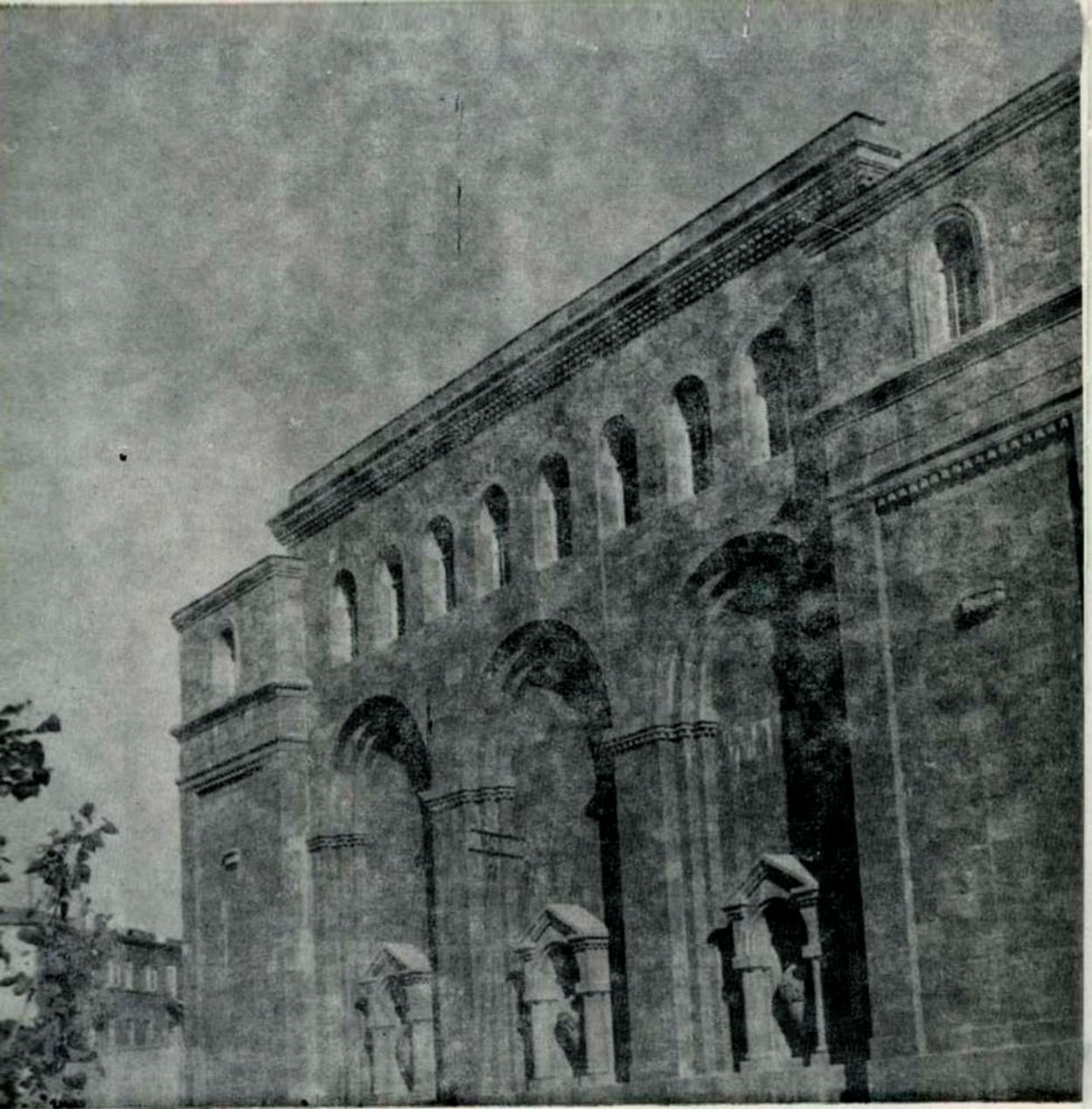
ФАСАД ЗДАНИЯ ПО УЛИЦЕ ИСАКОВА.

ФРАГМЕНТ С РЕЛЬЕФОМ.

(Скульптор А. А. Арутюнян)

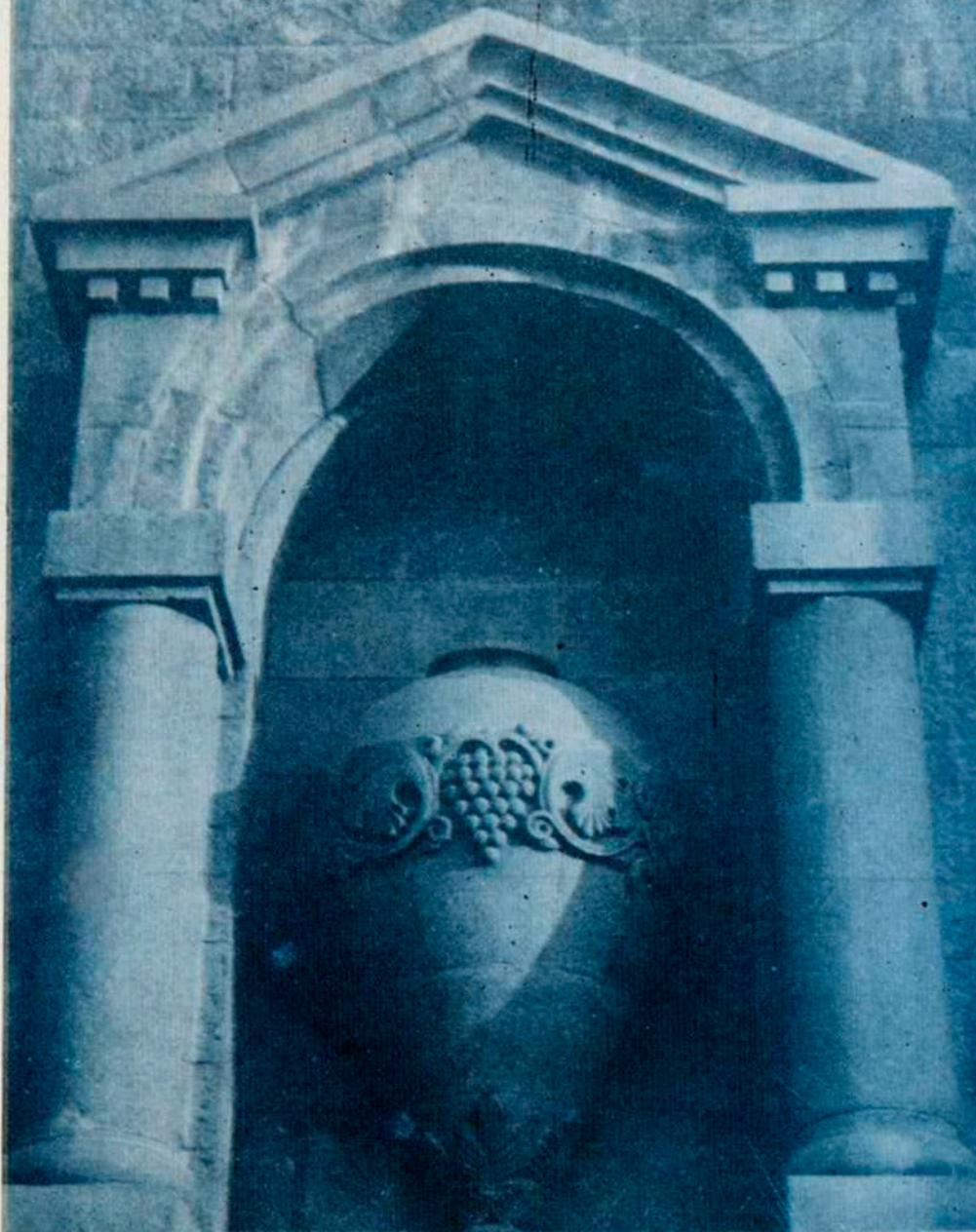
«Արտաշ» տրանժ գինը մտավայր Երևան: 1937—1961 Վինե պուլա քրեստ «Արարատ» Երևան
Ընկր ձորահաց բնակչութ Օրեզօն ձևանական, օբարձակ կ սպառած

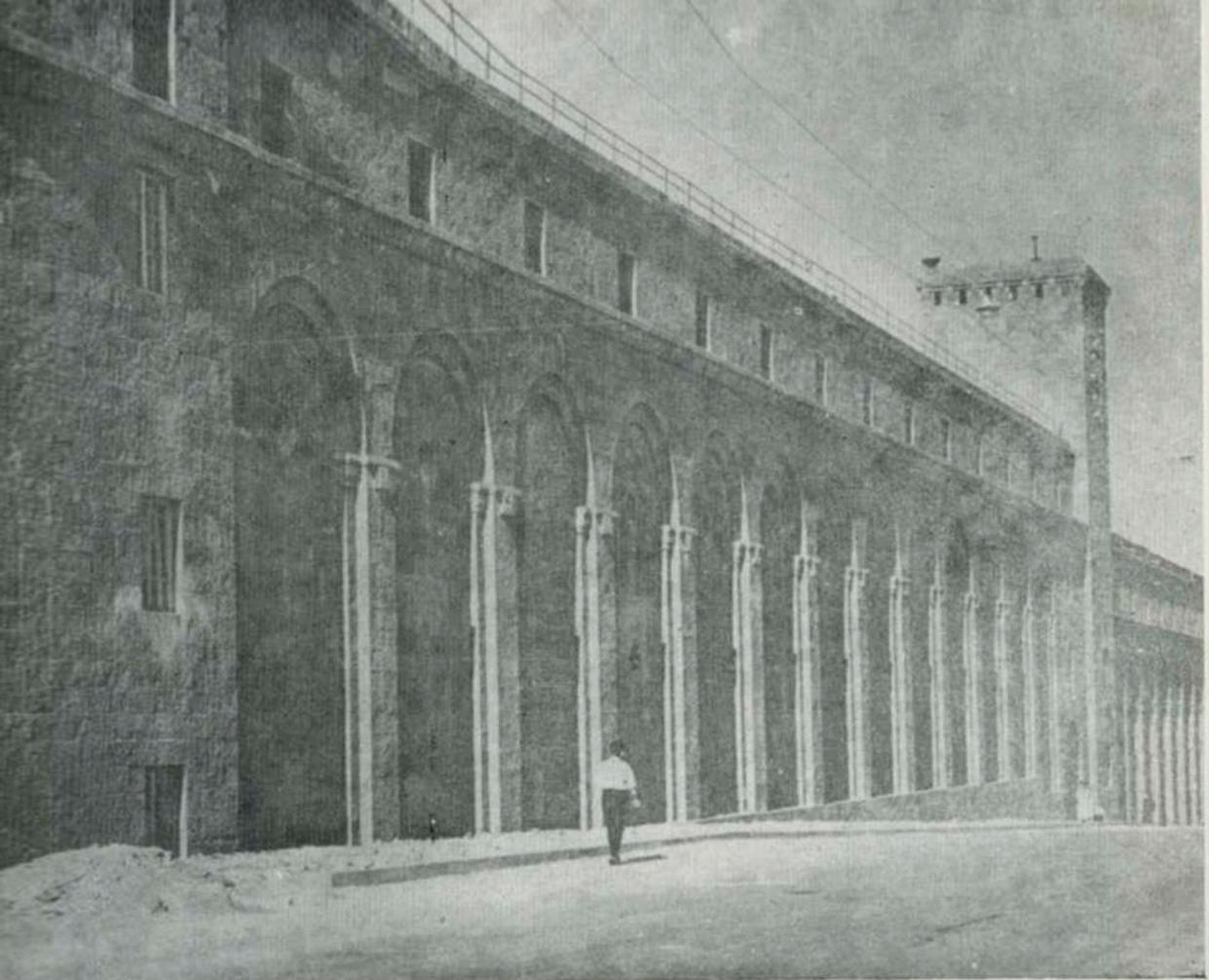

Ծակատի դրվագ կարասներով Փрагмент ֆասադ ս կարասն

Գիլուրանի կառա Աշօրագիտների կառա

Ըեսրի ճակատը Իսակովի փողոցից Փասադ здание по улице Исаакова

ԵՐԵՎԱՐ, ԿԱՌՈՒՑՑՆԵՐ, ՀՈՒԾՈՒՑՆԵՐ

ЗДАНИЯ, СООРУЖЕНИЯ, ПАМЯТНИКИ

ԱԽԱՆՔՆԱՏՈՒՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ: 1949

ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ ԼԵՆԻՆԻ ՊՈՂՈՏԱՅՈՒՄ: ԵՐԵՎԱՆ: 1956
ԾԱԿՈՒՑ

ԾԱԿՈՒՑԻ ԴՐՎԱԳ

ՖԻԶԻԿԱՅԻ ԽԵՍՏԻՏՈՒՏԻ ՓՈՐՁԱՐԱՆԸ ԱՐՄԱԿԱՆԻ ԼԱՆՉԵՐԻՆ

ԶՐԱՆՑՈՒՑՑ ՀՐԱԶԴԱՆ ԳԵՏԻ ՎՐԱ: 1950

(**Ինժեներ Գևորգ Եղյանի նկատելը**)

ԶԱՐԵՎԻ ԿԱՄԱՐԸ ԳԱՐԿԻՒԻ ԾԱՆԱՊԱՐՀԻՆ: 1957

ԱՐԱՐԱՏԸ ՀԱՐԵՎԱՆԻ ԿԱՄԱՐԻՑ

«ԱՐԱԳԻ» ՈԵՍՏՈՐԱՆԸ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ: 1957

«ԾՈՎԻՆՇԱՐ» ՈԵՍՏՈՐԱՆԸ ՀՐԱԶԴԱՆՈՒՄ: 1960

Ս. Մ. Կիրովի ԱՆՎԱՆ ՔԻՄԿՈՄԲԻՆԱՏԻ ՊՐՈՖԻԼԱԿՏՈՐԻՈՒՄԸ ԱՐՁԱԿԱՆԻ ՄՈՏ
(**Ճարտարապետ Սեդա Պետրոսյանի նկատելը**)

Առանձնատուն Երևանում Օсобняк в Ереване

ԵՐԵՎԱՆ, ԿԱՊՈՒՅՑՆԵՐ, ՀՈՒՍՎՐՉՈՒՆԵՐ

ЗДАНИЯ, СООРУЖЕНИЯ, ПАМЯТНИКИ

Особняк в Ереване. 1949.

Жилой дом по проспекту Ленина в Ереване. 1956.

ФАСАД.

ФРАГМЕНТ ФАСАДА.

Лаборатория института физики на склонах Арагата.

Акведук через реку Раздан. 1950.

(Совместно с инженером Г. Г. Егияном)

Арка Чаренца по дороге в Гарни. 1957.

Арка Чаренца. Вид на Арарат.

Ресторан «Арагил» в Ереване. 1957

Ресторан «Цовинар» в Раздане. 1960

Профилакторий Ереванского химкомбината имени С. М. Кирова вблизи Арзакана.

(Совместно с архитектором С. О. Петросян)

Ջրանցուց Հրապանի գլանի վրա Ակведук через реку Раздан

Բնակելի տուն Լենինի պողոտայի, Երևան
Հինգի տուն Լենինի պողոտայի, Երևան

Լուսա-մատադրժական տեխնիկումի հանրակացարանը Երևանում
Общежитие Горно-металлургического техникума в Ереване

Բնակելի տուն Թամանցիսկի փողոցում, Երևան Ժилой дом по улице Таманцинери в Ереване

Ֆիզիկայի ինստիտուտի փորձարանը Արագածի լանջերին
Лаборатория Института физики на склонах Арагаца

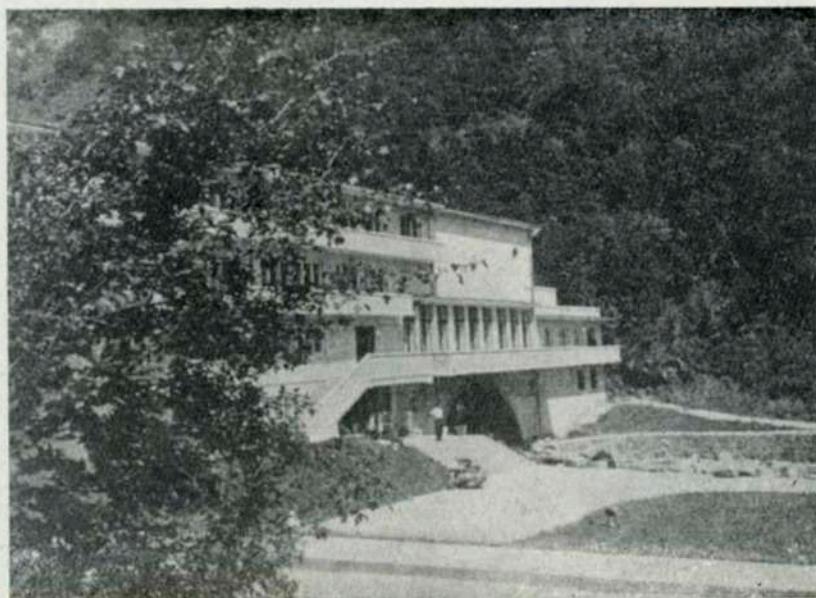
«Ժովինար» ռեստորանը Հրազդանում Ռեստորան «Հովինար» Տաճար

Զարենցի կամարը Գառնիի ճանապարհին Արք Չարենցա ու դորց Յանձնական գործությունների վարչության կողմէ

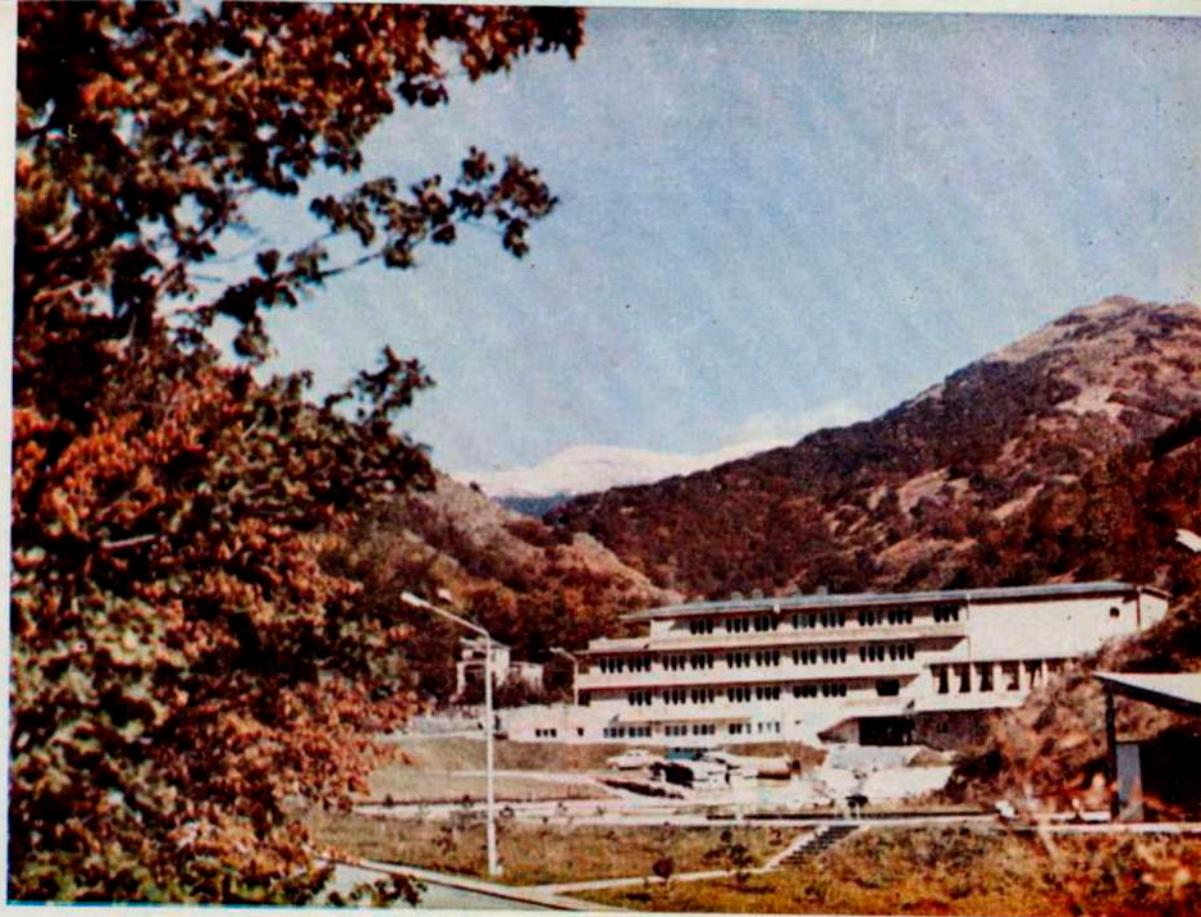
Չարենցի կամարը: Գործ՝ Մ. Սարյանի Արկա Կարենցա. Բարեկամության պատճենավայրում

Դրվագ Փրամենտ

Հայիսարան Վեստիբուլ

Հեղմանուր տեսք Օբայի վիճ

Ա. Մ. ԿԻՐՈՎԻ ԱՆՎԱՆ ՔԵՄԿՈՄԲԻՆԱՏԻ ՊՐՈՅԵԿՏՈՐԻՈՆԻ
ПРОФИЛАКТОРИЙ ЕРЕВАНСКОГО ХИМКОМБИНАТА им. С. М. КИРОВА

ՃԵՐԵՐ, ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐ, ՀՈՒՏՈՒՑԱՆՆԵՐ

ЗДАНИЯ, СООРУЖЕНИЯ, ПАМЯТНИКИ

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ» ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ԵՐԵՎԱՆԻ
ՆՈԽՄ: 1967

ՀԱԿԱՑԻ ԴՐՎԱԿ

(Քաղաք Արտ Հարությունյանի)

ԳԼԽԱՎՈՐ ՄՈՒՏՔ

ԳԼԽԱՎՈՐ ՄՈՒՏՔԻ ԶԱՐԴԱՐԱԿԱՆՈՒՄՆԵՐ

ՊԴԽԶԱԿՈՓ ԴՈԽՈՒ

ԴՈԽՈՒ ԴՐՎԱԳՆԵՐ

ԱՍՏԻՃԱՆԱԵԶՐԻ ԶԱՐԴԱՐԱԿԱՆՈՒՄՆԵՐ

ՔԱՐԵ ՋՐՀՈՐՈՒՄՆԵՐ

ԶԻՆԱՆՉԵՆ ՊԱՏԻ ՎՐԱ

ԴԵԿՈՐԱՏԻՎ ՍԿԱՀԱԿՆԵՐ

МУЗЕЙ «АРМЯНСКИЙ НАРОД В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ» В
ЕРЕВАНЕ. 1967.

ОБЩИЙ ВИД

(Скульптура А. А. Арутюниана)

ФРАГМЕНТ ФАСАДА.

ГЛАВНЫЙ ВХОД.

РЕЛЬЕФЫ ОБРАМЛЕНИЯ ГЛАВНОГО ВХОДА.

МЕДНАЯ ДВЕРЬ.

ФРАГМЕНТЫ ДВЕРИ

ФРАГМЕНТЫ ПАРАПЕТА ЛЕСТНИЦЫ С РЕЛЬЕФАМИ.

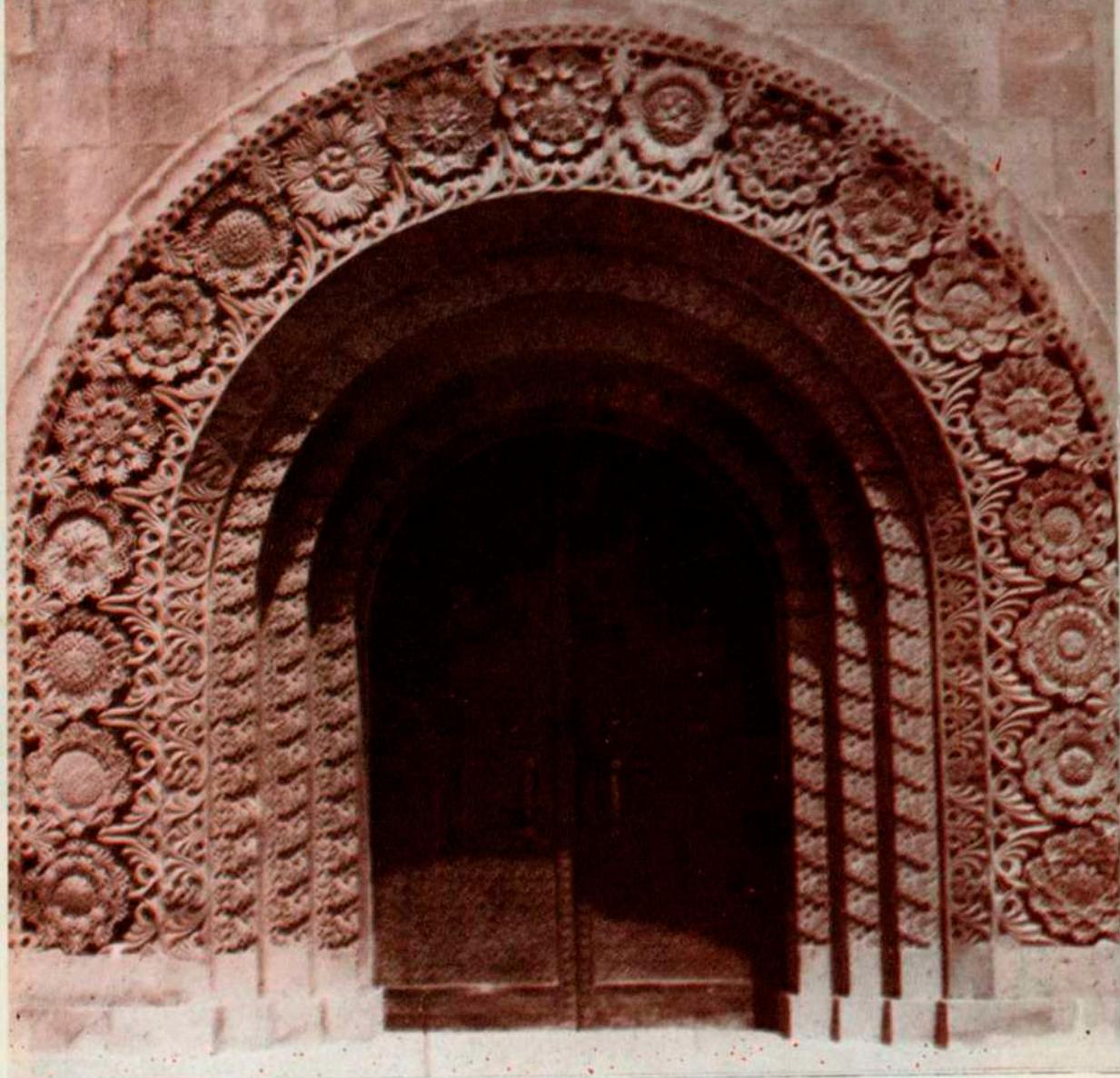
КАМЕННЫЕ ВОДОСЛИВЫ

ВОИНСКАЯ ЭМБЛЕМА НА СТЕНЕ.

ДЕКОРАТИВНЫЕ БАЗЫ.

«Հայ ժողովորդի Հայրենական մեծ պատերազմում» թանգարանը Երևանու
Музей «Армянский народ в Великой Отечественной войне» в Ереване

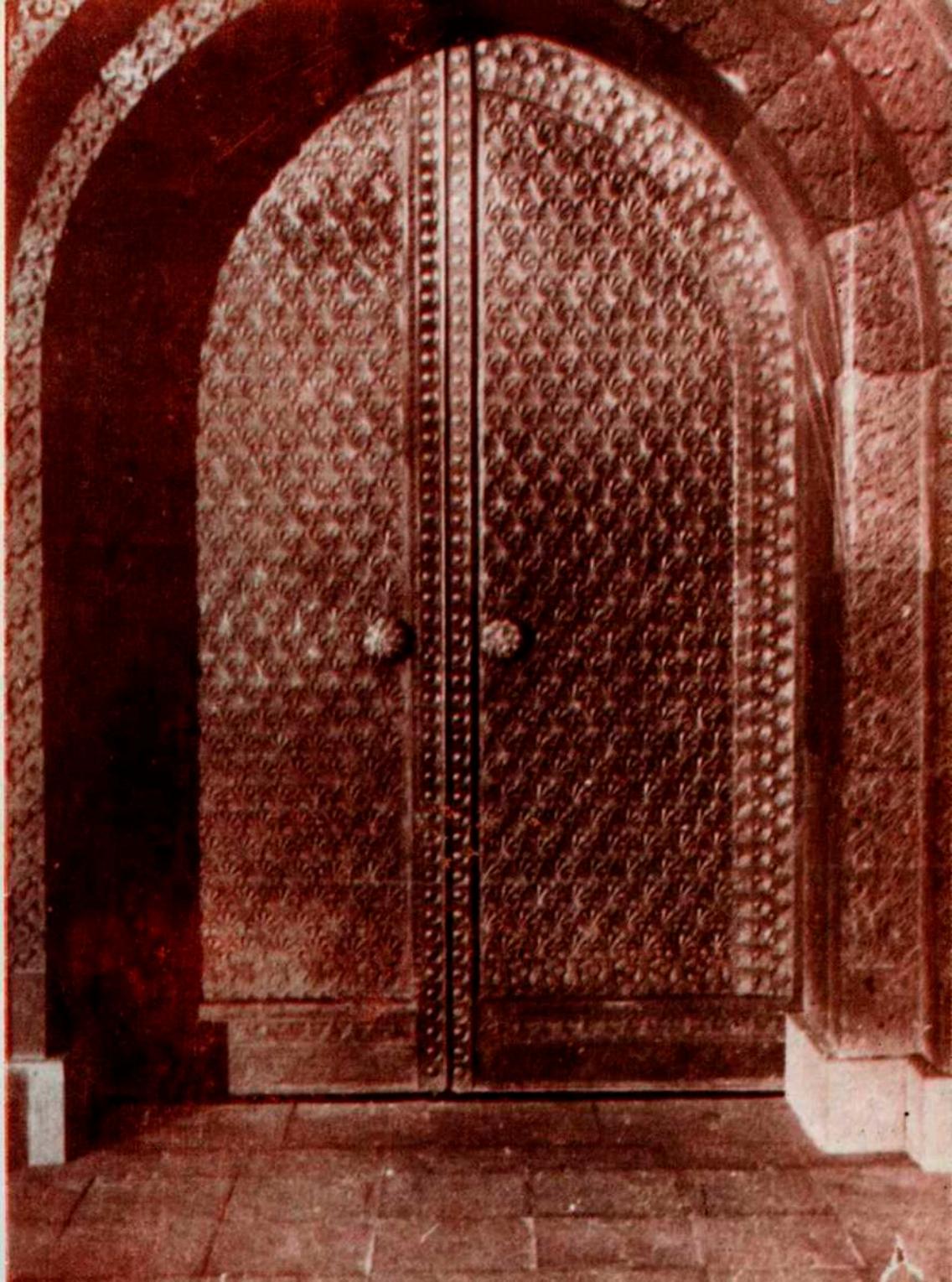

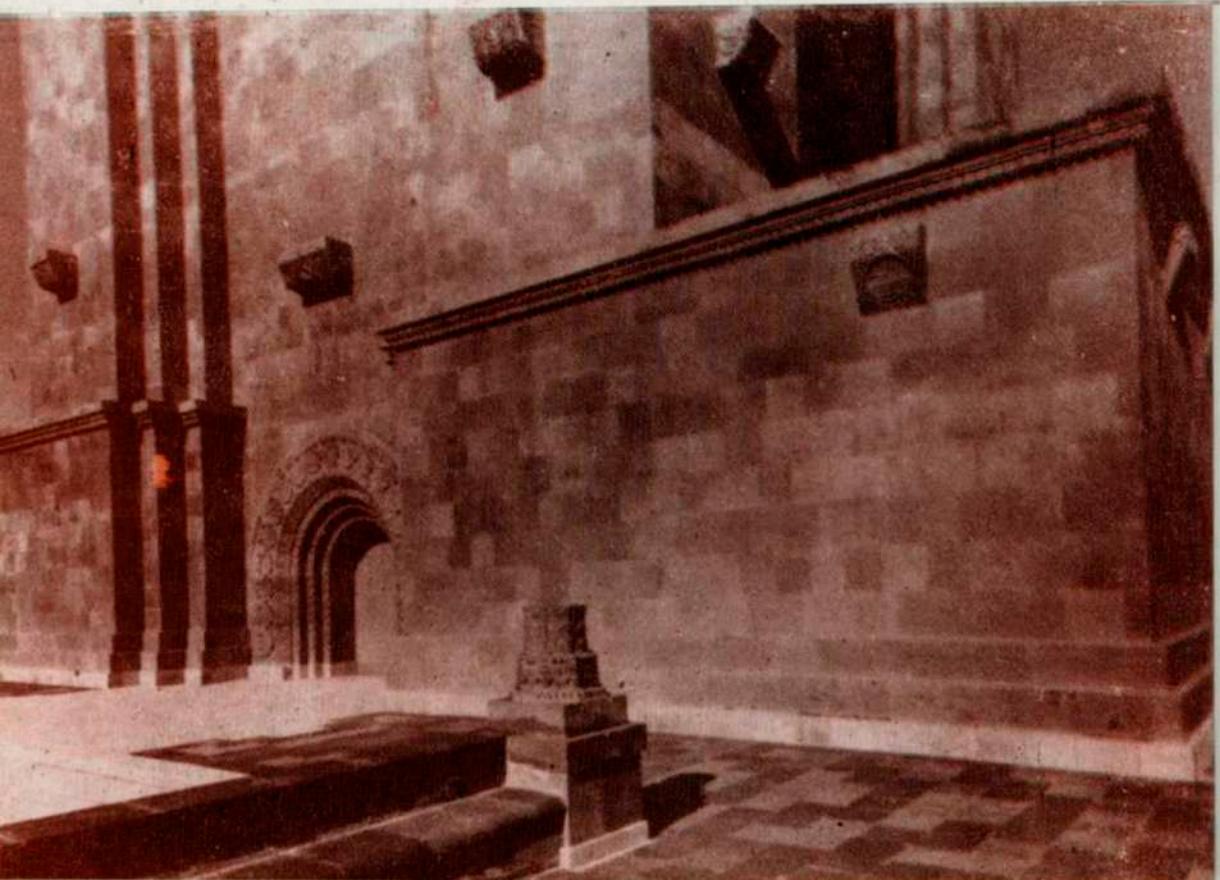
Գլխավոր մուտքի զարդարանդակները Рельефы обрамления главного входа

Медиа дверь

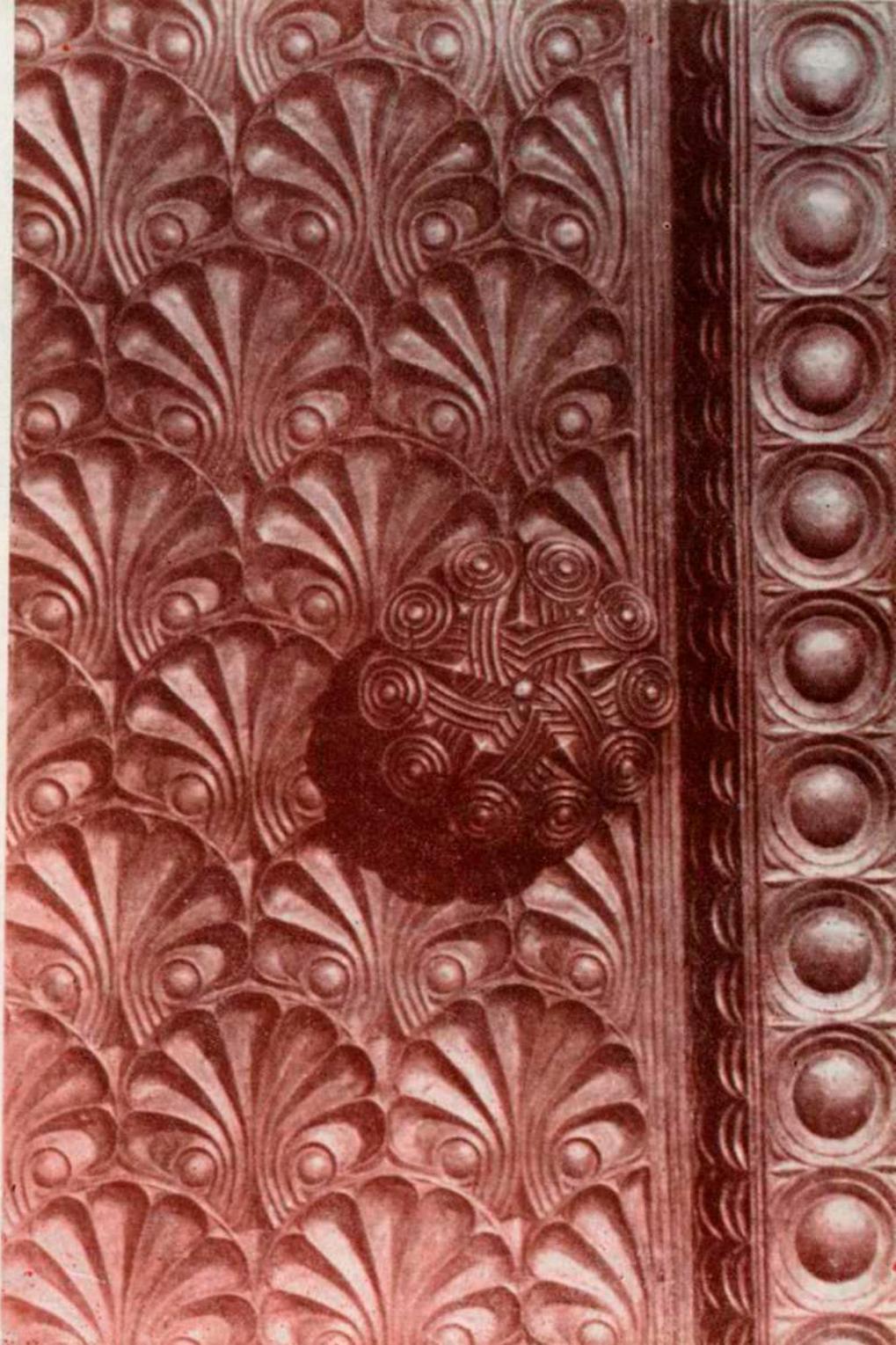
Медиа дверь

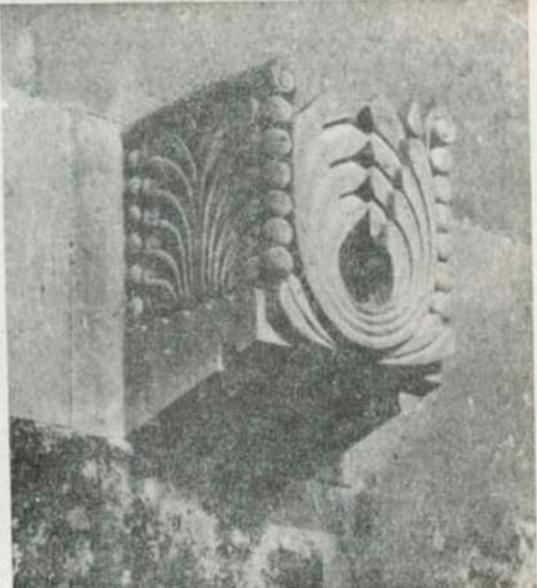
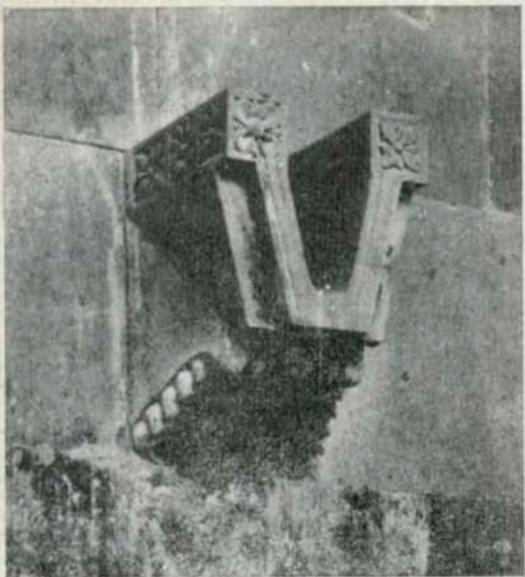

Ծակատի դրվագ Փարմենտ ֆասադ

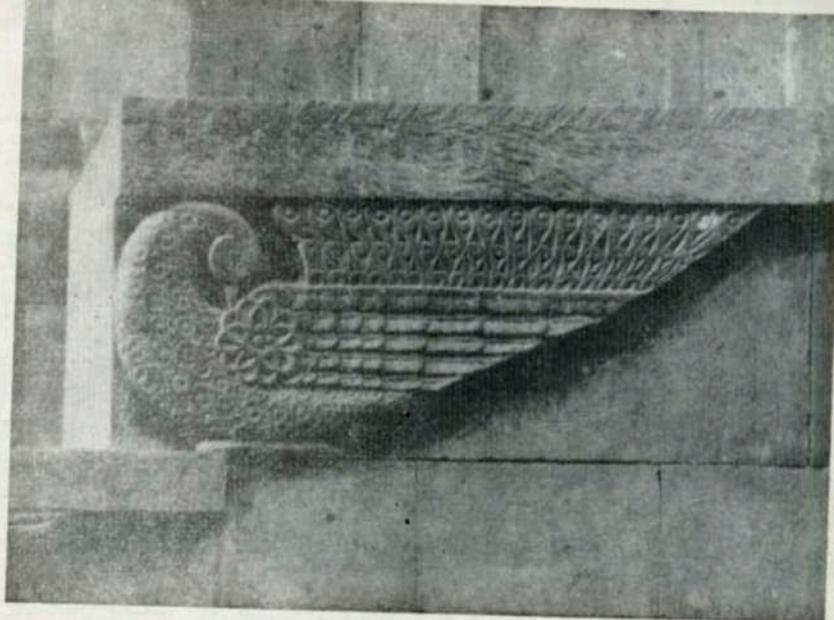
Գուման դրվագ Փարզություն դверի

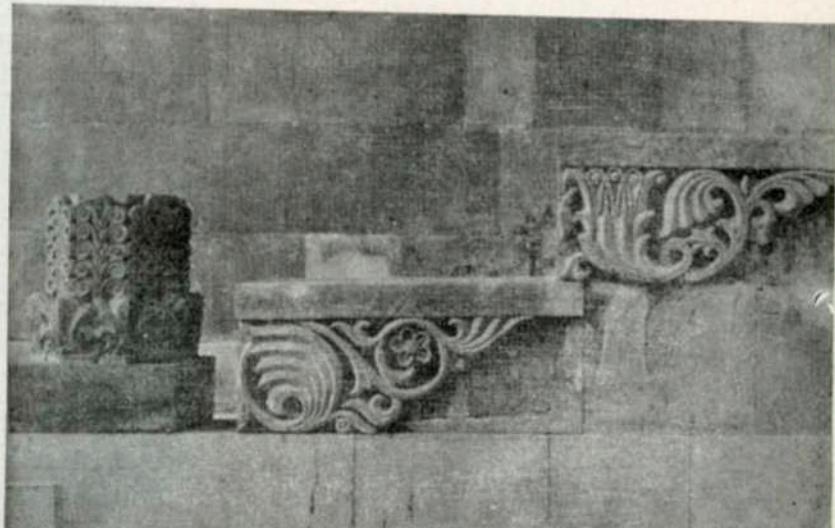

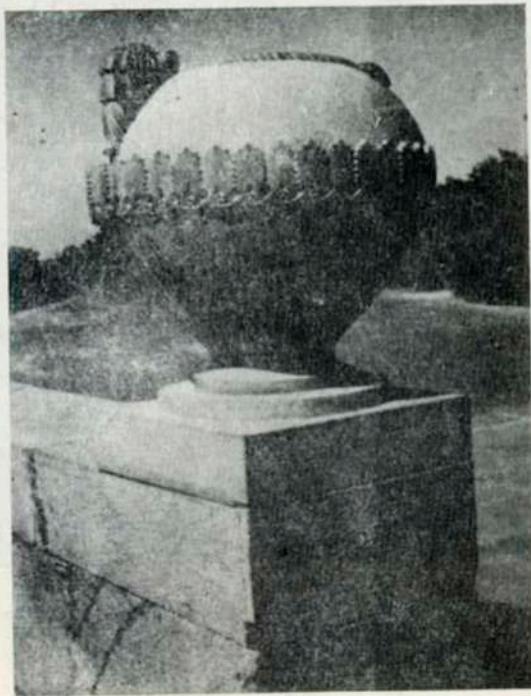
ՔՈՐՅ ԶՐԴԱՐԴԱՆԵՐ ԿԱՄԵՆНЫЕ ВОДОСЛИВЫ

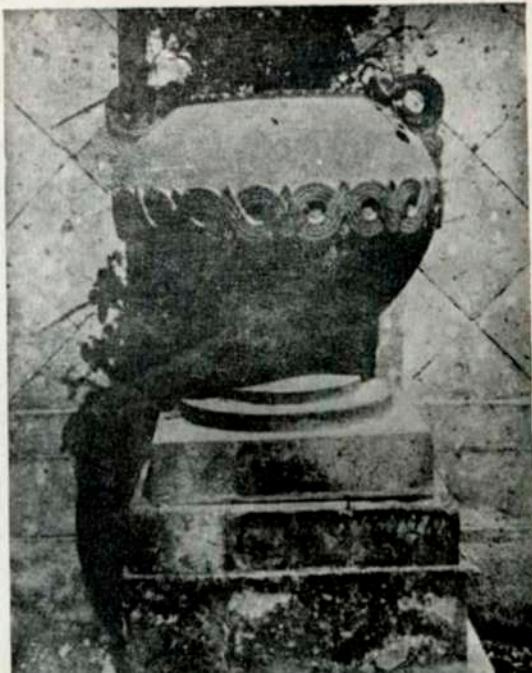

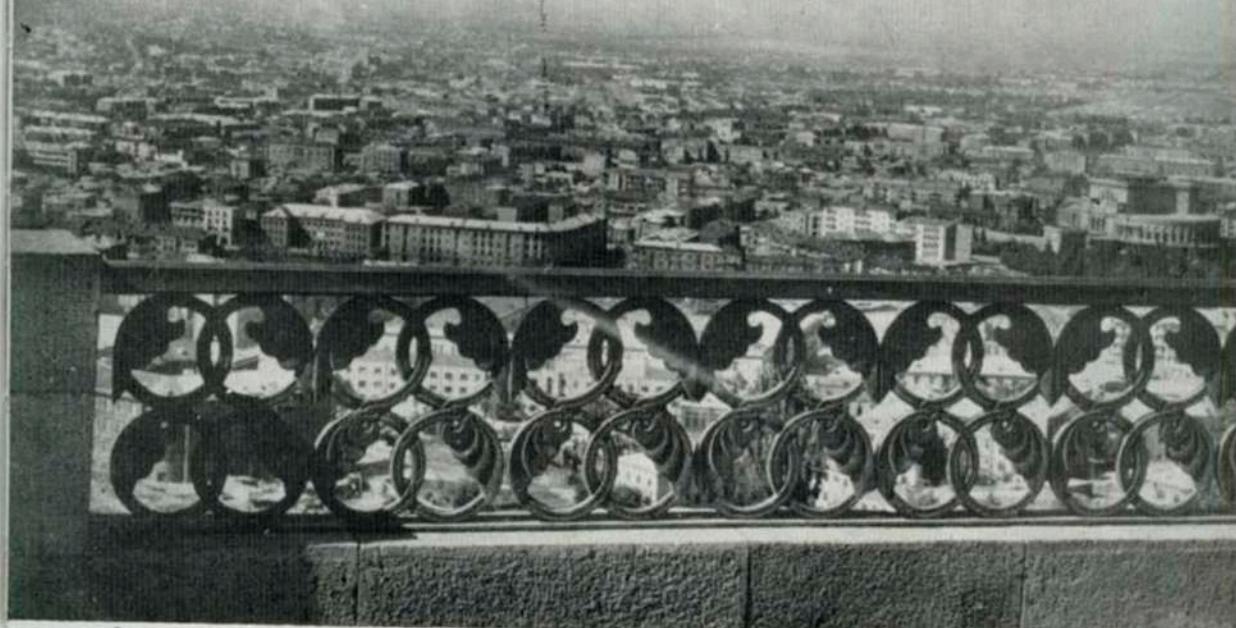
ԱՍԻՔԱՆԵՐԻ ԶԱՐԴԱՐՈՒԹԿՆԵՐ
ФРАГМЕНТЫ ПАРАПЕТА ЛЕСТНИЦЫ С РЕЛЬЕФАМИ

ԴԵԿՈՐԱՏԻՎ
ДЕКОРАТИВНЫЕ ВАЗЫ

«Հաղթանակ» գրուային ցանկապատը Օգրադ լարկա «Ախտանք»

ԵՐԵՎԱՆ, ԿԱՊՈՅՑՑԱՆՆԵՐ, ՀՈՒԽԱՐՁԱՆՆԵՐ

ЗДАНИЯ, СООРУЖЕНИЯ, ПАМЯТНИКИ

«ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՑԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ» ԶԲՈՍՑԳԻ-ՀՈՒԽԱՐՁԱՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՑԱՆԻ
ԾՐՁԱՆՈՒԹՅՈՒՆ: 1968

(Քանդակագործներ Արտ Հարությունյան, Սամվել Մանասյան, Արշամ Շահինյան)

ПАРК-ПАМЯТНИК «САРДАРАПАТСКАЯ БИТВА» В ОКТЕМБЕРЯНСКОМ
РАЙОНЕ. 1968.

(Скульпторы Ара Арutyнян, Самвел Манасян и Аршам Шагинян)

ԶԱՆԳԱՆՅԱՐԱԿ, ՑՈՒԿԵՐ, ԱՐԾԻՎ

ԶԱՆԳԱՆՅԱՐԱԿ, ՑՈՒԿԵՐ

ՑՈՒԿԵՐ

ԱՐԾԻՎ

ՀՈՒԽԱՐՁԱՆ, ԱՐԾԻՎՆԵՐ

ՀՈՒԽԱՐՁԱՆ

ՍԵՂԱՆԱՏՈՒՆ

ՍԵՂԱՆԱՏՈՒՆ ՆԵՐԱԾ

ЗВОННИЦА, БЫКИ, ОРЕЛ.

ЗВОННИЦА, БЫКИ.

БЫКИ.

ОРЕЛ

МЕМОРИАЛЬНАЯ СТЕНА, ОРЛЫ.

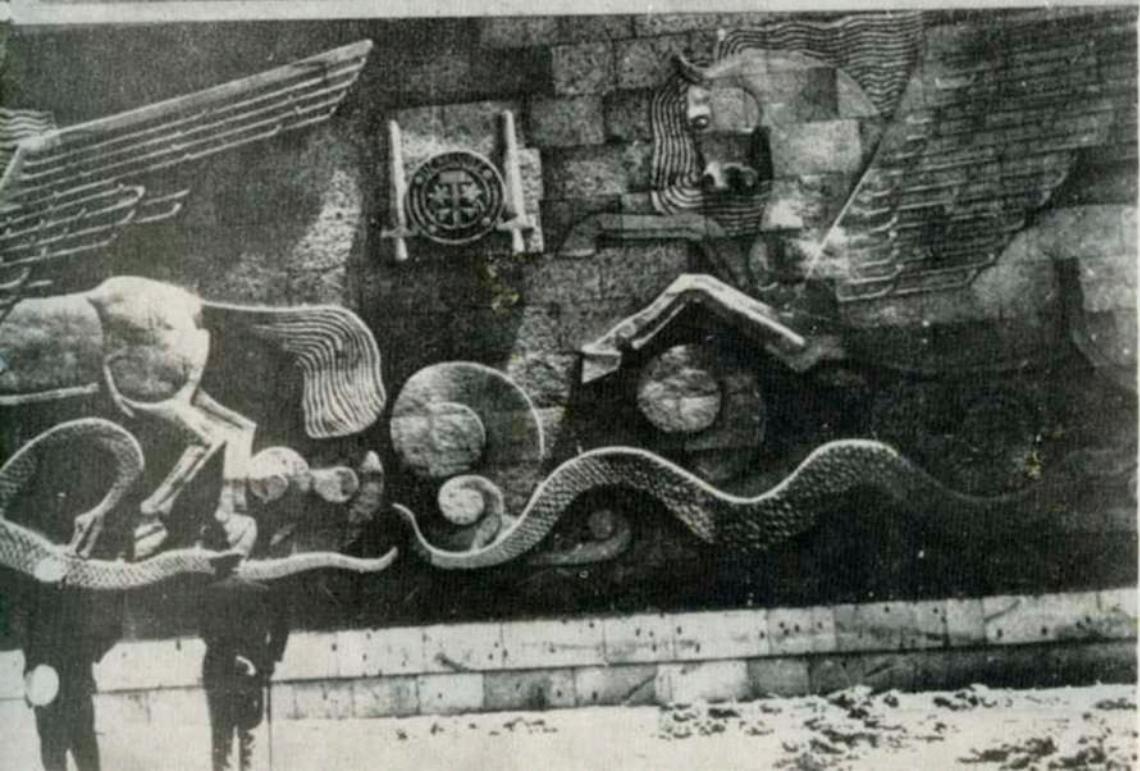
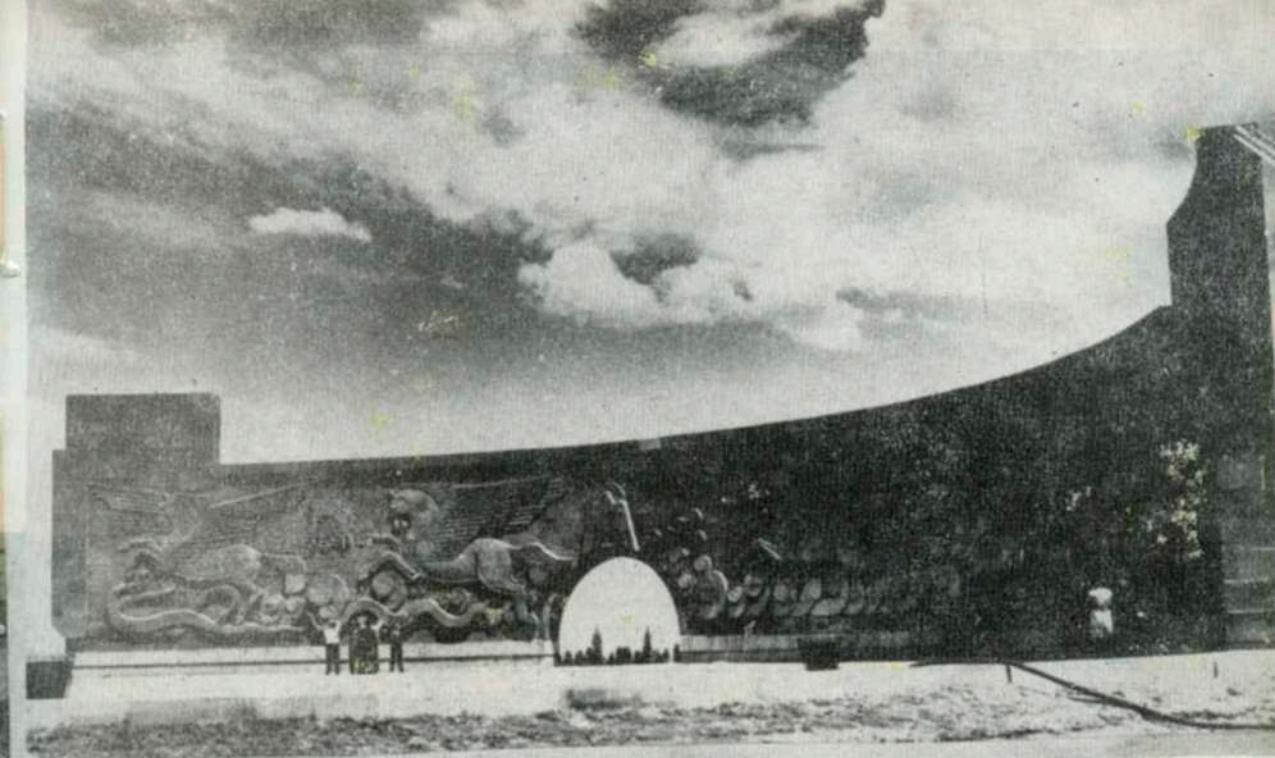
МЕМОРИАЛЬНАЯ СТЕНА.

ТРАПЕЗНАЯ.

ИНТЕРЬЕР ТРАПЕЗНОЙ

Հուշապատճեն Խոհեմարտինոսի հուշահամբաւության համար

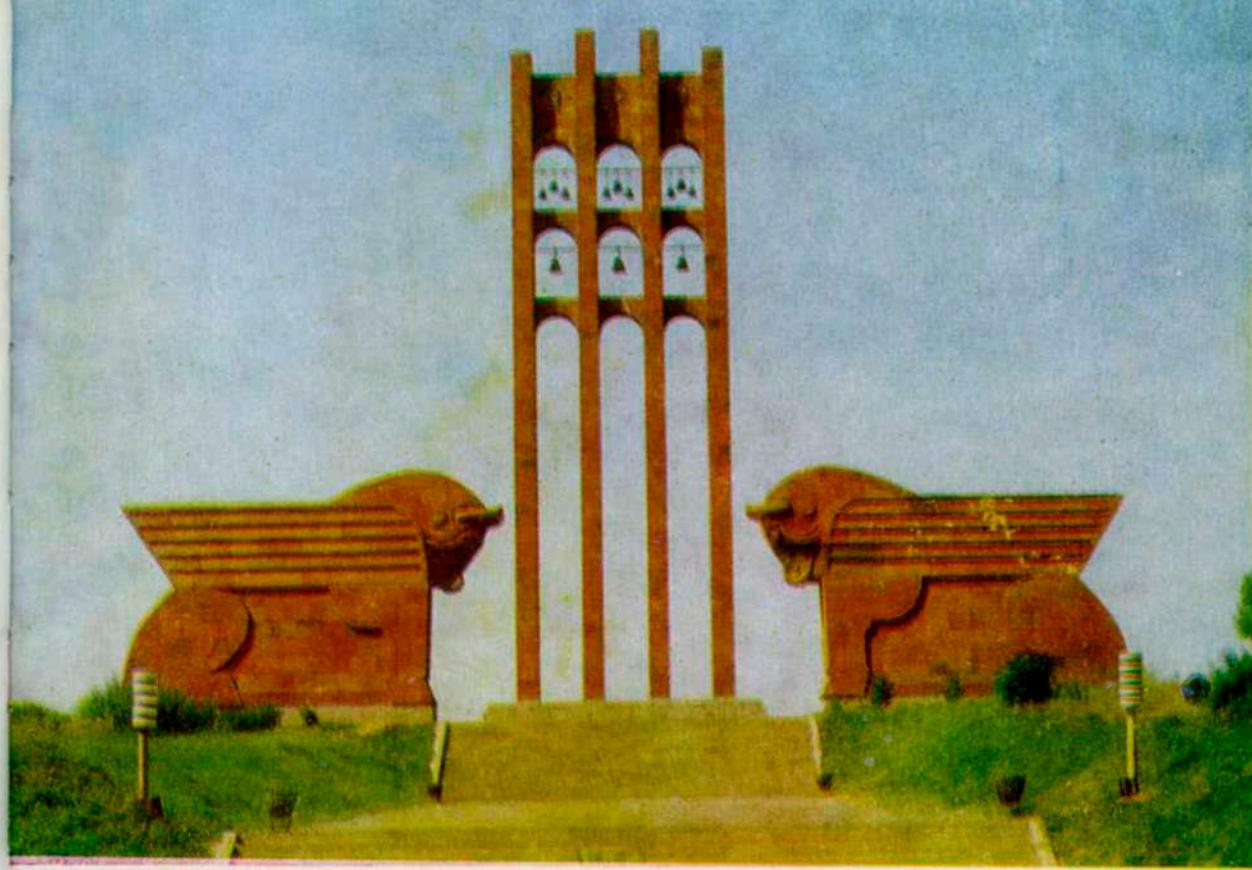

Հնդիանուր տեսք հուշապատի կամարից Общий вид с арки мемориальной стены

Հուշապատ, արծիվներ Мемориальная стена, орлы

Զանգաշտարակ, ցուցեր Զվոնիца, быки

«ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՃԱԿԱՍԱՄԱՐՏ» ԶԲՈՍԽՅԳԻ-ՀՈՒԾՈՎՈՆ ՀՈԿ-
ՏԵՐԵՐՅԱՆԻ ԾՐՋԱՆՈՒՄ:

ПАРК-ПАМЯТНИК «САРДАРАПАТСКАЯ БИТВА» В ОКТЕМБЕРЯНСКОМ
РАЙОНЕ

Սեղամասուն Տрапезная

Անդամատան եկրուք: Առաստաղի դրվագ Ինտերիեր трапезной. Фрагмент потолка

ԵՐԵՎԱՐ, ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐ, ՀՈՒՅՈՒԶԱՆՆԵՐ

ЗДАНИЯ, СООРУЖЕНИЯ, ПАМЯТНИКИ

ԹԱՆԳԱՐԱԿԱՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆՈՒՄ: 1974

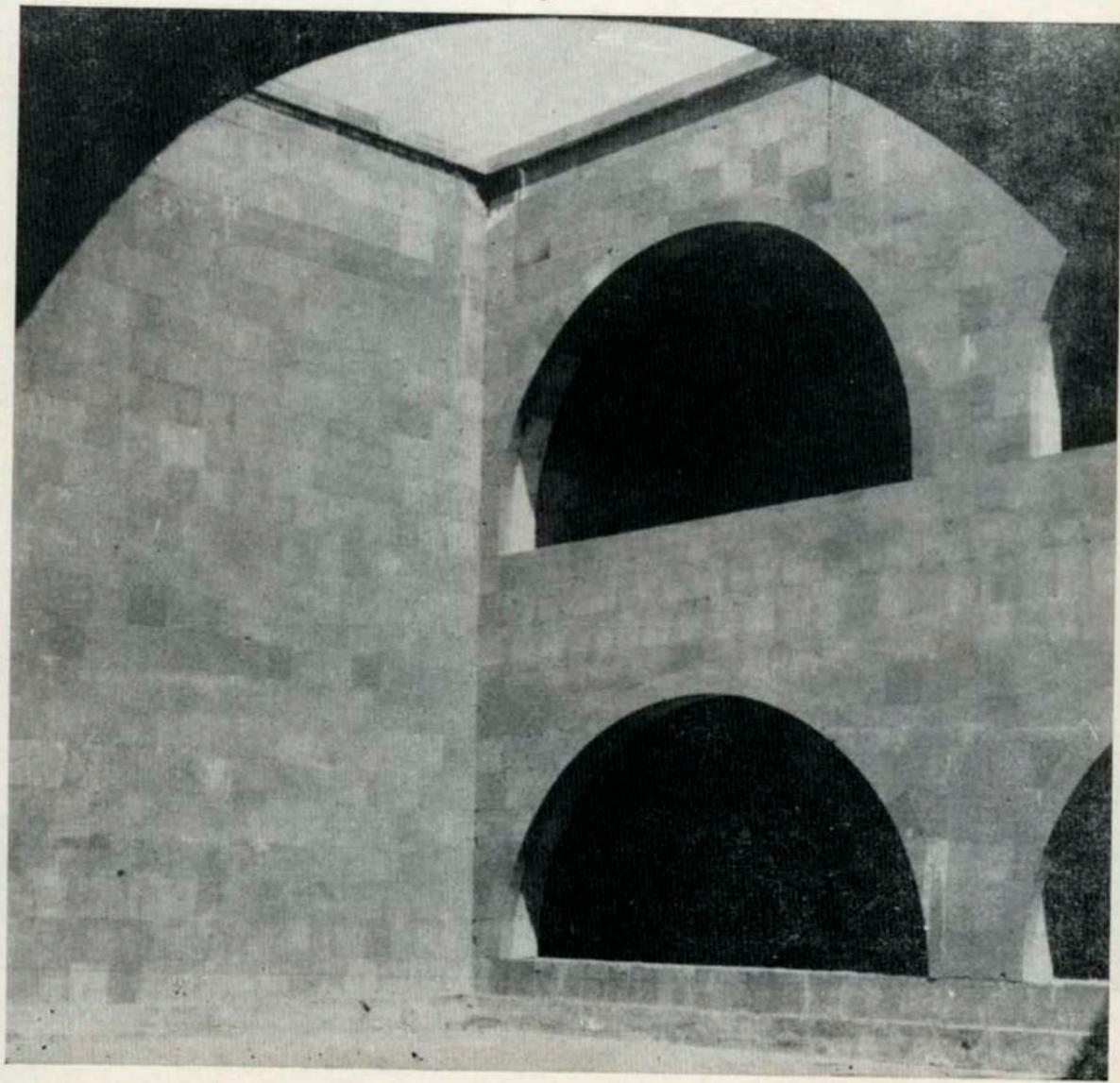
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՔ
ՏԱԿԱՆ ԳԼՈՒԽՈՐ ՄՈՒՏՔՈՎ
ՏԱԿԱՆ
ՏԱԿԱՆԻ ԴՐՎԱԿ ԽՈՐԾՈՎ
ՆԵՐԳԻՆ ԲԱԿ: ԴՐՎԱԿ

МУЗЕЙ В ОКТЕМБЕРЯНЕ. 1974

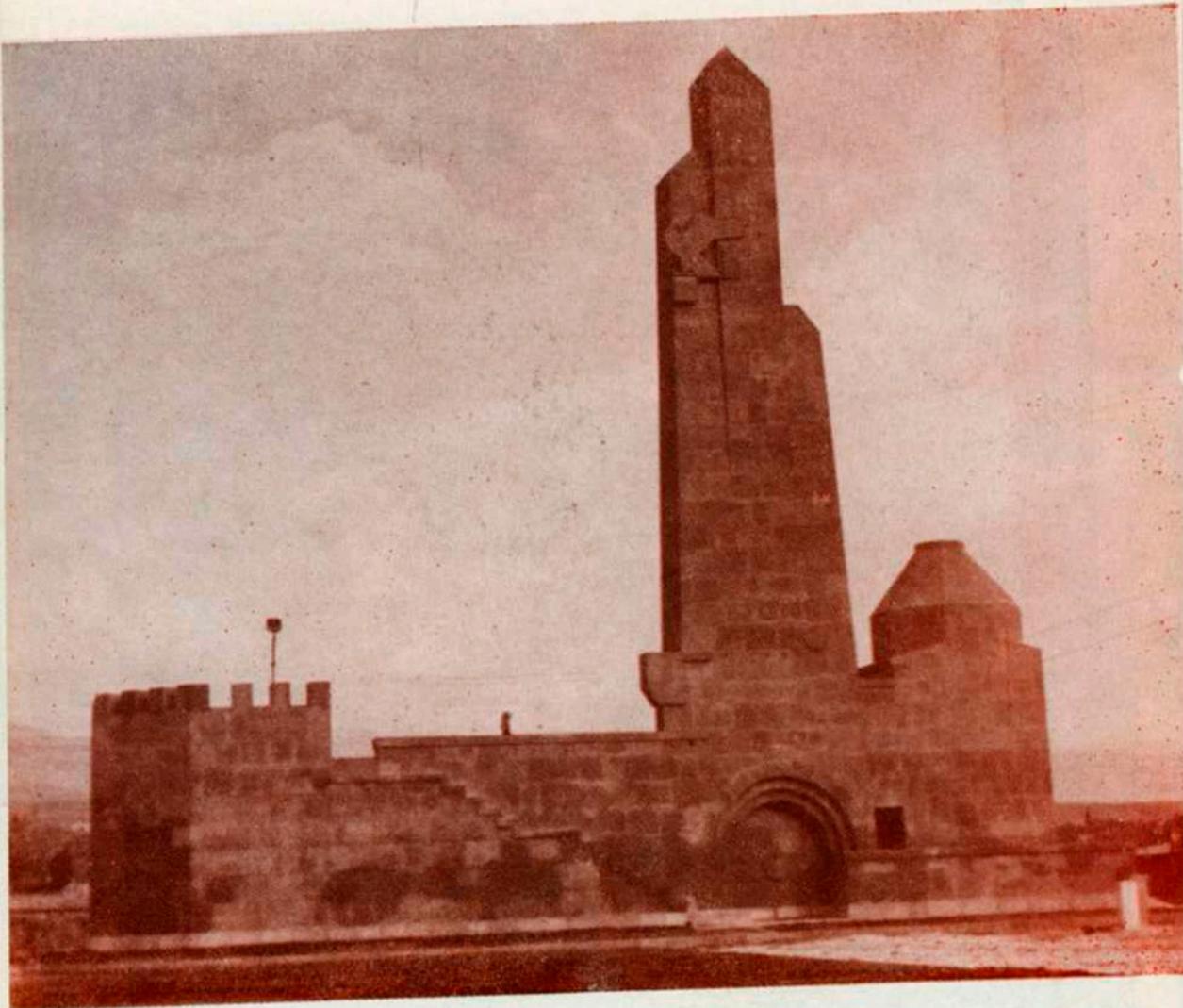
ОБЩИЙ ВИД.
ФАСАД С ГЛАВНЫМ ВХОДОМ.
ФАСАД.
ФРАГМЕНТ ФАСАДА С НИШЕЙ.
ВНУТРЕННИЙ ДВОР. ФРАГМЕНТ

Ծական գլխավոր մուտքով Փасад с главным входом

Ներքին բակը: Պրվագ Վнутренний двор. Фрагмент

Համբարձում 1920 թվականի ներոսամարտի հուշարձան Պամятник геройской обороны Ачи 1920 года

2. ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՓՈՔԻ ԶԵՎԵՐ

2. МАЛЫЕ АРХИТЕКТУРНЫЕ ФОРМЫ

МАЛЫЕ АРХИТЕКТУРНЫЕ ФОРМЫ

ՀՈՒՅԱՎԵՑՈՒԹՅՈՒՆ

(1942—1955)

- ՀՈՒՅԱՎԵՑՈՒՐ ՓԱԼՄԱՐՈՒՄ
ՀՈՒՅԱՎԵՑՈՒՐ ԲՈՒՐՍԱՏԱՆՈՒՄ
ՀՈՒՅԱՎԵՑՈՒՐ ԿԱԹՆԱՂԵՑՈՒՐ ԳՅՈՒՂՈՒՄ
ՀՈՒՅԱՎԵՑՈՒՐ ԿԱՐԲՈՒՄ
ՀՈՒՅԱՎԵՑՈՒՐ ԱՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏՈՒՄ
ՀՈՒՅԱՎԵՑՈՒՐ ՄԻՍԻԱՆՈՒՄ
ՀՈՒՅԱՎԵՑՈՒՐ ԱԾԱՐԱԿՈՒՄ
ՀՈՒՅԱՎԵՑՈՒՐ ԲՅՈՒՐԱԿԱՆՈՒՄ

ԷՄԸՆ ԵՎ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴՆԵՐԻ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹՅԱՆ ՀՈՒՅԱՐՉԱՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ:

1964

(Քանդակագործ Արշ Հարությունյան)

ԵՐԵՎԱՆ ԵՎ ԿԱՐՄԻՐԾ. ԳՈՂԱՔՆԵՐԻ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹՅԱՆ ՀՈՒՅԱՎԵՑՈՒՐ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ: 1965:

(Քանդակագործ Արշ Հարությունյան)

РОДНИКИ-ПАМЯТНИКИ

(1942—1955)

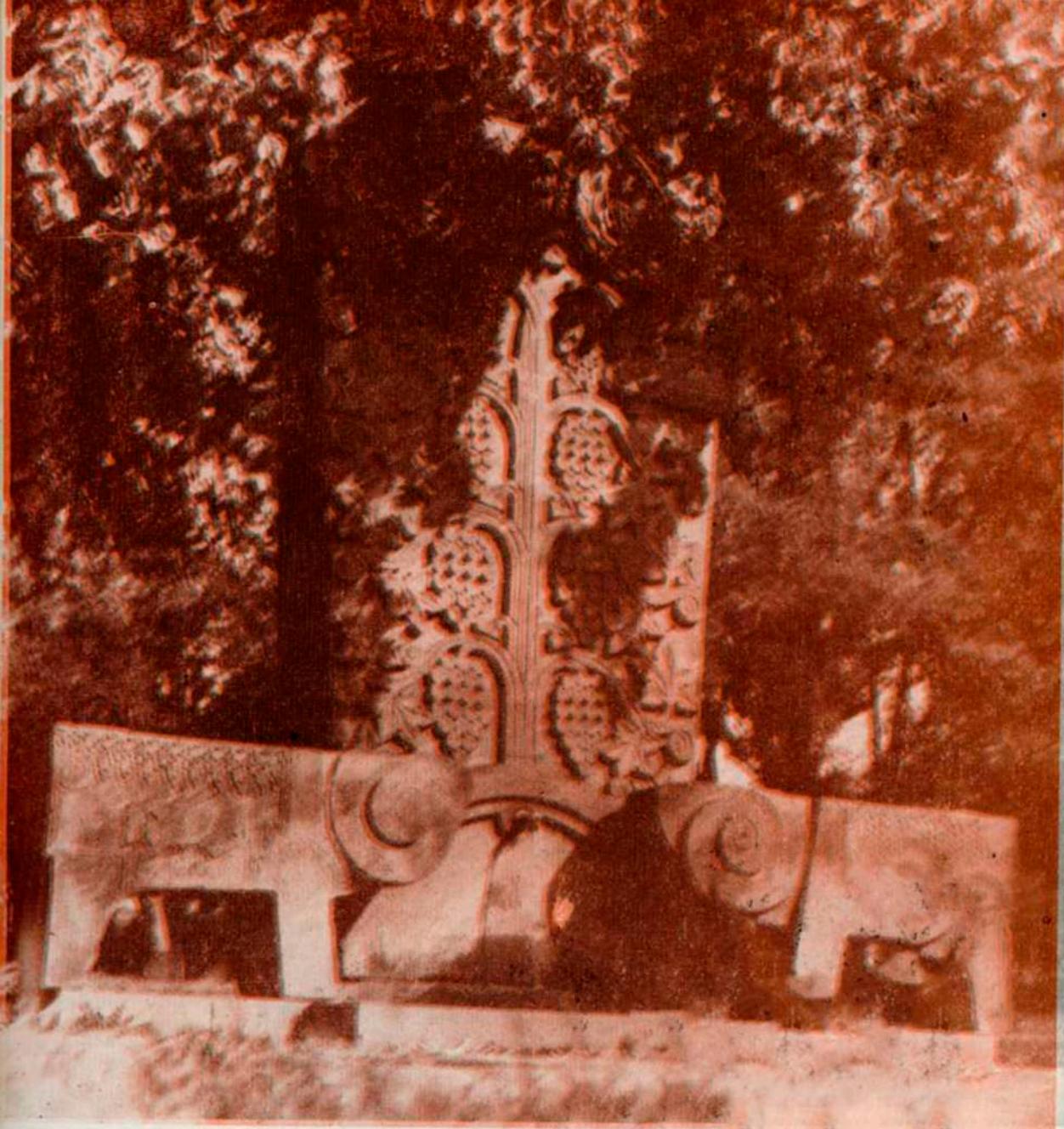
- РОДНИК-ПАМЯТНИК В ПАРАКАРЕ.
РОДНИК-ПАМЯТНИК В БУРАСТАНЕ.
РОДНИК-ПАМЯТНИК В КАТНАХПЮРЕ
РОДНИК-ПАМЯТНИК В КАРБИ.
РОДНИК-ПАМЯТНИК В СТЕПАНАКЕРТЕ.
РОДНИК-ПАМЯТНИК В СИСИАНЕ.
РОДНИК-ПАМЯТНИК В АШТАРАКЕ.
РОДНИК-ПАМЯТНИК В БЮРАКАНЕ.

РОДНИК-ПАМЯТНИК ДРУЖБЫ ЭСТОНСКОГО И АРМЯНСКОГО НАРОДОВ В ЕРЕВАНЕ. 1964.

(Скульптор А. А. Арутюнян)

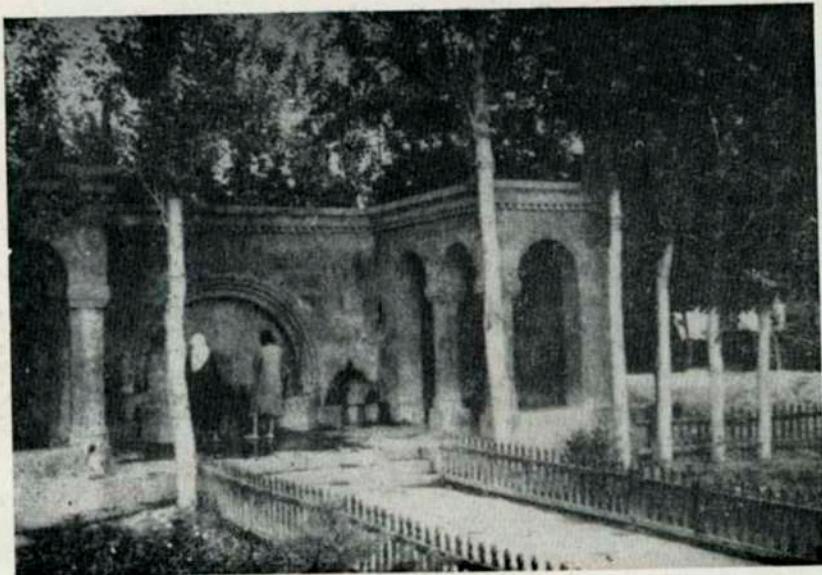
РОДНИК-ПАМЯТНИК ДРУЖБЫ ГОРОДОВ ЕРЕВАНА И КАРРАРЫ. 1965.

(Скульптор А. А. Арутюнян)

Երևան և Կարբարա քաղաքների բարեկամության հուշաղբյուր

Родник-памятник дружбы городов Еревана и Каэрэры

Հուշարձութեր Родники-памятники

МАЛЫЕ АРХИТЕКТУРНЫЕ ФОРМЫ

ՈՒՂԵՆԾԱՆՆԵՐ, ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ՄՈՒՏՔԵՐ

ԱՐԾԻՎ: ՈՒՂԵՆԾԱՆ-ԿՈԹՈՂ ԶՎԱՐԹՆՈՂԻ ԺԱՆԱՊԱՐՀԻՆ: 1957
(Քանդակագործ Երվանդ Քոչար)

ԱՌՅՈՒԽ: ՈՒՂԵՆԾԱՆ-ԿՈԹՈՂ ԳԵՂԱՐԴԻ ԺԱՆԱՊԱՐՀԻՆ: 1958
(Քանդակագործ Արա Հարությունյան)

ՎԱՀԱԳԻՆ ՎԻԾԱՊԱՔԱՂ: ԵՐԵՎԱՆԻ ՀՅՈՒՍԽԱՅԻՆ ՄՈՒՏՔԲ: 1964
(Քանդակագործ Արա Հարությունյան)

ԾԻՆՈՐԱՐ ԱՐԾԻՎ: ԵՐԵՎԱՆԻ ՀԱՐԱՎՈՅԱՅԻՆ ՄՈՒՏՔԲ: 1966
(Քանդակագործ Արա Հարությունյան)

ԴԱՓԱԽԻ ՄՈՒՏՔԲ: 1966
(Բարձրաքանդակ՝ Արա Հարությունյանի)

УКАЗАТЕЛИ, ОФОРМЛЕНИЕ ВЪЕЗДОВ В ГОРОДА

ОРЕЛ. СТЕЛА-УКАЗАТЕЛЬ ПО ДОРОГЕ В ЗВАРТОЦ. 1957.
(Скульптор Е. С. Кочар)

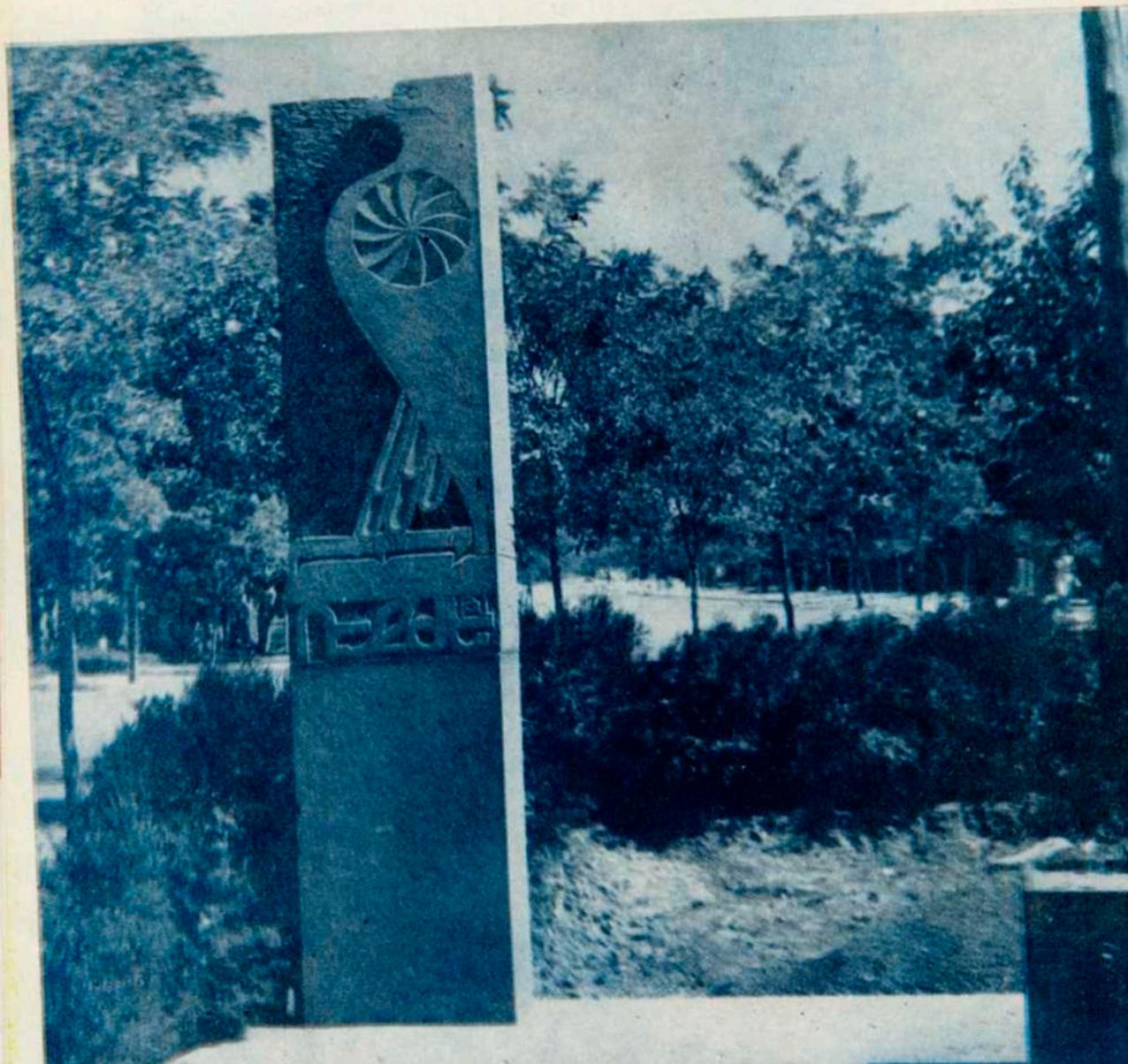
ЛЬВИЦА. СТЕЛА-УКАЗАТЕЛЬ ПО ДОРОГЕ В ГЕГАРД. 1958.
(Скульптор А. А. Арутюнян)

ВААГН ВИШАПОБОРЕЦ. СЕВЕРНЫЙ ВЪЕЗД В ЕРЕВАН. 1964.
(Скульптор А. А. Арутюнян)

ОРЕЛ-СТРОИТЕЛЬ. ЮЖНЫЙ ВЪЕЗД В ГОРОД ЕРЕВАН. 1966
(Скульптор А. А. Арутюнян)

ВЪЕЗД В ГОРОД КАФАН. 1966.
(Рельеф скульптора А. А. Арутюняна)

Արձիվ: Աղբյուր—նուշարձան 1915 թվականի նոյեմբերի գոհերի հիշատակին
Օրël. Շամփուռ-պատճեն 1915 թվականի նոյեմբերի գոհերի հիշատակին

Чорнід: Олжасий-Кирман, Фақірмұсіб-Абайшырін
Львівщина. Стела-указатель по дотеза за Гегард.

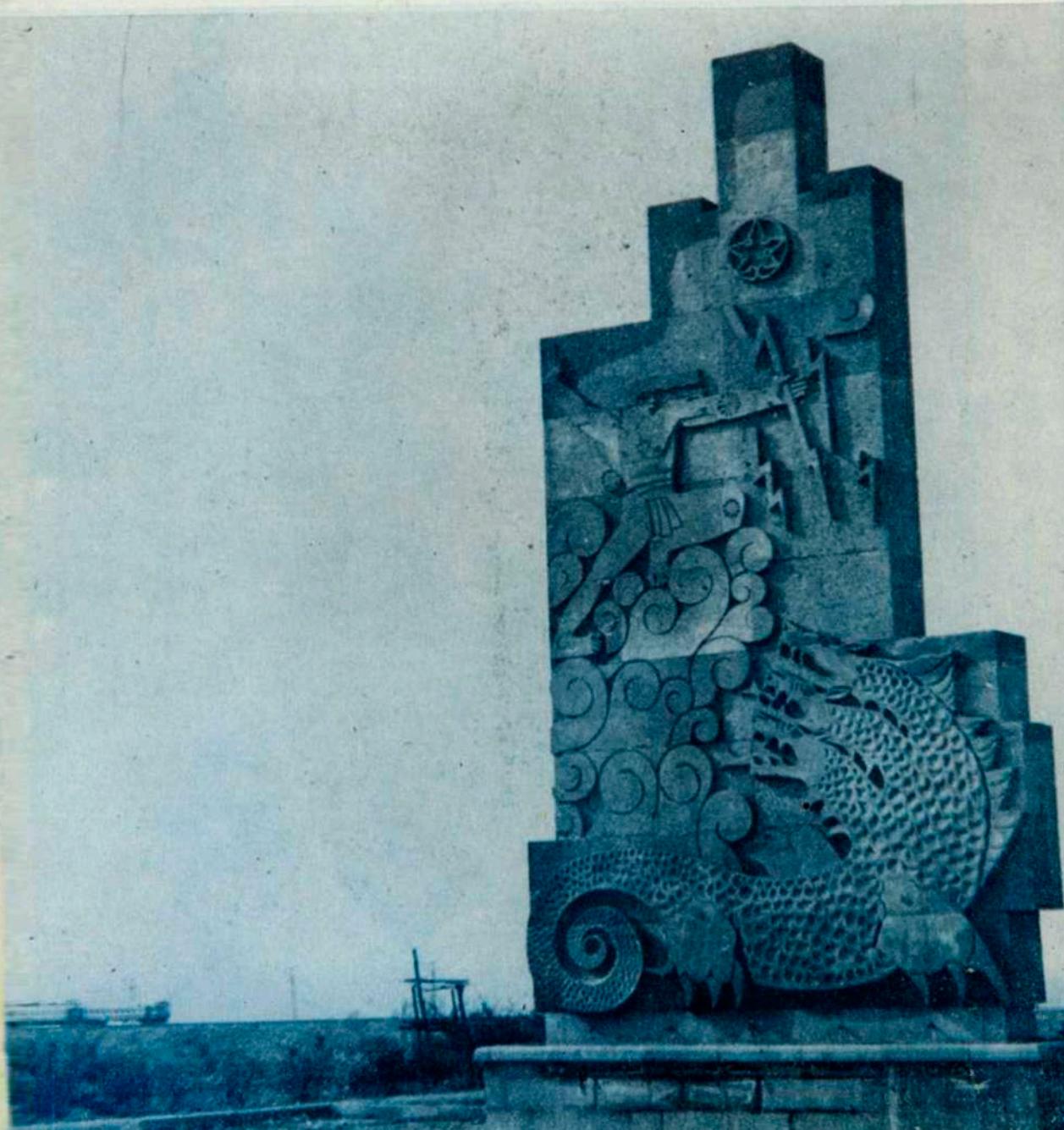

Արդիկ Ողական-կոթող Զվարթնիցի ճամփարկին Օրël. Стела-указатель по дороге в Звартноц

Չինարար արքունի Հրամանի հարավային մասուր Օրել-ստրուտ. Յոշին վեցլ Երևան.

Վահագն վիշապաբաղ: Երևանի հյուսիսային մուտքը Վազն-վիշապօրեց. Северный въезд в Ереван

3. ՆԱԽԱԳԾԵՐ, ԷՍՔԻԶՆԵՐ

---

3. ПРОЕКТЫ, ЭСКИЗЫ

ПРОЕКТЫ, ЭСКИЗЫ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՏՐԵՍՏԻ ԳԻՆՈՒ ՄԱՌԱՆՆԵՐԸ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ: ԺԱԿԱՏՆԵՐԻ ՓԲՎԱԾՔ:

Սովորաբույզ, ֆլոմաստեր, մոմաներկ կավճամատիս 46×200

ԵՐԵՎԱՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԿԱՑԱՐԱՆԸ: ԺԱԿԱՏ: 1939: Թուղթ, շրաներկ 25×82

(Ծարտարապետ Լևոն Բարյանի նետ նամատել)

ՆԵՐԱՆՈՅ ԽԱՐԲԵՐԴՈՒՄ: ԺԱԿԱՏԻ ԴՐՎԱԿ: 1939: Թուղթ, մատիտ շրաներկ 54×73

(Ծարտարապետ Հովհաննես Դոփիկյանի նետ նամատել)

ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒԽ: Գլխավոր ՀԱՏԱԿԱԳԻՆԸ, ԲԱԿԻ ԺԱԿԱՏ: 1943: Թուղթ, գուաչ, շրաներկ 40×30

ԵՐԿԱՅՐԿԱՆԻ ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒԽ: ՀԱՏԱԿԱԳԾԵՐ, ԺԱԿԱՏՆԵՐ, ԺԱԿԱՏԻ ԴՐՎԱԿ, ԿՏՐՎԱԾՔ (4 թերթ): 1944: Թուղթ, տուշ, շրաներկ $40 \times 30, 30 \times 40$

ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒԽ: Գլխավոր ՀԱՏԱԿԱԳԻՆԸ, ԺԱԿԱՏՆԵՐ, ԿՏՐՎԱԾՔՆԵՐ, ԽՆՏԵՐՅԵՐ (3 թերթ): 1944: Թուղթ, մատիտ, տուշ, շրաներկ $40 \times 30, 30 \times 40$

ԿՈԼՏՆՏԵՍԱԿԱՆԻ ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒԽ: ԺԱԿԱՏ: 1946: Թուղթ, տուշ, շրաներկ 29×41

ԿՈԼՏՆՏԵՍԱԿԱՆԻ ՀՈՐՍԽԵՅԱԿԱՆՈՅ ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒԽ: ՀԱՏԱԿԱԳԻՆԸ, ԺԱԿԱՏ: 1946: Թուղթ, տուշ, շրաներկ 27×38

ԿՈԼՏՆՏԵՍԱԿԱՆԻ ԲՆԱԿԵԼԻ ՏԵԽԵՐ:

ԺԱԿԱՏ: 1946: Թուղթ, տուշ, շրաներկ 29×40

ԺԱԿԱՏ: 1946: Թուղթ, մատիտ, տուշ 30×40

Գլխավոր ՀԱՏԱԿԱԳԻՆԸ, ՀԱՏԱԿԱԳԾԵՐ, ԺԱԿԱՏՆԵՐ, ԿՏՐՎԱԾՔՆԵՐ

(4 թերթ): Թուղթ, տուշ, շրաներկ գրիչ 27×38

ԺԱԿԱՏ: Թուղթ, շրաներկ, տուշ 30×40

ԵՐԵՎԱՆԻ ՍԱՅՈՒՄԻՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ ԱՎԱՆ: ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՄԱ:

1946: Թուղթ, տուշ, մատիտ 51×93

ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒԽ: ԺԱԿԱՏԻ ԴՐՎԱԿ: 1950-ական թ.թ.: Թուղթ, շրաներկ 70×40

ՀԱՐԿԱԾՎ ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒԽ: ԺԱԿԱՏԻ ՏԱՐԲԵՐՈՒԿ: 1969—70: Թուղթ, մատիտ, շրաներկ 74×96

(Ծենքի կոնստրուկտիվ նենքը Թուրքեն Բադայանի)

ԽՆՏԵՐՅԵՐԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄ: Թուղթ, տուշ 30×41

ԿՈԼՏՆՏԵՍԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ԾԵՆՔ:

ՀԱՏԱԿԱԳԻՆԸ, ԺԱԿԱՏ, ԿՏՐՎԱԾՔՆԵՐ: 1944: Թուղթ, տուշ 30×42

ԺԱԿԱՏ: 1944: Թուղթ, տուշ 30×42

«ԱՐԱԳԻ» ՌԵՍՈՍՈՐԱՆԸ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ: ՏԱՐԲԵՐՈՒԿ: 1957: Թուղթ, շրաներկ 28×75

«ՄՈՎԻՆԵՐ» ՌԵՍՈՍՈՐԱՆԸ ՀՐԱԶԴԱԿԱՆՈՒՄ: ՀԵՇՈԽՆԱՐ: 1960: Թուղթ, տուշ 29×41 :

ԵՐԵՎԱՆԻ Ս. Մ. ԿԵՐՈՎԻ ԱՆՎԱՆ ՔԻՄԿՈՍԹԻՆԱՏԻ ՊՐՈՖԻԼԱԿՏՈՐԻՈՒՄԸ ԱՐՁԱ-

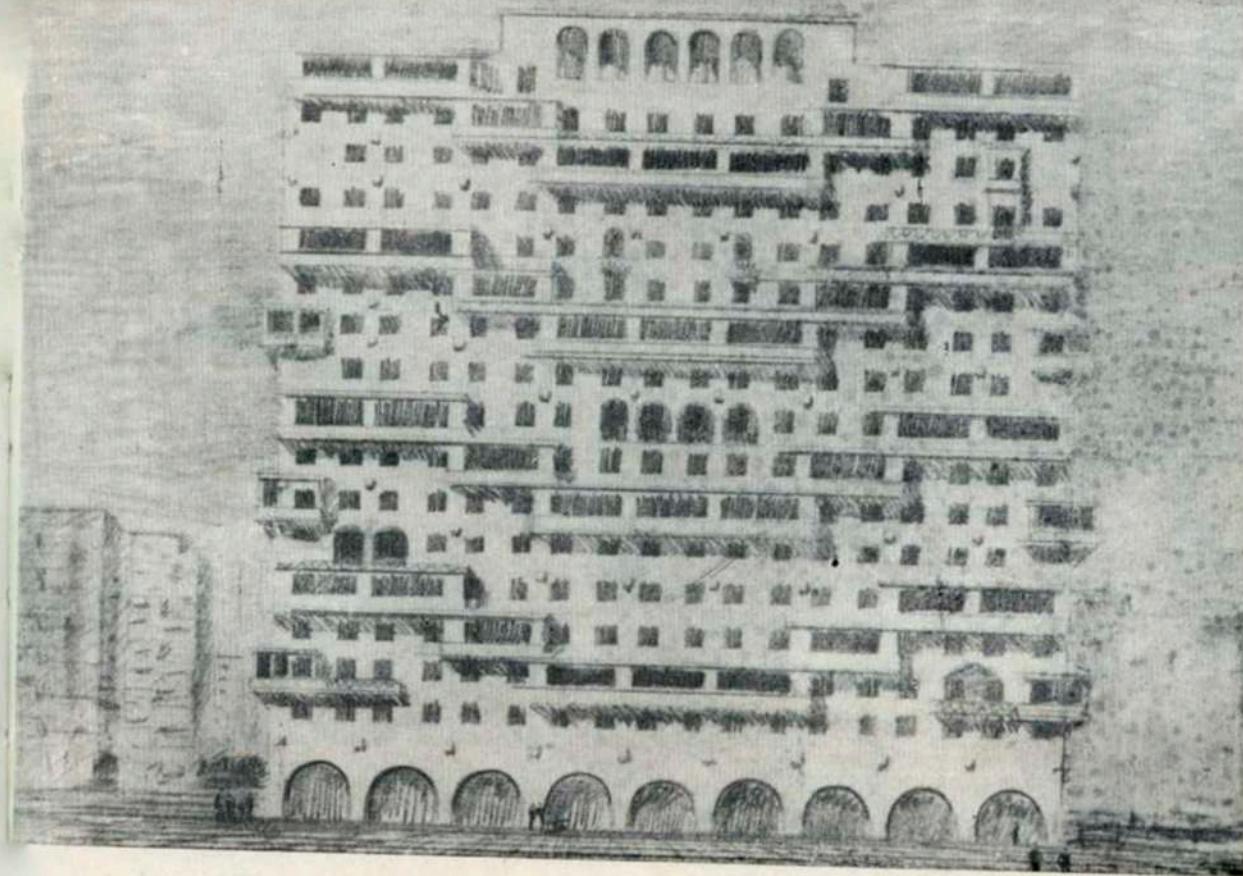
ԿԱՆԻ ՄՊԸ: 1967

ՄԱԽԱՆԱԿԵՐԵՐ, ԺԱԿԱՏՆԵՐ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 43×61

ԲՈՒԼՈՎԱՐԻ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 43×32

ՀՅՈՒՐԱՆՈՅ ԱՐՁԱԿԱՆԻ ՀՈՐՈՒՄ: ՀԱՏԱԿԱԳԾԵՐ: ԺԱԿԱՏ: 1967: Թուղթ, մատիտ,

ֆլոմաստեր 42×60

Հարկաշատ բնակելի տուն: ճակատի տարրերակ Ժղով դատ повышенной этажности. Вариант фасада

ՀԱՆԳՍՏԻ ՏՈՒՆ ԲՅՈՒՐԱԿԱՆԻՒՄ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺԱԿԱՏՆԵՐԻ: 1968: Թուղթ, ֆլումատեր 74×67

ՄՈՍՎՎԱՅԻ գ. Ի. ԼԵԽԻՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱԿԻ ՄՐՑՈՒԹԱՅԻՆ ՆԱԽԱԳԻՒՄ: 1971

Ինչերթեր: Թուղթ, մոմաներկ 44×80

Ինչերթեր: Թուղթ, մոմաներկ 77×100

Ինչերթեր: Թուղթ, մոմաներկ 82×74

ПРОЕКТЫ, ЭСКИЗЫ

Винные подвалы треста «Арагат». РАЗВЕРТКА ФАСАДОВ. Картон, фломастер, воск, краски, пастель 46×200
Общежитие строительного техникума в Ереване. ФАСАД. 1939. Бумага, акварель 25×82

(Совместно с архитектором Л. М. Бабаяном)

Дом для престарелых в Харберте. ФРАГМЕНТ ФАСАДА. 1939. Бумага, карандаш, акварель 54×73

(Совместно с архитектором О. А. Дохикяном)

Жилой дом. ГЕНПЛАН, ДВОРОВЫЙ ФАСАД. 1943. Бумага, гуашь, акварель 40×30
Двухэтажный жилой дом. ПЛАНЫ, ФАСАДЫ, ФРАГМЕНТ ФАСАДА. РАЗРЕЗ
(4 листа) 1944. Бумага, тушь, акварель $40 \times 30, 30 \times 40$
Жилой дом. ГЕНПЛАН, ФАСАДЫ, РАЗРЕЗЫ, ИНТЕРЬЕР (3 листа) 1944. Бумага, карандаш, тушь, акварель $40 \times 30, 30 \times 40$

Жилой дом колхозника. ФАСАД. 1946. Бумага, тушь, акварель 29×41

Четырехкомнатный жилой дом колхозника. ПЛАН, ФАСАД. 1946. Бумага, тушь, акварель 27×38

Жилые дома колхозников. 1946.

ФАСАД. Бумага, тушь, акварель 29×40

ФАСАД. Бумага, тушь, акварель 30×40

ГЕНПЛАН. ПЛАНЫ, ФАСАДЫ. РАЗРЕЗЫ. (4 листа). Бумага, тушь, акварель, перо 27×38

ФАСАД. Бумага, тушь, акварель 30×40

Рабочий поселок Ереванского алюминиевого завода. ОБЩИЙ ВИД. 1946. Бумага, тушь, карандаш 51×93

Жилой дом. ФРАГМЕНТ ФАСАДА. 1950-ые годы. Бумага, акварель 70×40

Жилой дом повышенной этажности. ВАРИАНТ ФАСАДА. 1969—70. Бумага, карандаш, акварель 74×96

(Конструктивное решение здания инженера Р. А. Бадаляна)

Оформление интерьера. Бумага, тушь 30×41

Здание колхозного клуба.

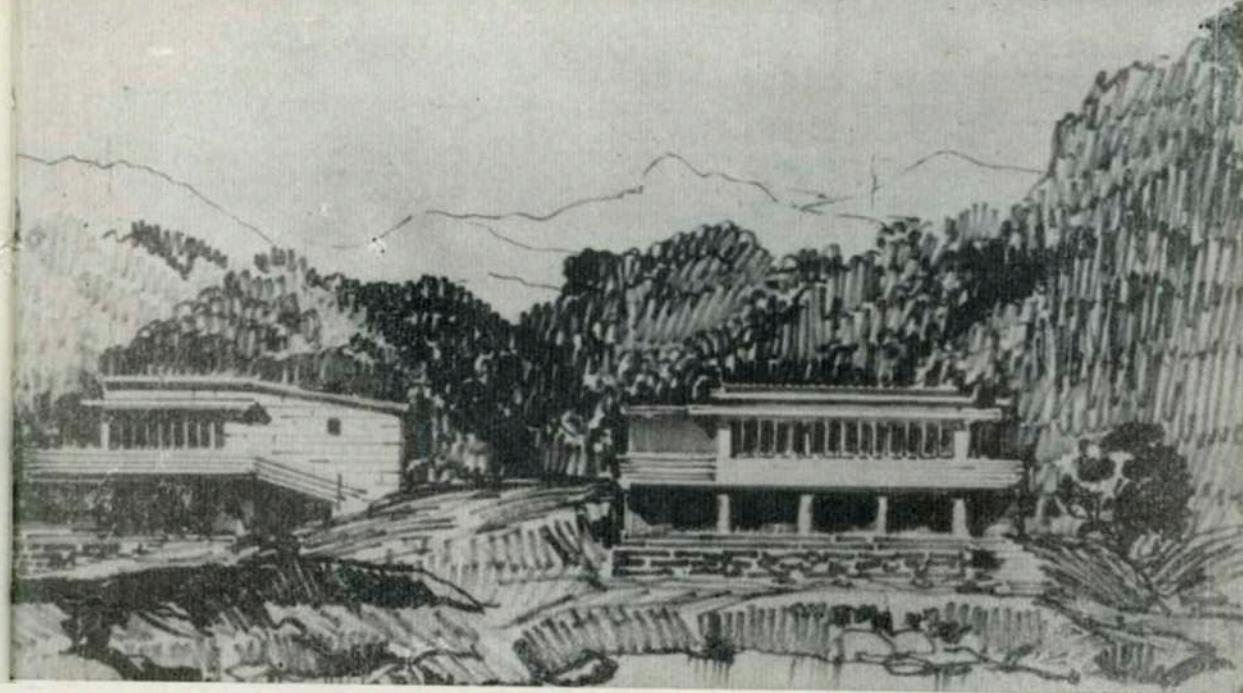
ПЛАН, ФАСАД, РАЗРЕЗЫ. 1944. Бумага, тушь 30×42

ФАСАД. 1944. Бумага, тушь 30×42

Ресторан «Арагил» в Ереване. ВАРИАНТ. 1957. Бумага, акварель 28×75

Ресторан «Цовинар» в Раздане. ПЕРСПЕКТИВА. 1960. Бумага, тушь 29×41

Гостиница в ущелье Арзакана. ПЛАНЫ, ФАСАД. 1967. Бумага, карандаш, фломастер 42×60

Երևանի Ս. Մ. Կիրովի անվան քիմիոմեթյանատի պրոֆիլակտորիումի մասնաշենքերը
Корпуса профилактория Ереванского химкомбината им. С. М. Кирова

Профилакторий Ереванского химкомбината имени С. М. Кирова близ Арзакана.
1967.

КОРПУСА. ФАСАДЫ. Бумага, фломастер 43×61
КАМИН. Бумага, фломастер 43×32

Дом отдыха в Бюракане. 1968.

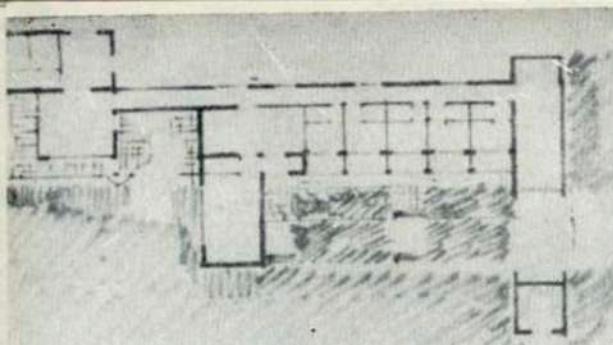
ПЛАН. ФАСАДЫ. Бумага, фломастер 74×67

Конкурсный проект музея В. И. Ленина в Москве. 1971.

ИНТЕРЬЕР. Бумага, воск. краски 44×80

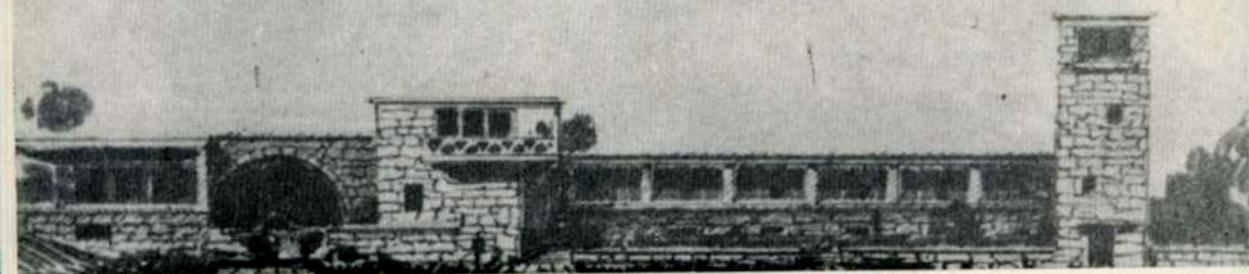
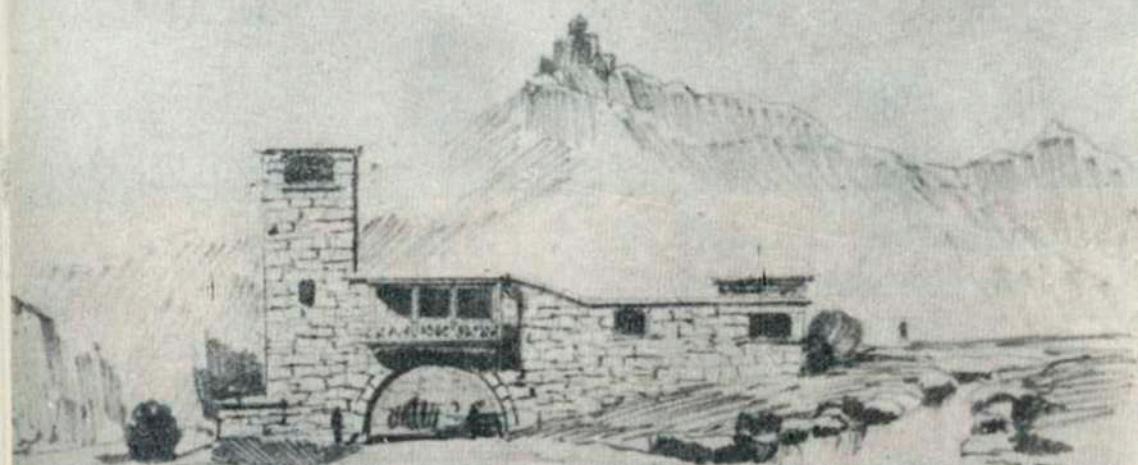
ИНТЕРЬЕР. Бумага, воск. краски 77×100

ИНТЕРЬЕР. Бумага, воск. краски 82×74

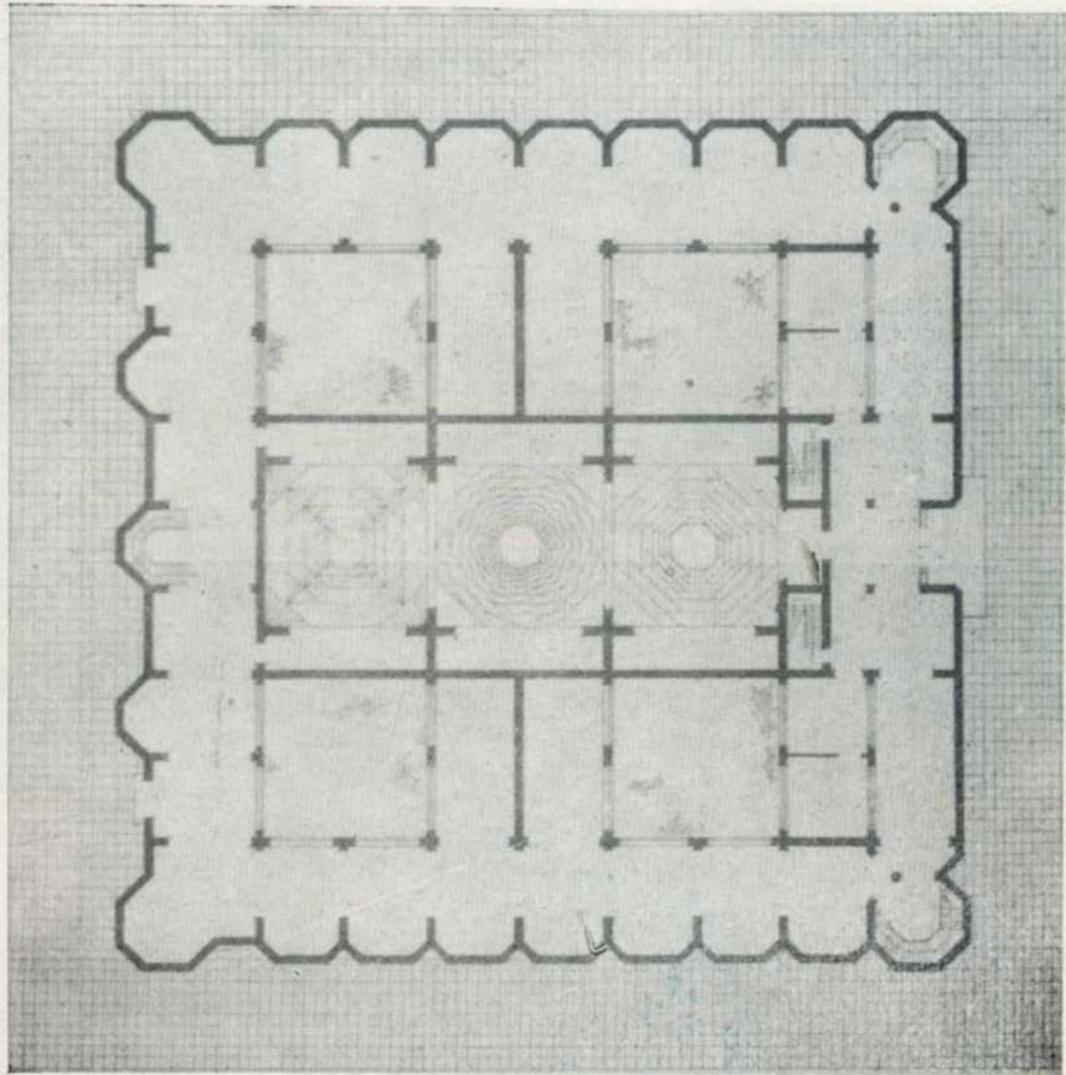

Համատի տուն
Բյուրական

մայ 1962 / 8-

Համատի տուն Բյուրական Տուն հանգստի տուն

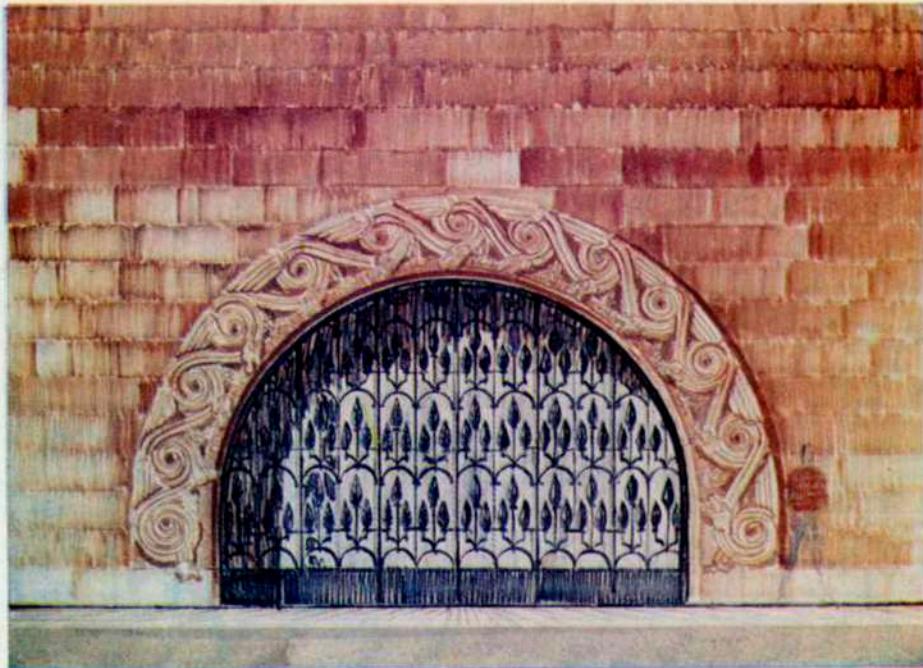

Թանգարան Հոկտեմբերյանում: Հատակագիծ Մузей в Октемберяне. План

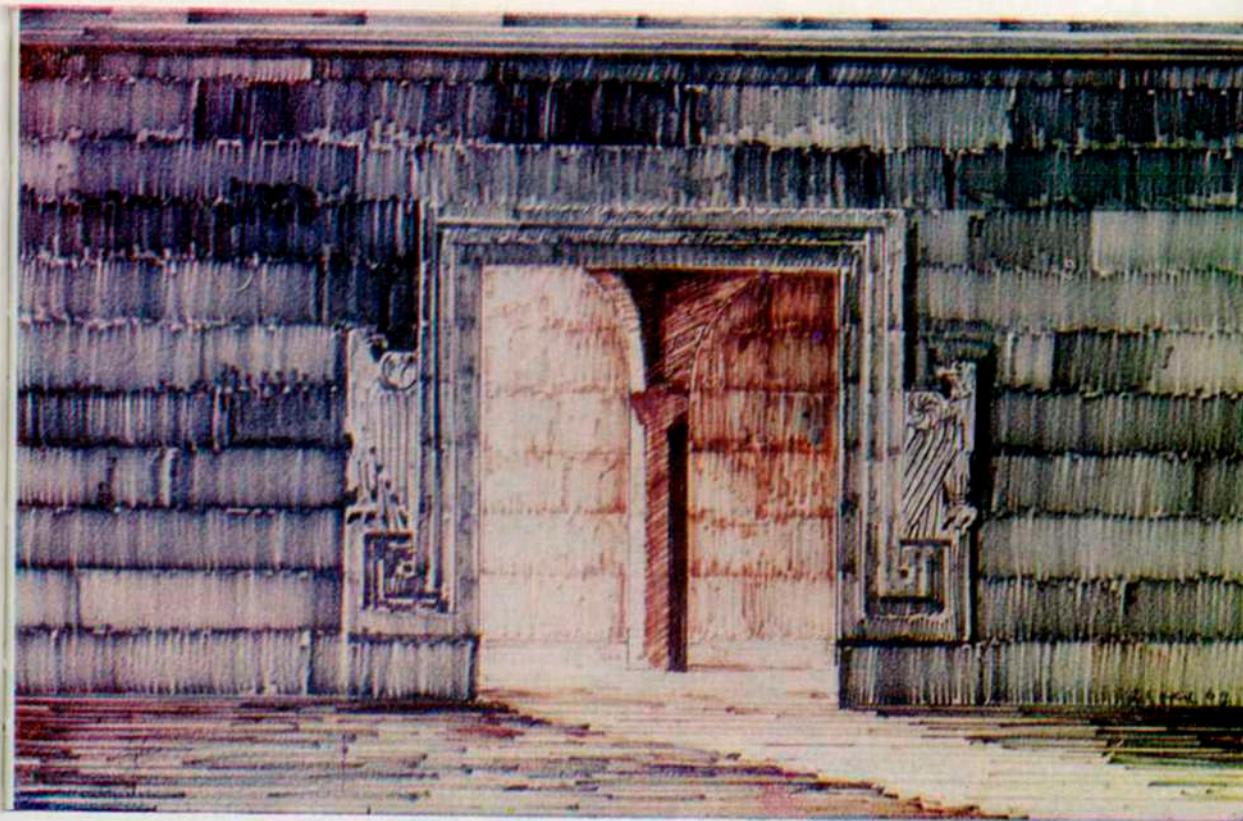
ПРОЕКТЫ, ЭСКИЗЫ

ԹԱԽԱՐԱՎԱՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆՈՒՄ: 1969

ՀԱՆՁԱԿԱԳԻԾ: Սովարաբույզ, տուշ, մատիս 70×100
ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԺԱԿԱՏ: Թուղթ, ֆլոմատեր 62×92
ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԺԱԿԱՏ: Թուղթ, ֆլոմատեր 62×92
ԳԼԻԽԱՎՈՐ ՄՈՒՏՔ: Թուղթ, ֆլոմատեր 66×97
ՆԵՐՔԻՆ ԲԱՅՔ: Թուղթ, մատիս 61×86
ԴԻԱՆ ԳԾԱԳԻՐ: Թուղթ, գրիչ, ֆլոմատեր 70×100
ԱՂԲՑՈՒԻՐ: Թուղթ, մատիս, ֆլոմատեր 68×97
ԱՂԲՑՈՒԻՐ ՊԱՏԻ ՎՐԱ: Թուղթ, ֆլոմատեր 59×83
ԱՂԲՑՈՒԻՐ: Թուղթ, ֆլոմատեր 68×97

Թանգարան Հոկտեմբերյանում: Գլխավոր մուտք Մузей в Октябрьяне. Главный вход

Թանգարան Հոկտեմբերյանում: Խնամերի դրվագ Մազե Յ Օկտեմբերյան. Փրամենտ նիտերիւ

ՏԱՅԱՆՎԲՑՈՒՐ (2 թիր): Թուղթ մոմաներկ 36×51

ՊԱՏԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄ: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմաստեր 62×97

ԽՆՏԵՐՑԵՐ (2 թիր): Թուղթ, մատիտ, մոմաներկ 62×86

ԽՆՏԵՐՑԵՐ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 84×55

ԽՆՏԵՐՑԵՐ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 60×84

ԽՆՏԵՐՑԵՐ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 65×97

ԽՆՏԵՐՑԵՐ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 47×74

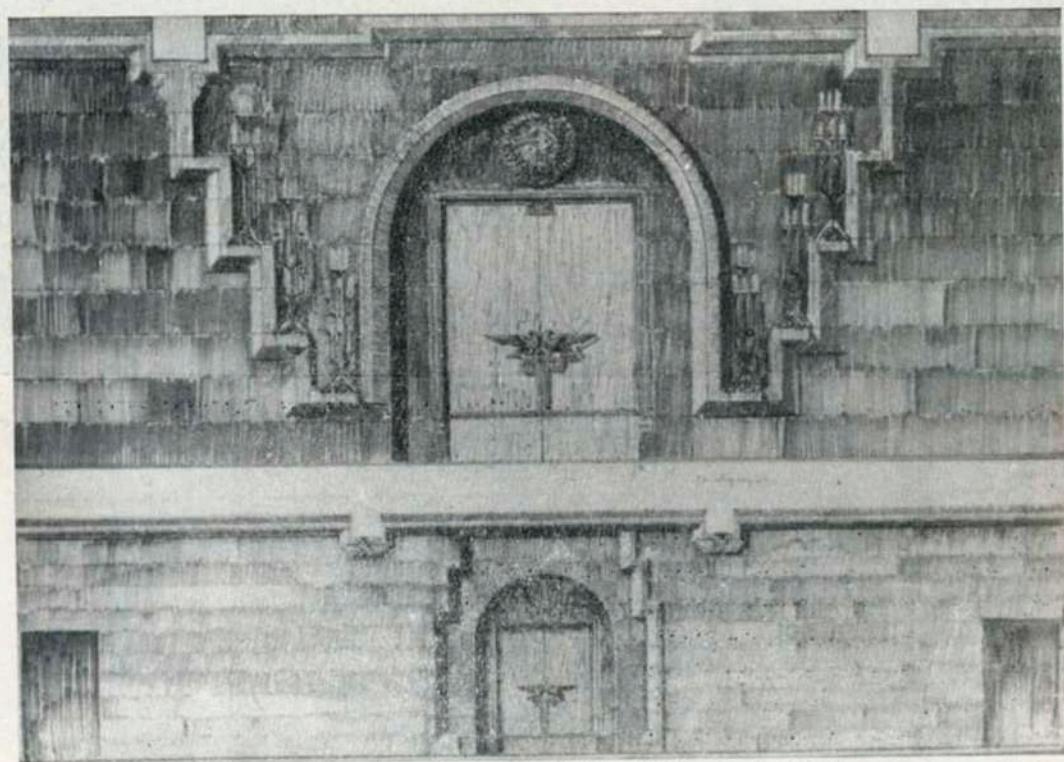
ԽՆՏԵՐՑԵՐԻ ԴՐՎԱԳՆԵՐ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 68×97

ՀԱՐԹԱՔԱՆԴԱԿ ԳԼԽԱՎՈՐ ԾԱԿԱՏԻ ՎՐԱ: Թուղթ, ֆլոմաստեր, մոմաներկ

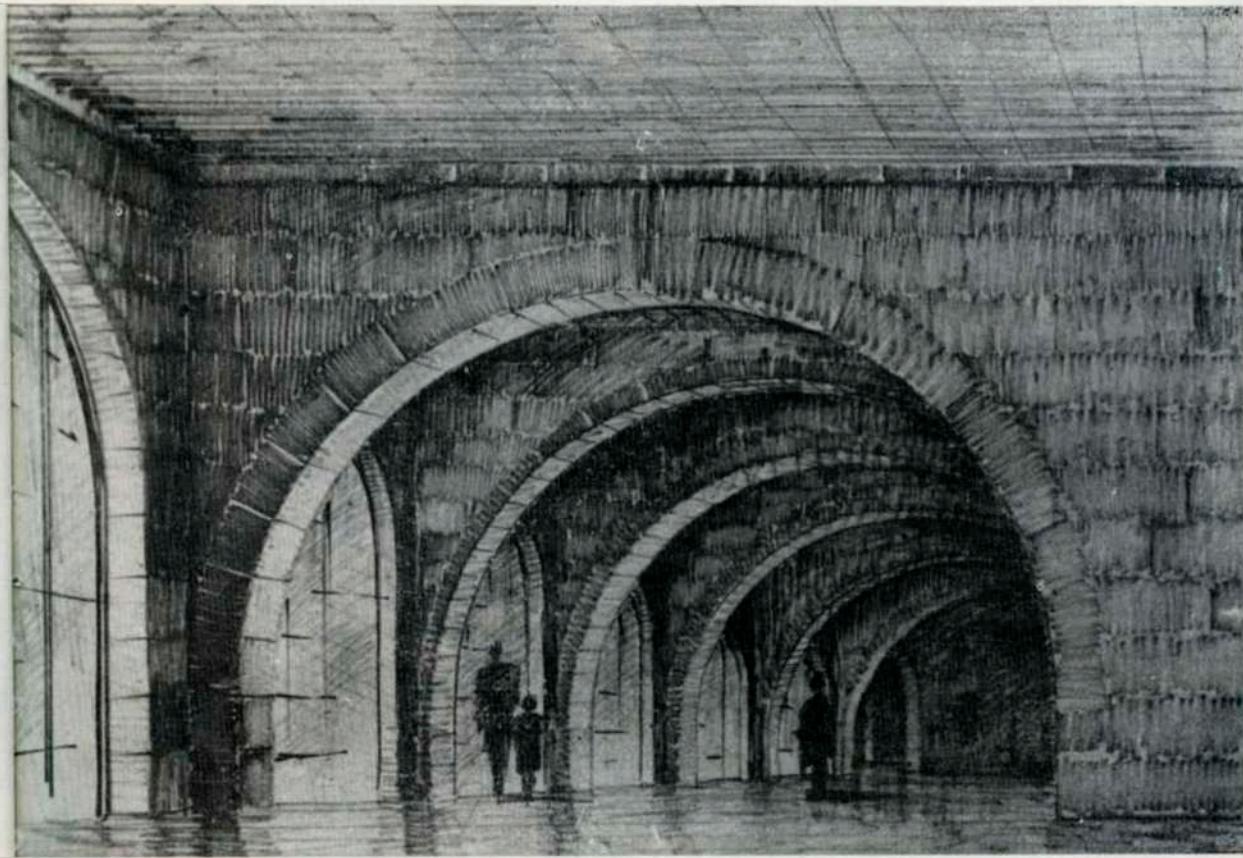
ПРОЕКТЫ, ЭСКИЗЫ

Музей в Окtemберяне. 1969

- ПЛАН. Картон, тушь, карандаш 70×100
ФАСАДЫ, РАЗРЕЗЫ, ДЕТАЛИ. Бумага, карандаш 62×92
ВОСТОЧНЫЙ ФАСАД. Бумага, фломастер 62×97
ГЛАВНЫЙ ВХОД. Бумага, фломастер 66×97
ВНУТРЕННИЙ ДВОР. Бумага, карандаш 61×86
РИСУНОК ДВЕРИ. Бумага, перо, фломастер 70×100
РОДНИК. Бумага, карандаш, фломастер 68×97
РОДНИК НА СТЕНЕ. Бумага, фломастер 59×83
РОДНИК. Бумага, фломастер 68×97
ПИТЬЕВЫЕ ФОНТАНЧИКИ (2 листа) 1971. Бумага, воск, краски 36×51

Թանգարան Հոկտեմբերյանում: Պատի ձևավորում: Музей в Октемберяне. Оформление стены

Թանգարան Հոկտեմբերյան: Թանգարան Մузей в Октябрьске. Интерьер

ОФОРМЛЕНИЕ СТЕНЫ. Бумага, карандаш, фломастер 62×97

ИНТЕРЬЕР (2 листа). Бумага, карандаш, воск, краски 62×86

ИНТЕРЬЕР. Бумага, фломастер 84×55

ИНТЕРЬЕР. Бумага, фломастер 60×84

ИНТЕРЬЕР. Бумага, фломастер 65×97

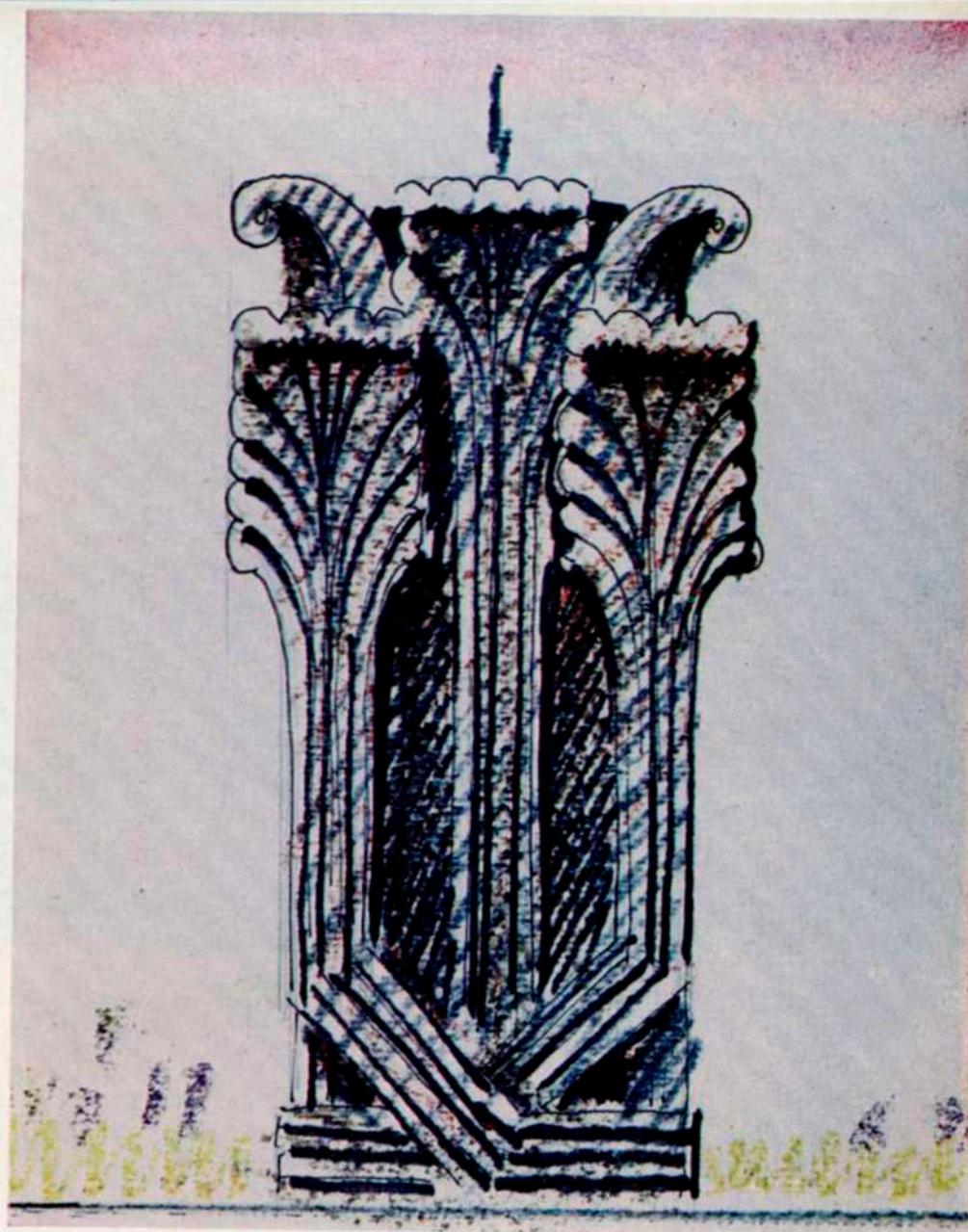
ИНТЕРЬЕР. Бумага, фломастер 47×74

ФРАГМЕНТЫ ИНТЕРЬЕРА. Бумага, фломастер 68×97

Мұсақтарын Հոկтөмбәрдаңыз: 8-шашаңын

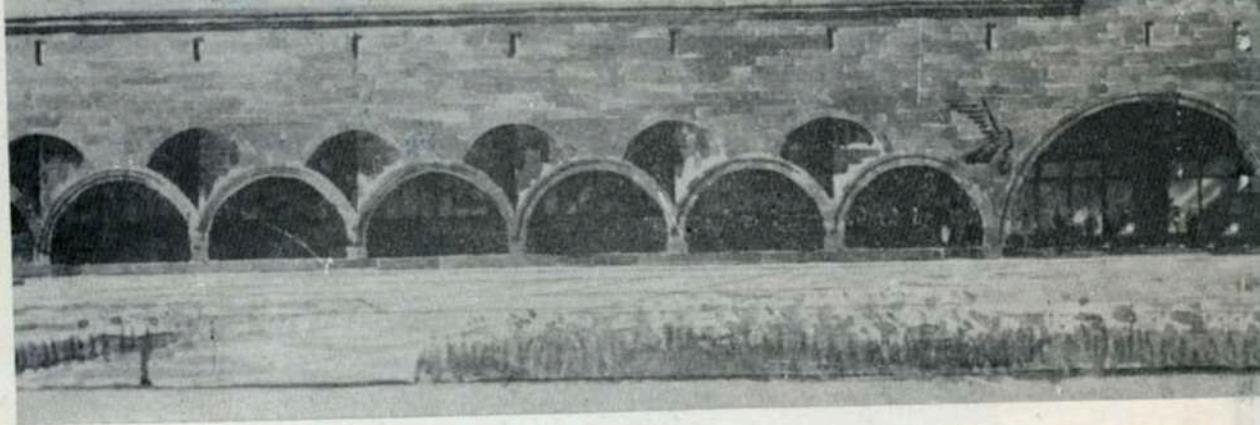
Музей в Октябрьяне. Питьевой фонтанчик

Թանգարան Հոկտեմբերյանում: Ցայտաղբյուր

Музей в Октябрьяне. Питьевой фонтанчик

ՀԱՅՐԱ

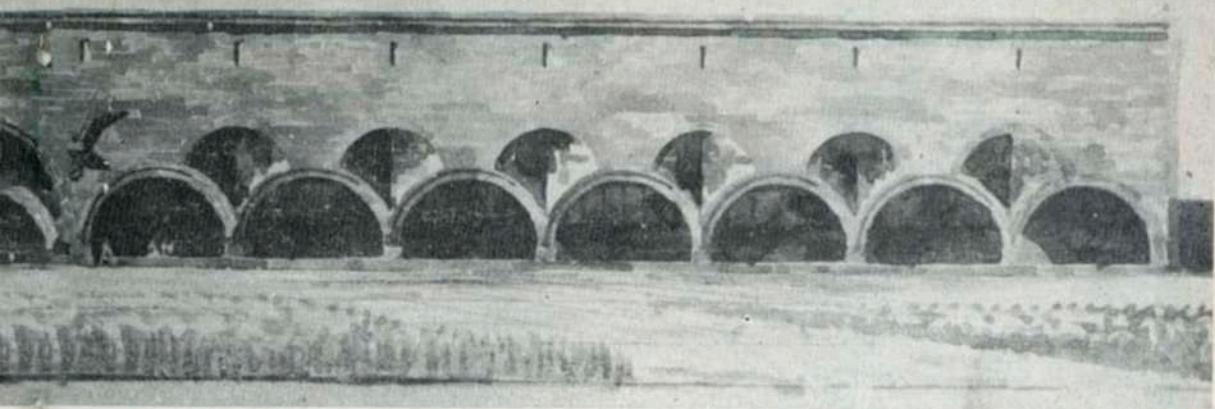
Երևանի նարանկային օդանավականի շենքը: Ծակատի տարբերակ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՀԱՐԱՆԿԱՅԻՆ ՕԴԱՆԱՎԱԿԱՆԻ ՇԵՆՔԸ: 1972

ԺԱԿԱՏ: ՏԱՐԲԵՐԱԿԱՆԵՐ (2 թիվ): Թուղթ, մատիտ, մոմաներկ 63×137

ԺԱԿԱՏԻ ԳՐԱԼԱԳ: Թուղթ, մատիտ, մոմաներկ 61×86

ԽՆՏԵՐՑԵՐ: Թուղթ, մատիտ 41×86

Здание южного аэропорта в Ереване. Вариант фасада

ЗДАНИЕ ЮЖНОГО АЭРОПОРТА В ЕРЕВАНЕ. 1972

ФАСАД. ВАРИАНТЫ. (2 листа). Бумага, карандаш, воск. краски 63×137

ФРАГМЕНТ ФАСАДА. Бумага, карандаш, воск. краски 61×36

ИНТЕРЬЕР. Бумага, карандаш 41×86

ԱՎՏՈԿԱՅԱՐԱՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ: 1972—1973

ԺԱԿԱՏ: Ստվարաթուղթ, գրիչ, շրաներկ, մոմաներկ 40×100

ԺԱԿԱՏ: Ստվարաթուղթ, գրիչ, մոմաներկ 59×100

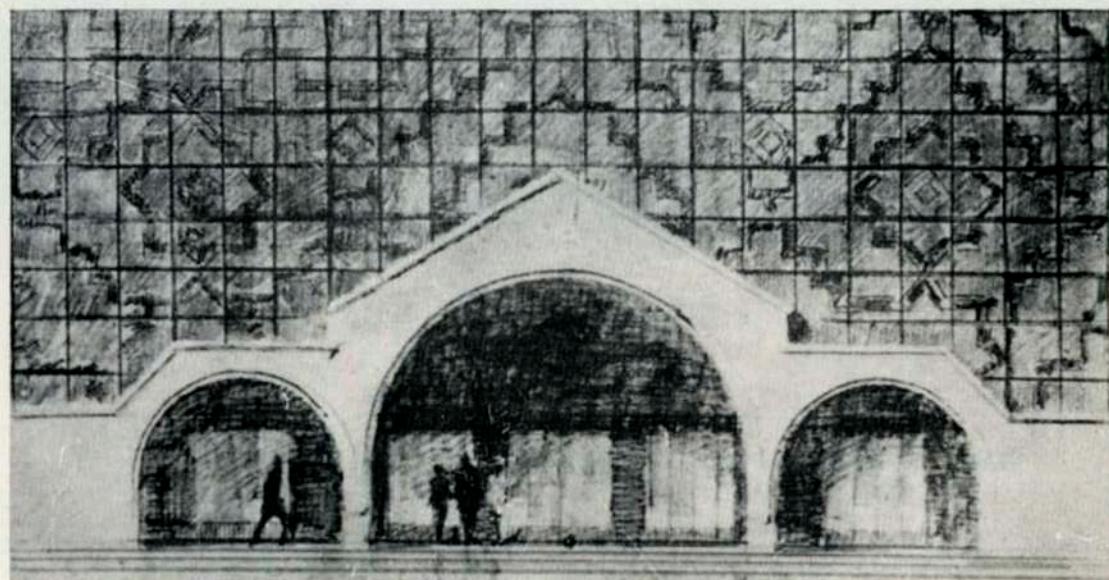
ԺԱԿԱՏ: Թուղթ, մոմաներկ 45×92

ԺԱԿԱՏԻ ԴՐԱՄԳՈՒՅՐ (2 բերք): Թուղթ, մատիտ, մոմաներկ 63×49

ՀԱՂԹԱԿԱՄԱՐ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ: 1944: Թուղթ, մատիտ, շրաներկ 59×84

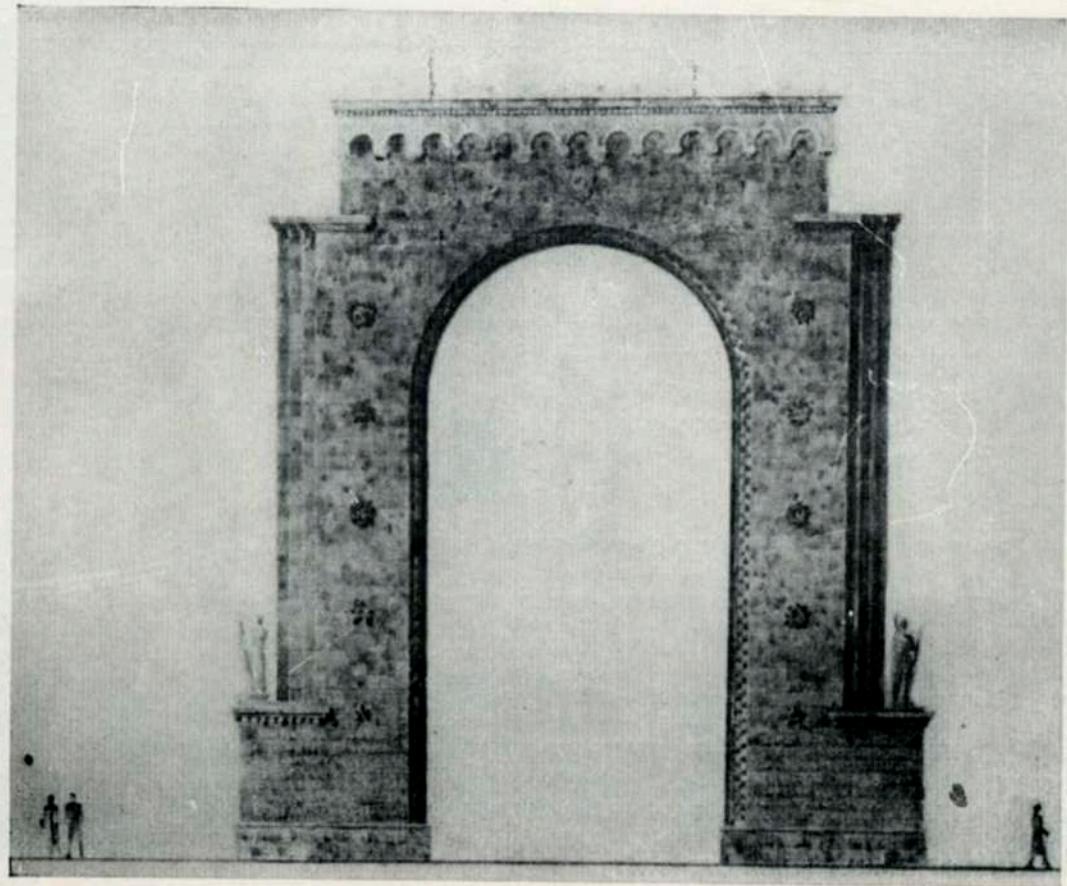
(Բաց մրցույթում արժանացել է առաջին մրցանակի)

ՀԱՂԹԱԿԱՄԱՐ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ: ԺԱԿԱՏ: 1945: Թուղթ, մատիտ 63×87

Երևանի նարավային օդանավակայանի շենքը: Ճակատի դրվագ

Здание южного аэропорта в Ереване. Фрагмент фасада

Հաղթակամար Երևանում Триумфальная арка в Ереване

Автогараж в Ереване.

ФАСАД. Картон, перо, акварель, воск, краски 40×100

ФАСАД. Картон, перо, воск, краски 59×100

ФАСАД. Бумага, воск, краски 45×92

ФРАГМЕНТ ФАСАДА. Бумага, воск, краски 49×63

ФРАГМЕНТЫ ФАСАДА. (2 листа). Бумага, карандаш, воск, краски 63×49

Триумфальная арка в Ереване. 1944. Бумага, карандаш, акварель 59×84

(Первая премия на открытом конкурсе)

91 **Триумфальная арка в Ереване. ФАСАД. 1945. Бумага, карандаш 63×87**

ПРОЕКТЫ, ЭСКИЗЫ

ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ՀՈՒԺԱՐՁՄԱՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ: 1945—1950*

ՆԱԽԱԳԾԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿ: 1945: Թուղթ, մատիտ, մոմաներկ 60×52

ՆԱԽԱԳԾԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿ: 1945: Թուղթ, մատիտ, մոմաներկ 28×64

ԳԼՈՒԽՈՐ ՃԱԿԱԾԻ ԴՐՎԱԿ: Թուղթ, մատիտ 60×83

ՃԱԿԱԾԻ ԴՐՎԱԿ: Թուղթ, մատիտ 59×83

ԳԼՈՒԽՈՐ ՄՈՒՏՔԻ ԳՐԱԿԱՆ ՆԿԱՐՎԱԾՔ: Թուղթ, մատիտ 59×83

ԻՆՏԵՐԵՐ: Թուղթ, մոմաներկ 60×95

ՀԱՏԱԿԻ ԶԱՐԴԱՆԱԼՈԾՈՒՄ: Թուղթ, մատիտ 19×19

ԱՆՀԱՅՑ ԶԻՆՎՈՐԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ «ՀԱՂԹԱՆԱԿ» ԶԲՈՍԱՑԳՈՒՄ: 1970: Թուղթ, ֆլոմաստեր 30×42

«ՀԱՂԹԱՆԱԿ» ԶԲՈՍԱՑԳՈՒՄ ՄՈՒՏՔԻ ՃԱԿԱԾ: 1972: Թուղթ, մոմաներկ 84×60

Մոնумент Победы в Ереване. 1945—1950**.

ПЕРВОНАЧАЛЬНЫЙ ВАРИАНТ ПРОЕКТА 1945. Бумага, карандаш, воск, краски 60×52

ПЕРВОНАЧАЛЬНЫЙ ВАРИАНТ ПРОЕКТА 1945. Бумага, карандаш, воск, краски 28×64

ФРАГМЕНТ ГЛАВНОГО ФАСАДА. Бумага, карандаш 60×83

ФРАГМЕНТ ФАСАДА. Бумага, карандаш 59×83

РИСУНОК ДЛЯ ДВЕРЕЙ ГЛАВНОГО ВХОДА. Бумага, карандаш 59×83

ИНТЕРЬЕР. Бумага, воск, краски 60×95

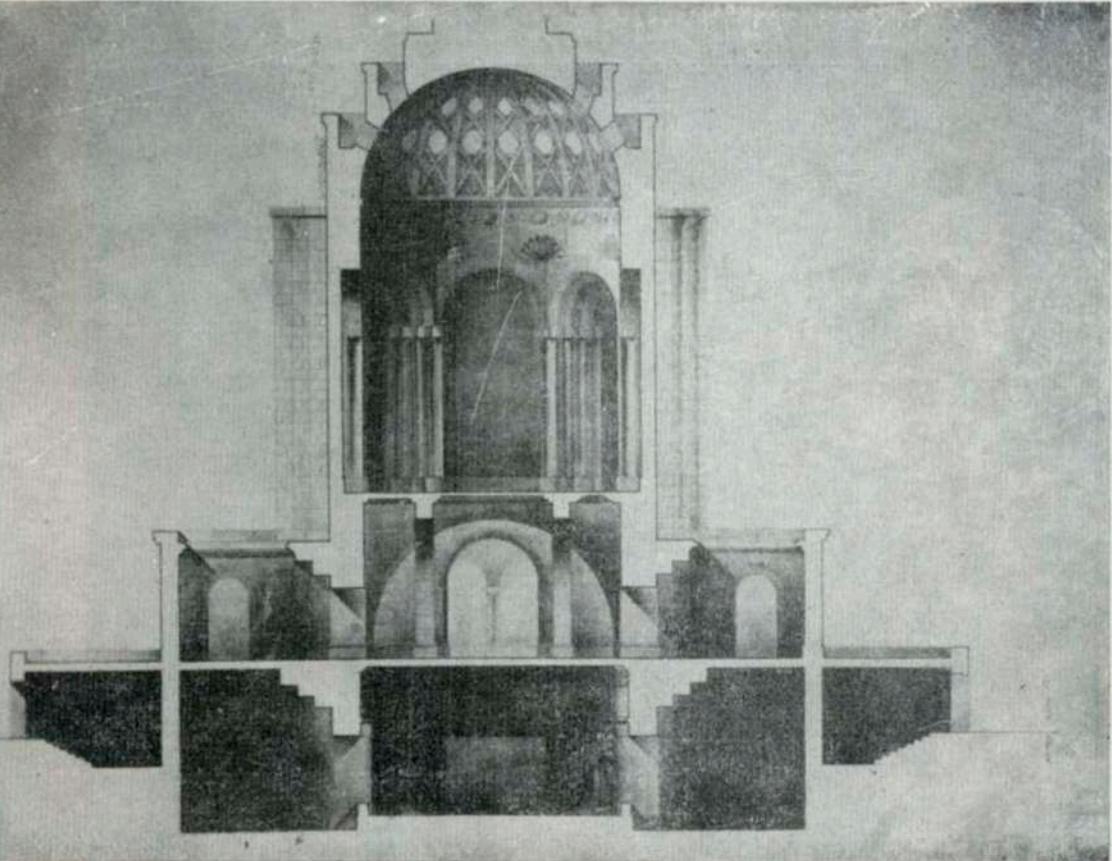
РИСУНОК ДЛЯ ПОЛА. Бумага, карандаш 19×19

Могила неизвестного солдата в парке «Ахтакар» в Ереване. 1970. Бумага, фломастер 30×42

Вход в парк «Ахтакар» в Ереване. Фасад. 1972. Бумага, воск, краски 84×60

* Հաղթանակի նուշարձանը 1967 թվին վերակառուցվեց և կոչվեց «Հայ ժողովորության հայրենական Մեծ պատրիարքություն» բանական:

** В 1967 году установлена скульптура «Мать-Армения». В пьедестале открыт музей «Армянский народ в Великой Отечественной войне».

Հայոցանակի հուշարձան Երևանում: Կտորվածք Մոնումենտ Պобеды в Ереване. Разрез

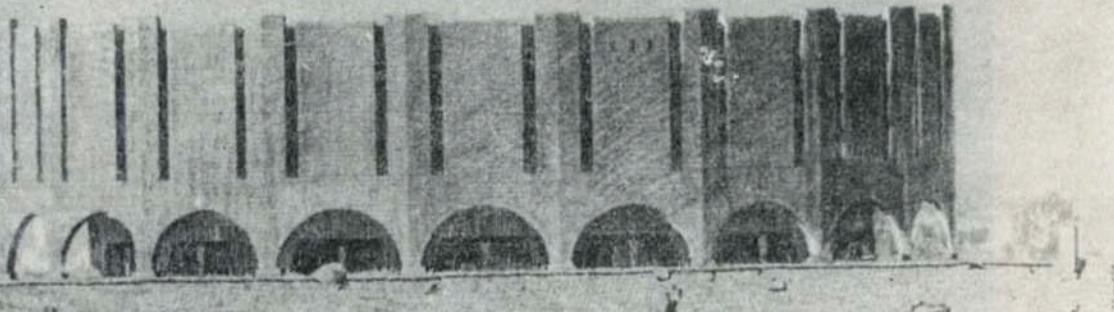

«Հայթանակ» գրոսայդու մուտքը Вход в парк «Ахтапак»

Հաղոսնիկի հուշարձնի Երևանից: Նախագիծ նախնական տարրերից

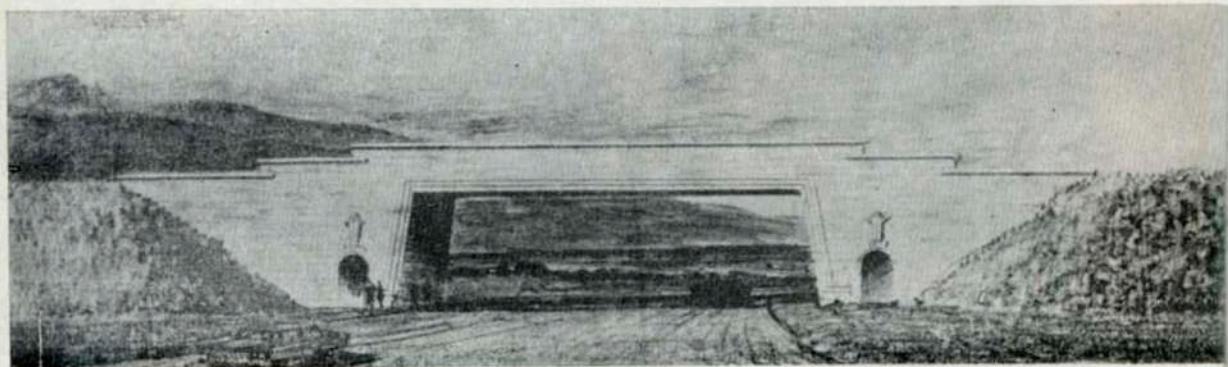
Монумент Победы в Ереване. Первоточальный вариант проекта

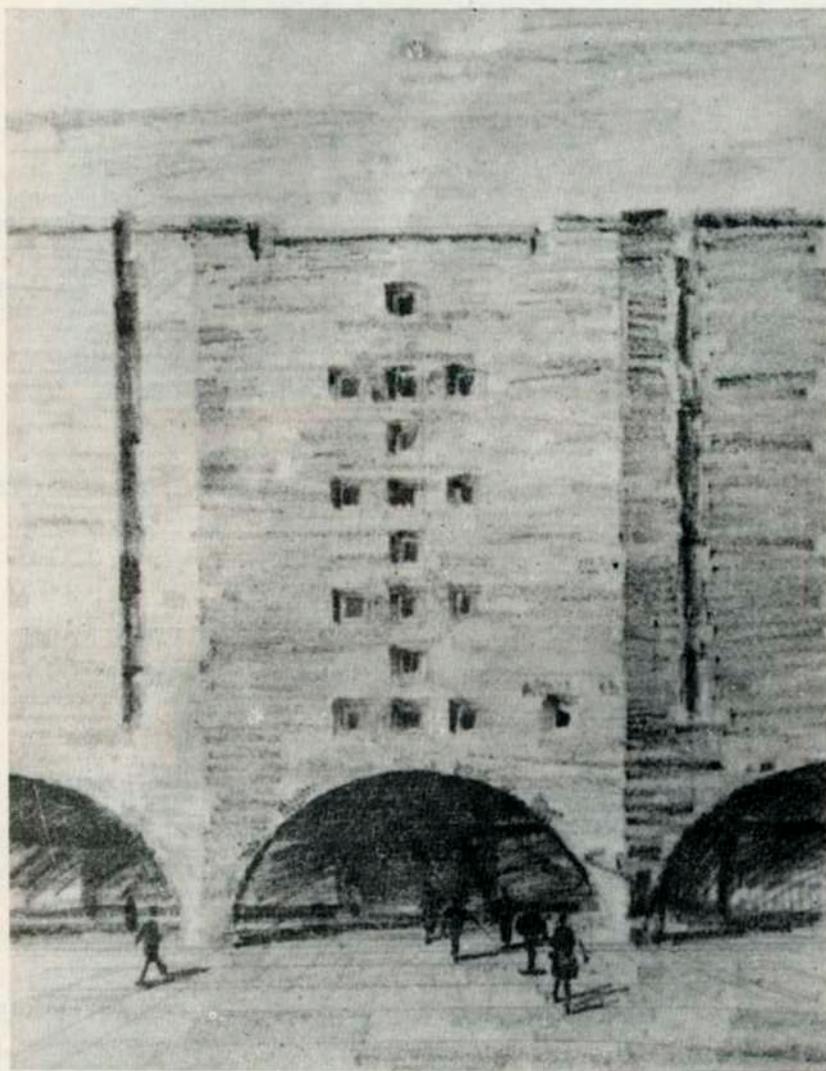

Հայուսական Երևանի Ավտոգաраж

Սպառազարան Երևանու Ավտոգաраж Երևան

Կամոյք Սևանի ճանապարհին Մօտ Խոջուան

Ավտոլաշարան Երևանում: ճակատի դրվագ

Автогараж в Ереване. Фрагмент фасада

ПРОЕКТЫ, ЭСКИЗЫ

ԱՎԱՐԱՅԻ ԺԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ ՀՈՒԾԱՐՁԱՆԸ: Թուղթ, ֆլոմատեր 15×18

ԵՂԵՇՈՆԻ ԶՈՀԵՐԻ ՀՈՒԾԱՐՁԱՆԸ ԷԶՄԻԱԾՆՈՒՄ: 1965: Թուղթ, գրիչ, ֆլոմատեր 19×14
«ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ԺԱԿԱՏԱՄԱՐՏ» ԶԲՈՍԱՑԳԻ-ՀՈՒԾԱՐՁԱՆԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆԻ
ԾՐՁԱՆՈՒՄ

ՆԱԽԱԳԾԻ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿ: ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՔ: 1967: Թուղթ, ֆլոմատեր
 62×86

ՆԱԽԱԳԾԻ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿ: 1967: Թուղթ, ֆլոմատեր 29×40

ԶԱՆԳԱԾՏԱՐԱԿ: ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՔ: 1968: Թուղթ, մատիտ 84×60

ԱՐԺԻՎ: Թուղթ, մատիտ 20×29

ՄԵՂԱՆԱՏՈՒՆ: ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՔ: 1968: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատեր 62×86

ՄԵՂԱՆԱՏՈՒՆ: ՄՈՒՏՔ ՎԻԾԵՊՆԵՐՈՒՅ: 1968: Թուղթ, մատիտ 62×86

ՄԵՂԱՆԱՏՈՒՆ: ՄՈՒՏՔ: 1969: Թուղթ, ֆլոմատեր 46×61

ՄԵՂԱՆԱՏՈՒՆ: ՄՈՒՏՔԻ ՔԱՆԴԱԿԱԶԱՄԱՐԴՈՒՄ: 1969: Թուղթ, ֆլոմատեր 46×61

ՄԵՂԱՆԱՏՈՒՆ: ԽՍԵՐՅԵՐ: 1968: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատեր 62×86

ՄԵՂԱՆԱՏՈՒՆ: ՊԱՏԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄ: 1968 Թուղթ, ֆլոմատեր 40×61

ԶԱՀ ՄԵՂԱՆԱՏԱՆ ՀԱՄԱՐ (3 թերթ): 1968: Թուղթ, ֆլոմատեր 40×61

ԶԱՀ ՄԵՂԱՆԱՏԱՆ ՀԱՄԱՐ (2 թերթ): 1968: Թուղթ, ֆլոմատեր 62×86

ԶԱՀ ՄԵՂԱՆԱՏԱՆ ՀԱՄԱՐ: 1968: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատեր 83×60

ԶԱՀ ՄԵՂԱՆԱՏԱՆ ՀԱՄԱՐ: 1968: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատեր 60×84

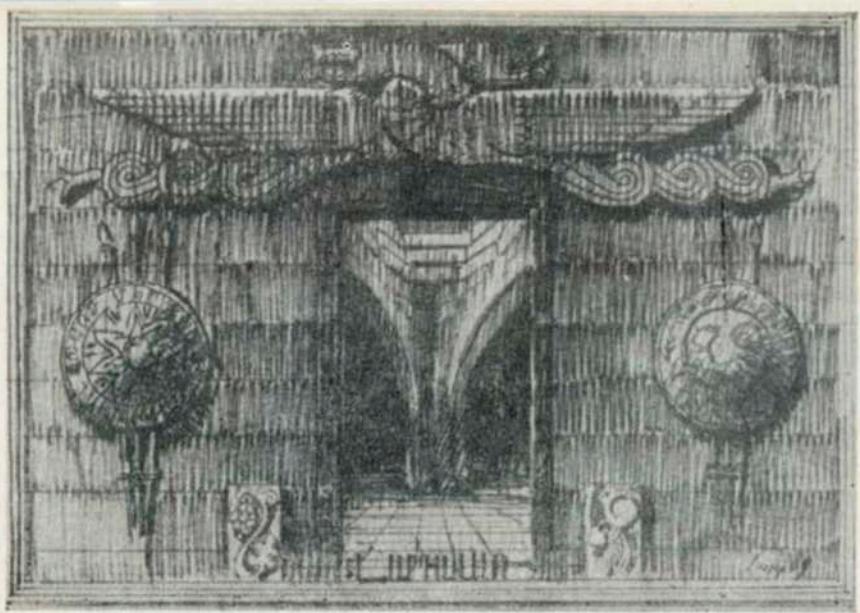
ԶԱՀ ՄԵՂԱՆԱՏԱՆ ՀԱՄԱՐ: Թուղթ, մատիտ 30×42

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵՇ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ ԶՈՀՎԱԾՆԵՐԻ ՀՈՒԾԱՐՁԱՆԸ ՇՈՒԼԱՎԵՐՈՒՄ:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՔ: ՀԱՏԱԿԱԳԻՒՄ: 1968: Սովարաթուղթ, մոմաներկ, ֆլոմատեր
 70×100

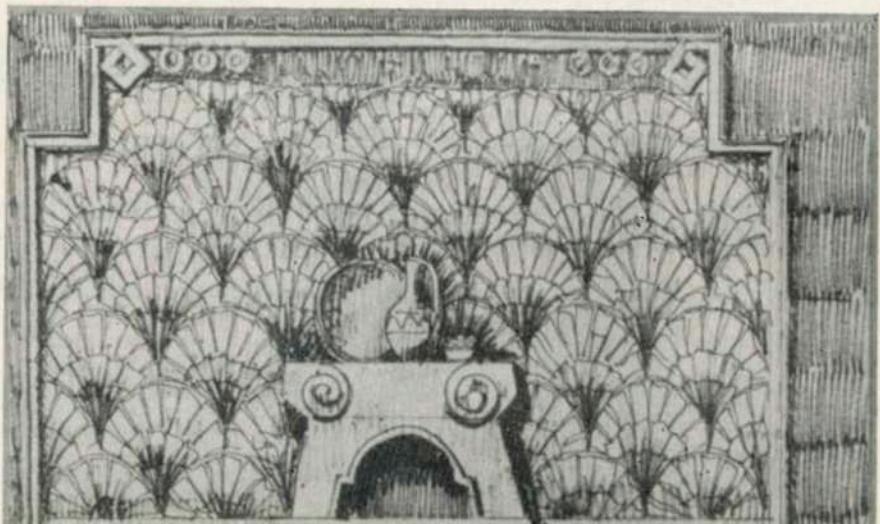
ՀԱՃՆԻ 1920 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀԵՐՊՈՍԱՄԱՐՏԻ ՀՈՒԾԱՐՁԱՆԸ ՆՈՐ ՀԱՃՆՈՒՄ: 1970: Թուղթ,
մոմաներկ 85×62

ՀԱՃՆԻ 1920 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀԵՐՊՈՍԱՄԱՐՏԻ ՀՈՒԾԱՐՁԱՆԸ ՆՈՐ ՀԱՃՆՈՒՄ: 1972: Թուղթ,
մատիտ, մոմաներկ 65×50

«Սարդարապատի ճակատամարտ» գրուազի-հուշարձանը: Սևդանառան մուտքը:
Park-pamyatnik «Сардарапатская битва». Вход в трапезную

«Սարդարապատի ճակատամարտ» գրուազի-հուշարձանը: Սևդանառան պատի ձևավորումը:
Park-pamyatnik «Сардарапатская битва». Оформление стены трапезной

ПРОЕКТЫ, ЭСКИЗЫ

Памятник Аварайрской битвы 451 года. Бумага, фломастер 15×18

Памятник жертвам геноцида 1915 года в Эчмиадзине. 1965. Бумага, перо, фломастер 19×14

Парк-памятник «Сардарапатская битва» в Окtemберяне. 1967

ПЕРВОНАЧАЛЬНЫЙ ВАРИАНТ ПРОЕКТА. ОБЩИЙ ВИД. Бумага, карандаш 62×86

ПЕРВОНАЧАЛЬНЫЙ ВАРИАНТ ПРОЕКТА. 1967. Бумага, фломастер 29×40

ЗВОННИЦА. ОБЩИЙ ВИД. 1968. Бумага, карандаш 84×60

ОРЕЛ. Бумага, карандаш 20×29

ТРАПЕЗНАЯ. ОБЩИЙ ВИД. 1968. Бумага, карандаш, фломастер 62×86

ТРАПЕЗНАЯ. ВХОД С ДРАКОНАМИ. 1968. Бумага, карандаш 62×86

ТРАПЕЗНАЯ. ВХОД. 1969. Бумага, фломастер 46×61

ВХОД В ТРАПЕЗНУЮ. РЕЛЬЕФЫ НА СТЕНЕ. 1969. Бумага, фломастер 46×61

ТРАПЕЗНАЯ. ИНТЕРЬЕР. 1968. Бумага, карандаш, фломастер 62×86

ТРАПЕЗНАЯ. ОФОРМЛЕНИЕ СТЕНЫ. 1968. Бумага, фломастер 40×61

ЛАМПАДА ДЛЯ ТРАПЕЗНОЙ (3 листа). 1968. Бумага, фломастер 86×62

ЛАМПАДА ДЛЯ ТРАПЕЗНОЙ (2 листа). 1968. Бумага, фломастер 62×86

ЛАМПАДА ДЛЯ ТРАПЕЗНОЙ. 1968. Бумага, карандаш, фломастер 83×63

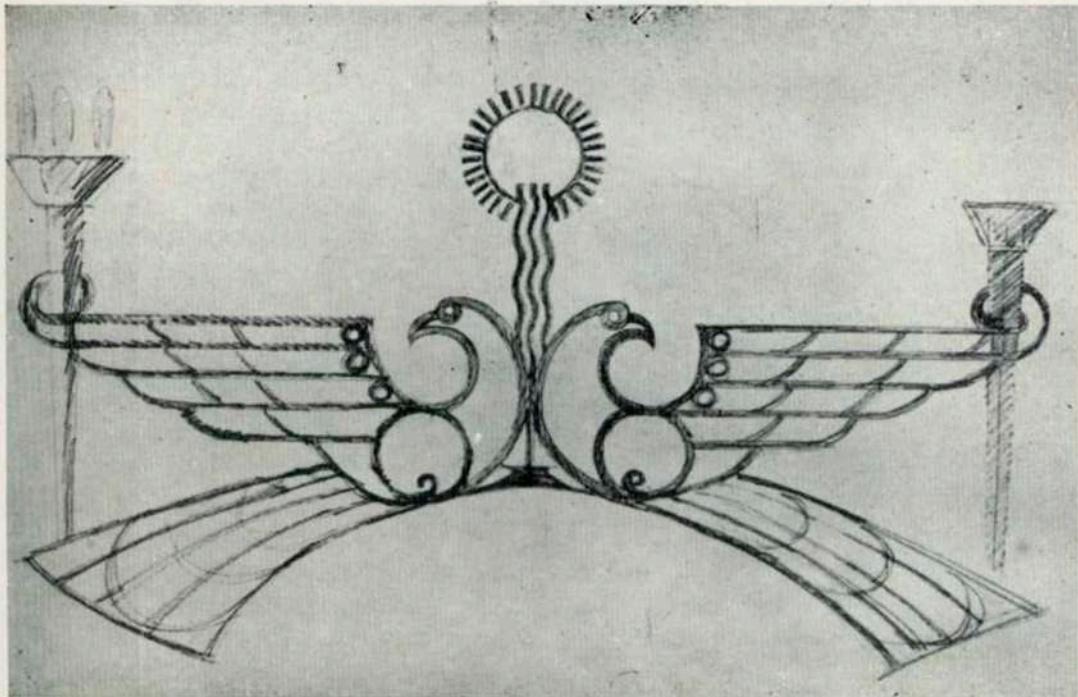
ЛАМПАДА ДЛЯ ТРАПЕЗНОЙ. 1968. Бумага, карандаш, фломастер 60×84

ЛАМПАДА ДЛЯ ТРАПЕЗНОЙ. Бумага, карандаш 30×42

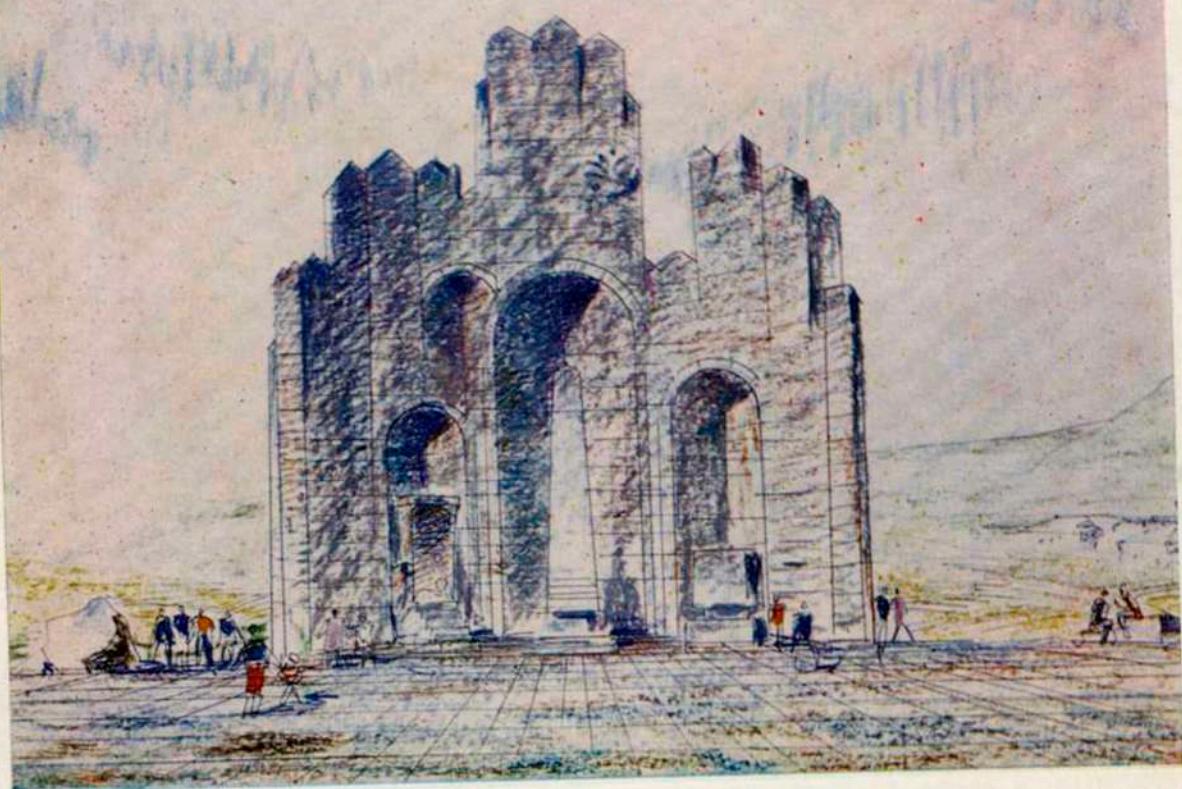
Памятник в Шулавере посвященный героям, павшим в Великой Отечественной войне. ОБЩИЙ ВИД. ПЛАН. 1969. Картон, воск, краски, фломастер 70×100

Памятник героической обороны Ачна (Киликия) 1920-го года. 1970. Бумага, воск, краски 85×62

Памятник героической обороны Ачна (Киликия) 1920-го года. 1972. Бумага, карандаш, воск, краски 65×50

«Սարդարապատի ճակատամարտ» գրոսայֆի-նուշարձան: Զան սեղանառան մամար:
Парк-памятник «Сардарапатская битва». Лампада для трапезной.

Ապարանի 1918 թվականի մերուամարտի հուշարձանը Պատյան героической обороны Апарана 1918 года

ԱՊԱՐԱՆԻ 1918 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆԸ: 1973

ԺԱԿԱՅ: Թուղթ, մոմաներկ 100×100

ԴՐԱՄԱ: Ստվարաթուղթ, գրիչ, կավճամատիտ 36×100

ПАМЯТНИК ГЕРОИЧЕСКОЙ ОБОРОНЫ АПАРАНА 1918-го ГОДА. 1973

ФЛСАД. Бумага, воск. краски 100×100

ФРАГМЕНТ. Картон, перо, пастель 36×100

Ապրիլի 1918 թվականի հերոսամարտի հուշարձնի համար Ապրիլի 1918 թվականի հերոսամարտի հուշարձնի համար

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՓՈՔԻ ԶԵՎԵՐ

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐՆԵՐ 1943—1945: Թուղթ, ջրաներկ 27×18

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐՆԵՐ (11 թերթ) 1943—1945: Թուղթ, տուշ, ջրաներկ 27×17

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ ԿԱԹՆԱՂԲՑՈՒՐ ԳՅՈՒՂՈՒՄ: 1944: Թուղթ, մատիտ 31×44

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏՈՒՄ: 1945: Թուղթ, ջրաներկ 30×42

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐՆԵՐ: 1954: Թուղթ, մատիտ 24×34

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐՆԵՐ (2 թերթ) 1954: Թուղթ, մատիտ 21×30

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ ԲՅՈՒՐԱԿԱՆՈՒՄ: 1955: Թուղթ, մատիտ 32×52

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐՆԵՐ: 1955: Թուղթ, մատիտ 12×30

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐՆԵՐ: 1955: Թուղթ, մատիտ 8×30

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐՆԵՐ ԶԵՐՄՈՒԿՈՒՄ: 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 60×43

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ «ԿԱԹՆԱՂԲՑՈՒՐ» ԷՇՄԻԱԾՆՈՒՄ: 1967: Թուղթ, ֆլոմաստեր 16×22

ՀՈՒՅԱՐՉԱՆ ԱՂԲՑՈՒՐՈՎ ՍԻՒԽԱՆՈՒՄ: ՏԱԿԱՏ: 1969: Թուղթ, ֆլոմաստեր, տուշ 38×59

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ: ՀԱՏԱԿԱԳԻՇ, ՏԱԿԱՏ: Թուղթ, մատիտ, տուշ, ջրաներկ 40×59

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ: ՀԱՏԱԿԱԳԻՇ, ՏԱԿԱՏ: Թուղթ, մատիտ, տուշ, ջրաներկ 40×29

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ: ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՔ, ՀԱՏԱԿԱԳԻՇ, ՏԱԿԱՏՆԵՐ: Թուղթ, գրիչ, ջրաներկ 30×40

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ: Թուղթ, տուշ 30×40

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ: Թուղթ տուշ 28×40

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ: Թուղթ, մատիտ 28×40

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ: Թուղթ, մատիտ 20×29

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 42×30

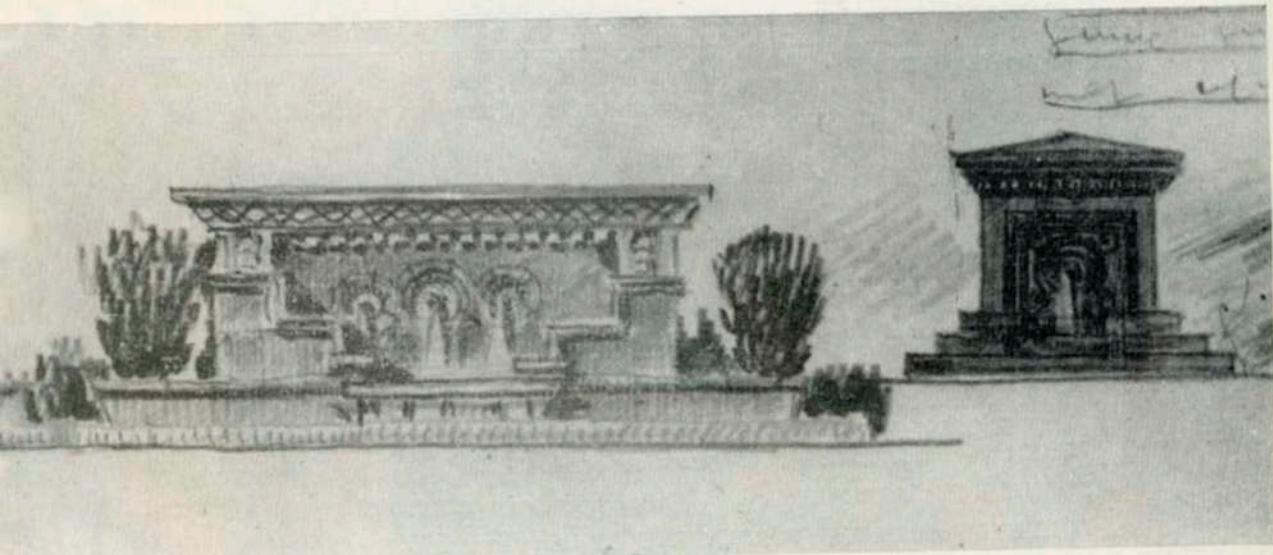
ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ: Թուղթ, տուշ 30×39

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ: Թուղթ, ջրաներկ, տուշ 27×40

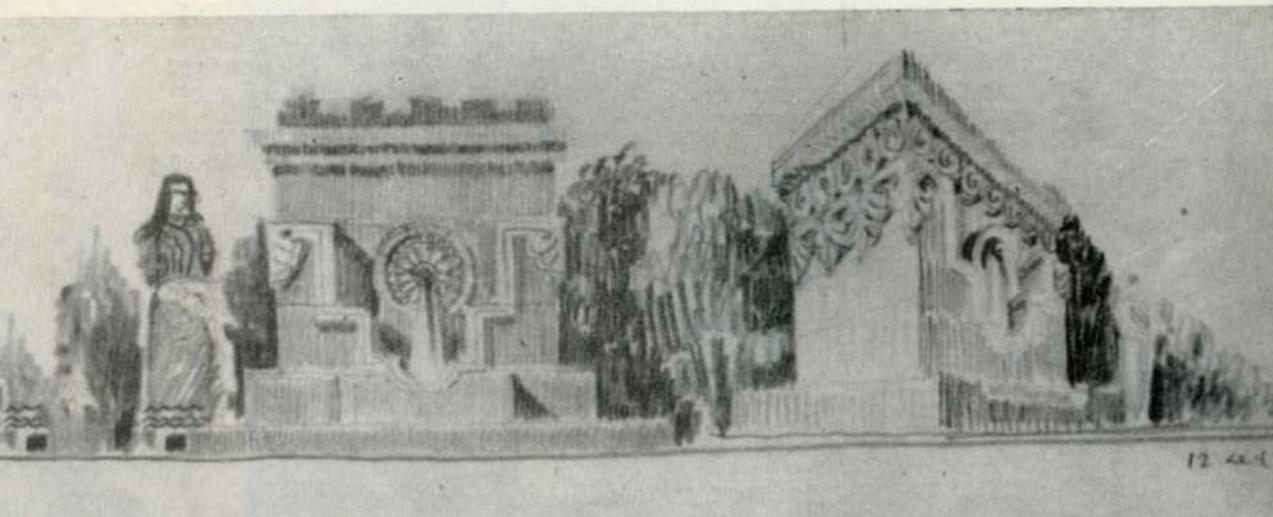
ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ: Թուղթ, գրիչ, ֆլոմաստեր 20×21

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐ ՎԻԾԱՊՈՎ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 20×21

ՀՈՒՅԱՂԲՑՈՒՐՆԵՐ (3 թերթ): Թուղթ, մատիտ 19×27

Հուշարձներ
Родники-памятники

Малые архитектурные формы

РОДНИКИ-ПАМЯТНИКИ. 1943—1945. Бумага, акварель 27×18

РОДНИКИ-ПАМЯТНИКИ (II листов). 1942—1945. Бумага, тушь, акварель 27×17

РОДНИК-ПАМЯТНИК В КАТНАХПЮРЕ. 1944. Бумага, карандаш 31×44

РОДНИК-ПАМЯТНИК В СТЕПАНАКЕРТЕ. 1945. Бумага, акварель 30×42

РОДНИКИ-ПАМЯТНИКИ. 1945. Бумага, карандаш 24×34

РОДНИКИ-ПАМЯТНИКИ (2 листа). 1954. Бумага, карандаш 21×30

РОДНИК-ПАМЯТНИК В БЮРАКАНЕ. 1955. Бумага, карандаш 32×52

РОДНИКИ-ПАМЯТНИКИ. 1955. Бумага, карандаш 12×30

РОДНИКИ-ПАМЯТНИКИ. 1955. Бумага, карандаш 8×30

РОДНИК-ПАМЯТНИК В ДЖЕРМУКЕ. 1963. Бумага, фломастер 60×43

РОДНИК-ПАМЯТНИК «КАТНАХПЮР» В ЭЧМИАДЗИНЕ. 1967. Бумага, фломастер
 16×22

ПАМЯТНИК С РОДНИКОМ В СИСИАНЕ. ФАСАД. 1969. Бумага, фломастер, тушь
 38×59

РОДНИК-ПАМЯТНИК. ПЛАН. ФАСАД. Бумага, карандаш, тушь, акварель 40×29

РОДНИК-ПАМЯТНИК. ОБЩИЙ ВИД. ПЛАН. ФАСАДЫ. Бумага, перо, акварель
 30×40

РОДНИК-ПАМЯТНИК. Бумага, тушь 30×40

РОДНИК-ПАМЯТНИК. Бумага, тушь 28×40

РОДНИК-ПАМЯТНИК. Бумага, фломастер 28×40

РОДНИК-ПАМЯТНИК. Бумага, карандаш 20×29

РОДНИК-ПАМЯТНИК. Бумага, фломастер 42×30

РОДНИК-ПАМЯТНИК. Бумага, тушь 30×39

РОДНИК-ПАМЯТНИК. Бумага, акварель, тушь 27×40

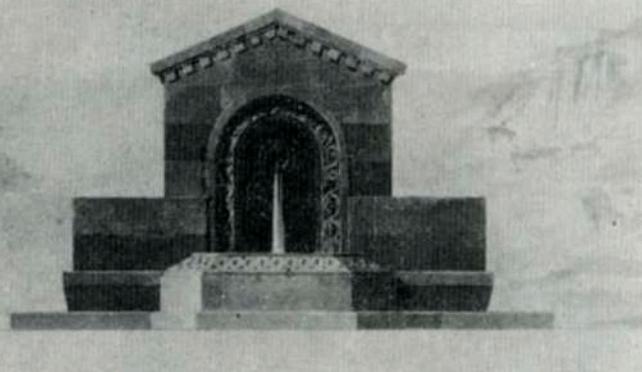
РОДНИК-ПАМЯТНИК. Бумага, перо, фломастер 20×11

РОДНИК-ПАМЯТНИК С ДРАКОНОМ. Бумага, фломастер 20×21

РОДНИКИ-ПАМЯТНИКИ (3 листа). Бумага, карандаш 19×27

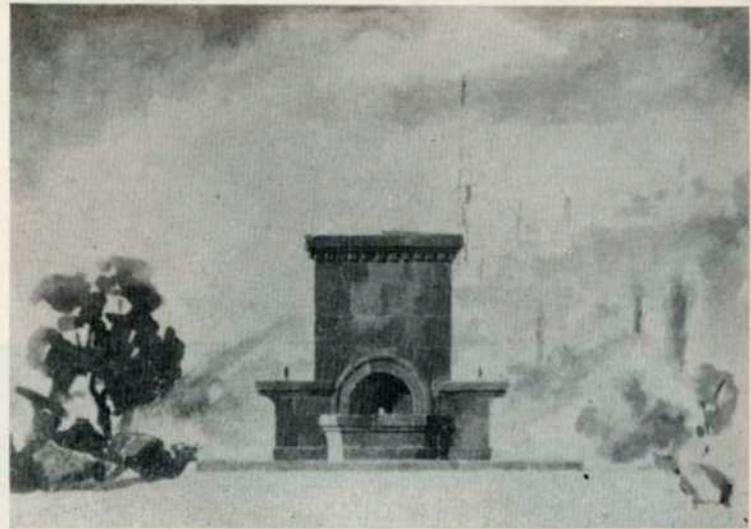
Հուշարձար Զերմանի Բանկ-հուշարձար Դյուսելդորֆ

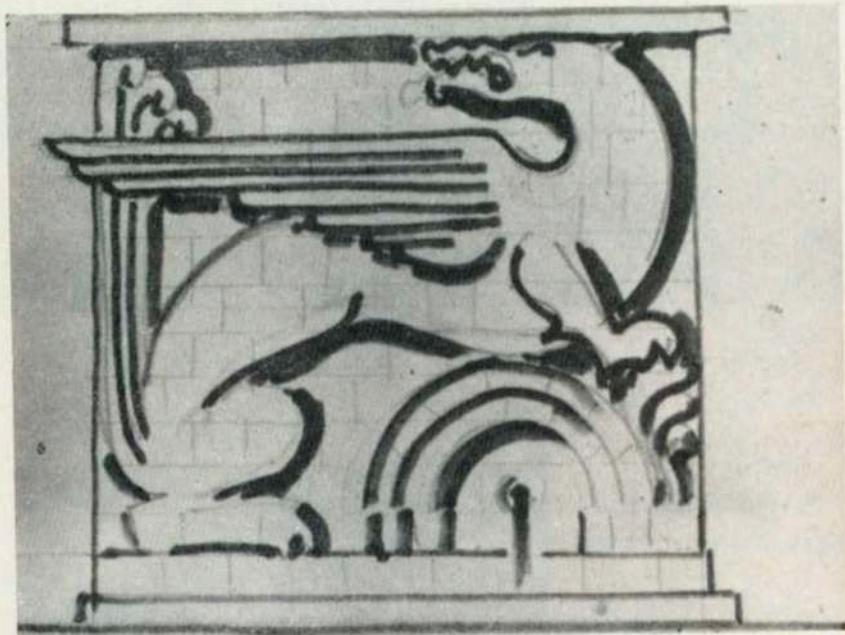

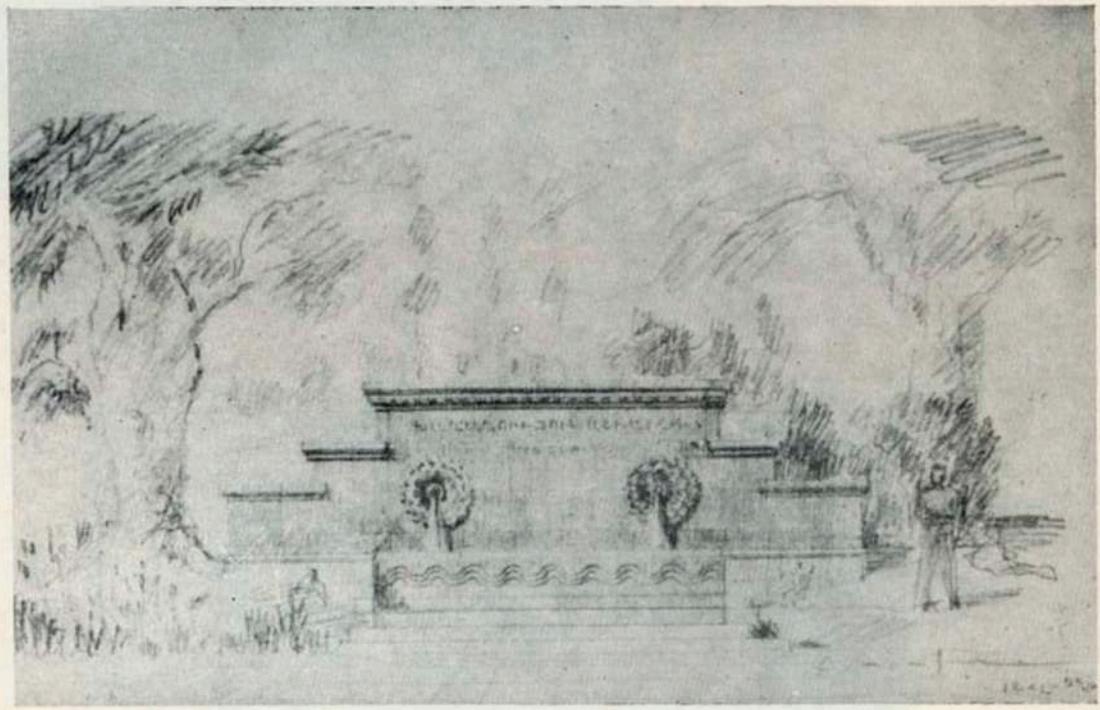
Հուշարձութեար

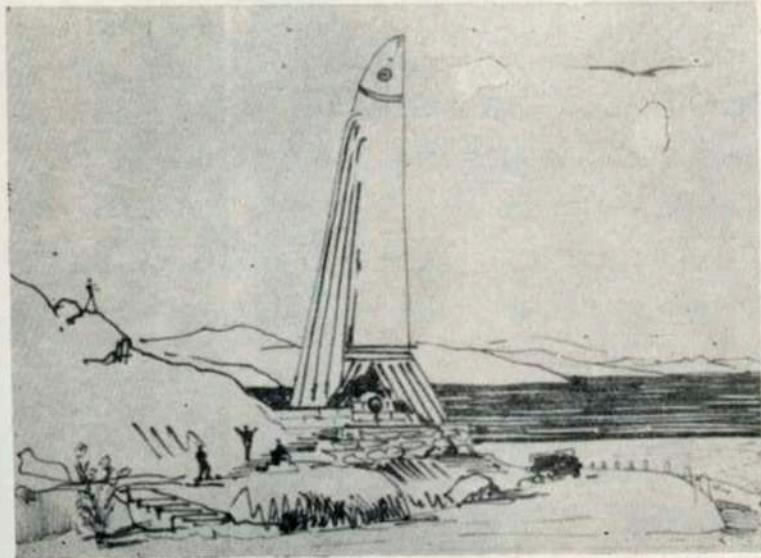
Родники-памятники

Հուշարձուր Բյուրականում Ռուսականում Ռուսականում Բյուրականում

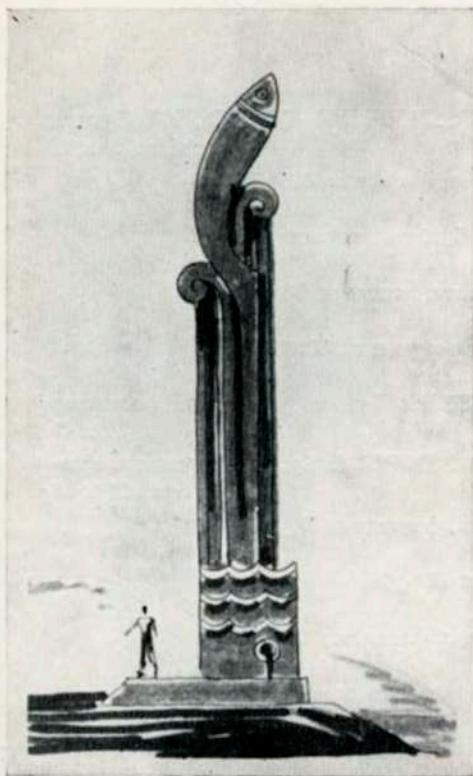
Հուշարձնը
Родник-памятник

Հուշարձնը Սևանում
Родник-памятник на Севане

- ՑԱՅՏԱՎՐՑՈՒԹ «2750-ԱՄՅԱ» ԵՐԵՎԱՆԻՆ: 1968: Թուղթ, մատիտ, գրիչ, ֆլոմատներ,
29×41
- ՑԱՅՏԱՎՐՑՈՒԹՆԵՐ: 1971: Թուղթ, գրիչ, մոմաներկ: 37×51
- ՑԱՅՏԱՎՐՑՈՒԹՆԵՐ: 1971: Թուղթ, շրաներկ: 38×51
- ՑԱՅՏԱՎՐՑՈՒԹ: 1971: Թուղթ, գրիչ, մոմաներկ: 29×41
- ԾԻՐՄԱՔԱՄ: Թուղթ, գրիչ, ֆլոմատներ 19×27
- ԵՐԵՎԱՆԻ ՄՈՒՏՔՅ: 1960-ական թվականներ: Թուղթ, շրաներկ, ֆլոմատներ 40×89
- ԳԱՐԿՈՒԹ ՄՈՒՏՔՅ: 1963: Թուղթ, ֆլոմատներ 42×60
- ՈՒՂԵՆՇԱՆ-ԿՈԹՈՂ ԶԵՐՄՈՒԿ—ԳՈՐԻՍ ԾԱՄՓԱԲԱԺԻՆ: 1964: Թուղթ, ֆլոմատներ
30×21
- ԾԱՆԱՊԱՐՀԱԿԱՆ «ԶԵՐՄՈՒԿ»: 1964: Թուղթ, ֆլոմատներ 60×43
- ԿՈԹՈՂ ՄԵՎԱՆԻ ԾԱՆԱՊԱՐՀԵՆ (3 բլր): Թուղթ, ֆլոմատներ 30×42
- ՈՒՂԵՆՇԱՆ «ՓՋԵՎԱՆ»: Թուղթ, գլուխկոտ մատիտ 30×37
- ՈՒՂԵՆՇԱՆ «ՀՐԱԶԴԱՆ»: Թուղթ, մատիտ 30×38
- ՈՒՂԵՆՇԱՆ-ԿՈԹՈՂ ԻԶԵՎԱՆԻ ԾԱՆԱՊԱՐՀԻՆ: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատներ 54×40
- ԱՎՏՈԲՈՒՍԻ ԿԱՆԳԱՄ: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատներ 21×18
- ԱՎՏՈԲՈՒՍԻ ԿԱՆԳԱՄ: Թուղթ, մատիտ, 19×27
- ԱՎՏՈԲՈՒՍԻ ԿԱՆԳԱՄ: Թուղթ, մատիտ 19×27
- ԲԵՆՉԻՆԻ ԼՑՄԱՆ ԿԱՅԱՆ: Թուղթ, գրիչ, ֆլոմատներ 20×30
- ԲԵՆՉԻՆԻ ԼՑՄԱՆ ԿԱՅԱՆ: Թուղթ, գրիչ, ֆլոմատներ 19×27
- ԶՐՀԱՆ ԿԱՅԱՆ ԱՐԳԱՎԱՆԴՈՒՄ: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատներ 21×26

Հուշարձութեր
Родники-памятники

ПРОЕКТЫ, ЭСКИЗЫ

ПИТЬЕВОЙ ФОНТАНЧИК «2750-ЛЕТНИЙ ЕРЕВАН!». 1968. Бумага, карандаш, перо,
фломастер 29×41

ПИТЬЕВЫЕ ФОНТАНЧИКИ. 1971. Бумага, перо, воск, краски 37×51

ПИТЬЕВЫЕ ФОНТАНЧИКИ. 1971. Бумага, акварель 36×51

ПИТЬЕВОЙ ФОНТАНЧИК. 1971. Бумага, перо, воск, краски 29×41

НАДГРОБЬЕ. Бумага, перо, фломастер 18×27

ВЪЕЗД В ЕРЕВАН. 1960-ые годы. Бумага, акварель, фломастер 40×89

ВЪЕЗД В ГАРНИ. 1963. Бумага, фломастер 42×60

СТЕЛА-УКАЗАТЕЛЬ НА РАЗВИЛКЕ ДОРОГ ДЖЕРМУК—ГОРИС. 1963. Бумага,
фломастер 30×21

ДОРОЖНЫЙ ЗНАК «ДЖЕРМУК». 1964. Бумага, фломастер 60×43

СТЕЛА НА СЕВАНСКОЙ ДОРОГЕ (3 листа). Бумага, фломастер 30×42

ДОРОЖНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ «ИДЖЕВАН». Бумага, карандаш 30×37

ДОРОЖНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ «РАЗДАН». Бумага, карандаш 30×38

СТЕЛА-УКАЗАТЕЛЬ ПО ДОРОГЕ В ИДЖЕВАН. Бумага, карандаш, фломастер
 54×40

АВТОБУСНАЯ ОСТАНОВКА НА СЕВАНСКОЙ ДОРОГЕ. Бумага, карандаш, фло-
мастер 21×18

АВТОБУСНАЯ ОСТАНОВКА. Бумага, карандаш, фломастер 19×27

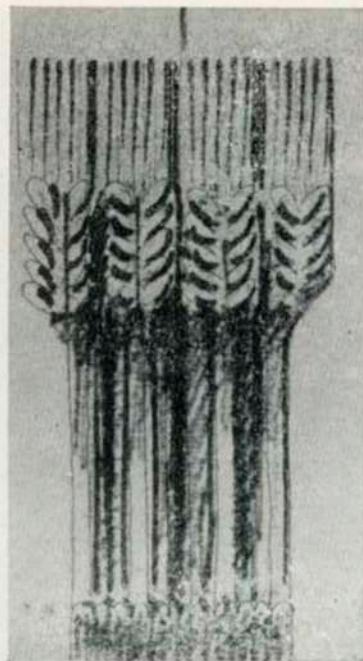
АВТОБУСНАЯ ОСТАНОВКА. Бумага, карандаш 19×27

БЕНЗОЗАПРАВОЧНАЯ СТАНЦИЯ. Бумага, перо, фломастер 20×30

БЕНЗОЗАПРАВОЧНАЯ СТАНЦИЯ. Бумага, перо, фломастер 19×27

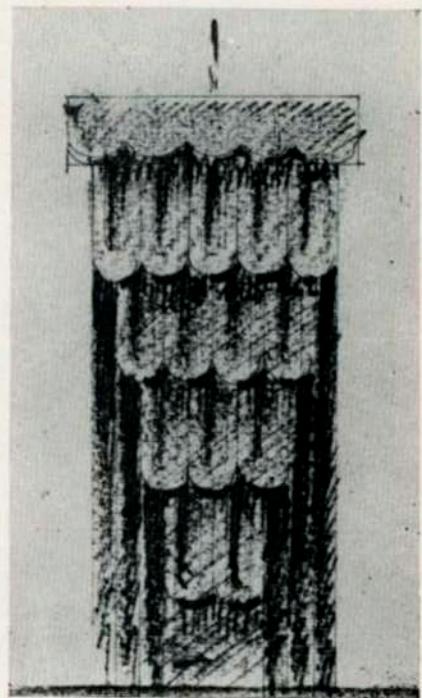
НАСОСНАЯ СТАНЦИЯ В АРГАВАНДЕ. Бумага, карандаш, фломастер 21×26

Ծաղտադրութեր
Питьевые фонтанчики

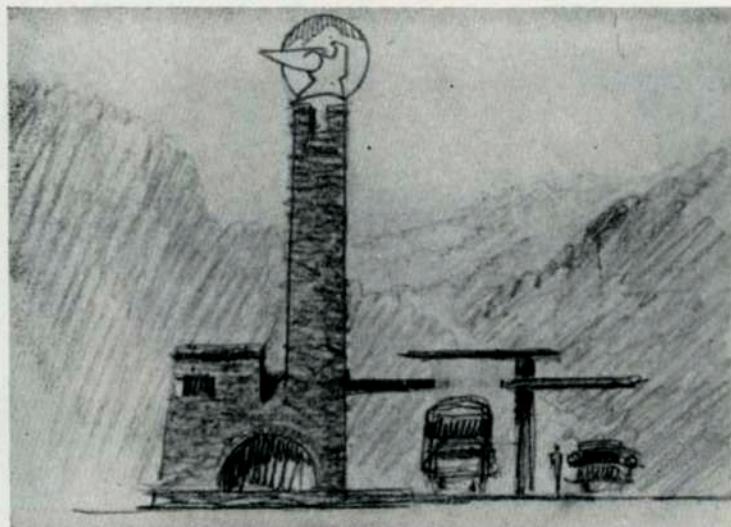

Յալտադրյումներ
Питьевые фонтанчики

Ուղանշան-կոթող Զերմուկ—Գորիս
Стела-указатель на развязке дорог Джермук—Горис

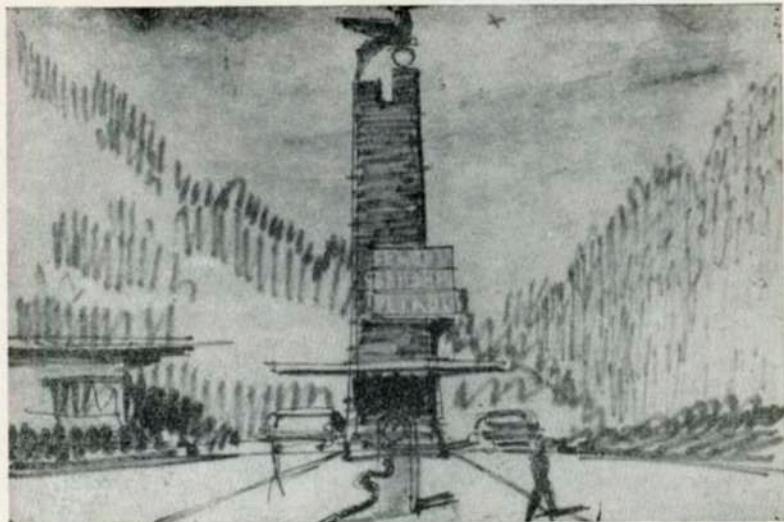
Ավտոբուսի կանգառ
Автобусная остановка

Ծանօթարբնանշան «Ջերմուկ»

Дорожный знак «Джермук»

Բնակինի լգման կողան
Бензозаправочная станция

4. ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄՏԱԼՂԱՑՈՒՄՆԵՐ

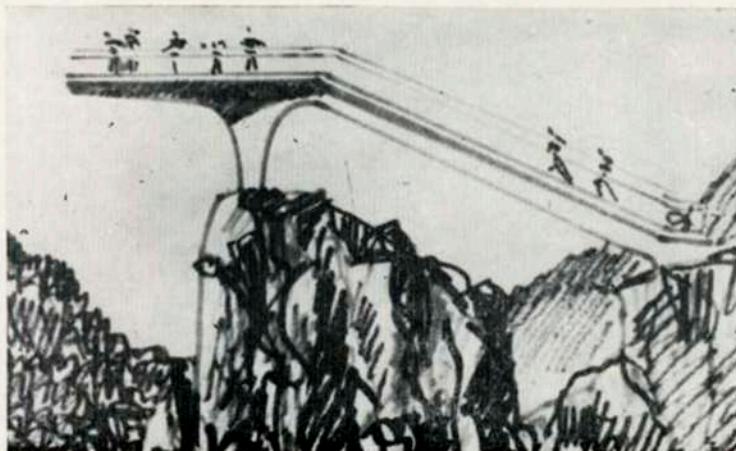
---

4. АРХИТЕКТУРНЫЕ ЗАМЫСЛЫ

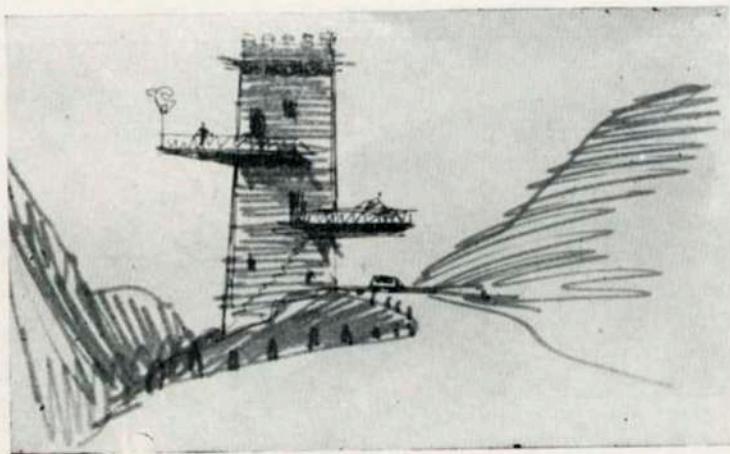
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄՏՍՀԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

АРХИТЕКТУРНЫЕ ЗАМЫСЛЫ

- ԶԲՈՅԱՏԿԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻ: 1960: Թուղթ, մատիտ 42×59
- ՃԱՆԱՊԱՐՀԱՄԵՐՁ ՏՆԱԿԻ: 1963: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմաստեր 21×30
- ՀՅՈՒՐԱՆՈՑ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ: 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 46×32
- ՀՅՈՒՐԱՆՈՑ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ: 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 21×30
- ՀՅՈՒՐԱՆՈՑ ԶԵՐՄՈՒԿԻ ԾՐՋԱԿԱՅՔՐՈՒՄ (4 թերթ): 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 20×30
- ՀՅՈՒՐԱՆՈՑ ԶԵՐՄՈՒԿԻ ԾՐՋԱԿԱՅՔՐՈՒՄ: 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 26×20
- ՀՅՈՒՐԱՆՈՑ ԶԵՐՄՈՒԿԻ ԾՐՋԱԿԱՅՔՐՈՒՄ: 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 20×28
- ԿԱՄՈՒՐՁ ԶԵՐՄՈՒԿՈՒՄ: 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 42×60
- ԳԻՏԱՀԱՐԹԱԿ ԶԵՐՄՈՒԿՈՒՄ: 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 16×25
- ԳԻՏԱՀԱՐԹԱԿ ԶԵՐՄՈՒԿՈՒՄ: 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 23×51
- ԳԻՏԱՀԱՐԹԱԿ: 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 21×30
- ԳԻՏԱՀԱՐԹԱԿ: 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 27×55
- ԽՈՐՏԿԱՐԱՆ ԳԻՏԱՀԱՐԹԱԿՈՎ. (2 թերթ): 1963: Թուղթ, ֆլոմաստեր 30×21

Դիտահարթակ Զերմուկով Ծմորայի պլատформա Դժերմուկ

Դիտահարթակ

Смотровая площадка

ВЫШКА ДЛЯ ПРЫЖКОВ В ВОДУ. 1960. Бумага, карандаш 42×59

ДОМИК У ДОРОГИ. 1963. Бумага, карандаш, фломастер 21×30

ГОСТИНИЦА В ГОРАХ. 1963. Бумага, фломастер 46×32

ГОСТИНИЦА В ГОРАХ. 1963. Бумага, фломастер 21×30

ГОСТИНИЦА В ОКРЕСТНОСТЯХ ДЖЕРМУКА (4 листа). 1963. Бумага, фломастер
 20×30

ГОСТИНИЦА В ОКРЕСТНОСТЯХ ДЖЕРМУКА. 1963. Бумага, фломастер 26×20

ГОСТИНИЦА В ОКРЕСТНОСТЯХ ДЖЕРМУКА. 1963. Бумага, фломастер 20×28

МОСТ В ДЖЕРМУКЕ. 1963. Бумага, фломастер 42×60

СМОТРОВАЯ ПЛОЩАДКА В ДЖЕРМУКЕ. 1963. Бумага, фломастер 16×25

СМОТРОВАЯ ПЛОЩАДКА В ДЖЕРМУКЕ. 1963. Бумага, фломастер 23×51

СМОТРОВАЯ ПЛОЩАДКА. 1963. Бумага, фломастер 21×30

СМОТРОВАЯ ПЛОЩАДКА. 1963. Бумага, фломастер 27×35

ЗАКУСОЧНАЯ СО СМОТРОВОЙ ПЛОЩАДКОЙ (2 листа). 1963. Бумага, фломастер
 30×21

АРХИТЕКТУРНЫЕ ЗАМЫСЛЫ

ԱՌՅՈՒՆ ԺԱՅՈՒ ՎՐԱ: 1963: Թուղթ, ֆլոմատեր 20×30

ԹԵՍՏՈՐԱՆ ՄԵՎԱՆՈՒՄ: 1965: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատեր 42×59

ԽՈՐՏԿՈՐԱՆ ԶՈՐԱԿՈՒՄ: 1965: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատեր 32×30

ՀՅՈՒՐԱՆՈՑ ԱՐՉԱԿԱՅՈՒՄ: 1967: Թուղթ, գրիչ, ֆլոմատեր 43×61

ՄՐԺԱՐԱՆ-ԹԵՍՏՈՐԱՆ ՀՐԱԶԴԱԿԱՆ ԶՈՐՈՒՄ: 1969: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատեր 31×52

«ԱՆԻ» ՀՅՈՒՐԱՆՈՑԸ ԱԽՈՒՐՅԱՆԻ Ա.ՓԻՒ: 1970: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատեր 40×29

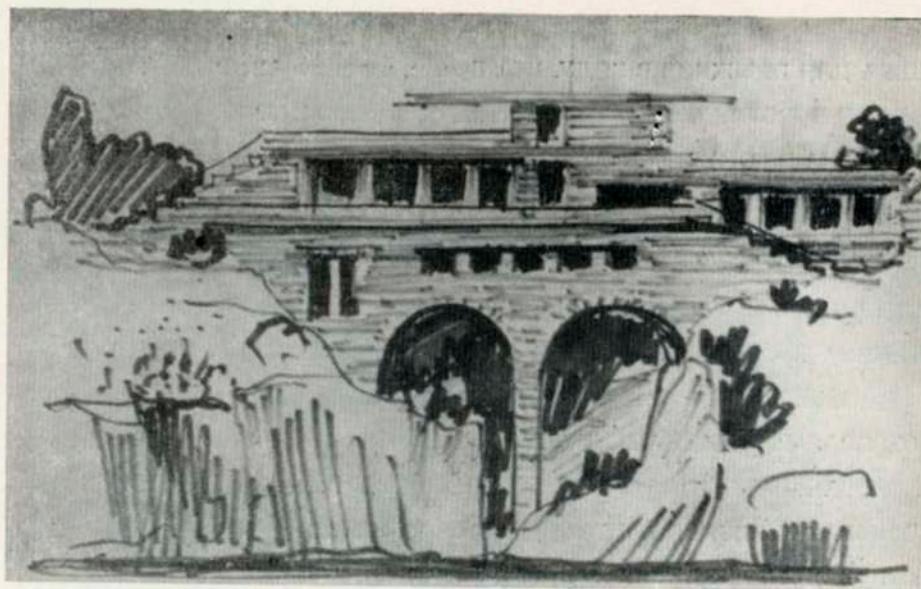
«ԱՆԻ» ՀՅՈՒՐԱՆՈՑԸ ԱԽՈՒՐՅԱՆԻ Ա.ՓԻՒ: 1970: Թուղթ, մատիտ, ֆլոմատեր 24×22

ՄԱՐՏԱՐԱԿՊԵՏԱԿԱՆ ՄՈՏԻՎ: 1971: Թուղթ, մատիտ, մոմաներկ 47×100

ՀՅՈՒՐԱՆՈՑ: Թուղթ, ֆլոմատեր 29×20

ՀՅՈՒՐԱՆՈՑ: Թուղթ, ֆլոմատեր 30×21

ԶԱՐԴԱՔԱՆԴԱԿ ՊԱՏԻ ՎՐԱ: Թուղթ, ֆլոմատեր 47×40

Հյուրանոց լեռներում

Гостиница в горах

Чаймопрэ Өбәрмоплэйт

Мост в Джермуке

ЛЕВ НА СКАЛЕ. 1963. Бумага, фломастер 20×30

РЕСТОРАН НА СЕВАНЕ. 1965. Бумага, карандаш, фломастер 42×59

ЗАКУСОЧНАЯ В УЩЕЛЬЕ. 1965. Бумага, карандаш, фломастер 32×30

ГОСТИНИЦА В АРЗАКАНЕ. 1967. Бумага, перо, фломастер 43×61

КАФЕ-РЕСТОРАН В УЩЕЛЬЕ РАЗДАНА. 1969. Бумага, карандаш, фломастер
31 $\times$ 52

ГОСТИНИЦА «АНИ» НА БЕРЕГУ АХУРЯНА. 1970. Карандаш, фломастер 40×29

ГОСТИНИЦА «АНИ» НА БЕРЕГУ АХУРЯНА. 1970. Бумага, карандаш 24×22

АРХИТЕКТУРНЫЙ МОТИВ. 1971. Бумага, карандаш, воск, краски 47×100

ГОСТИНИЦА. Бумага, фломастер 29×20

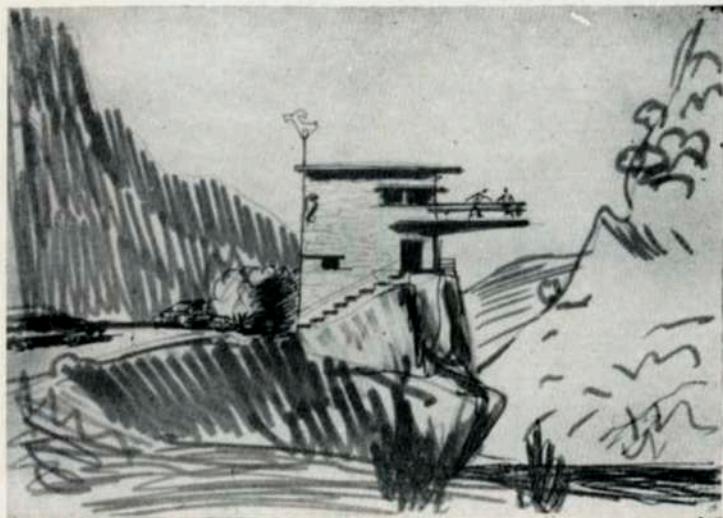
ГОСТИНИЦА. Бумага, фломастер 30×21

РЕЛЬЕФ НА СТЕНЕ. Бумага, фломастер 47×40

Խորտկարան Ճորակում

Закусочная в ущелье

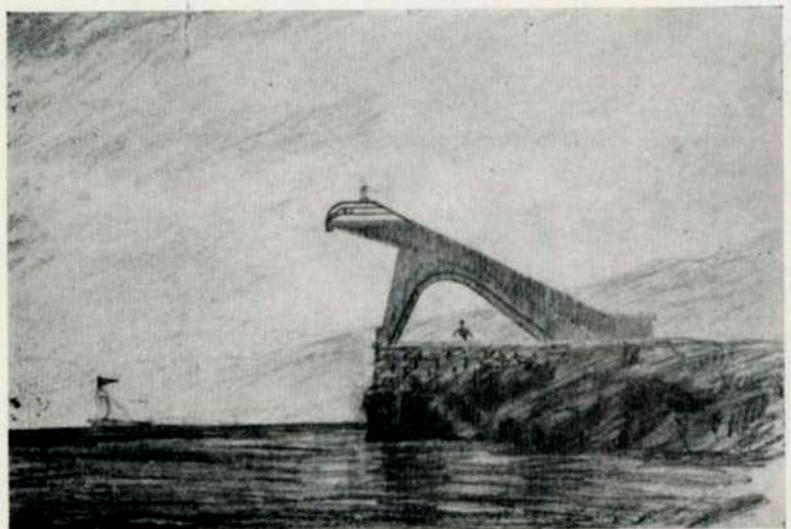
Ծանապարհամերձ տնակ

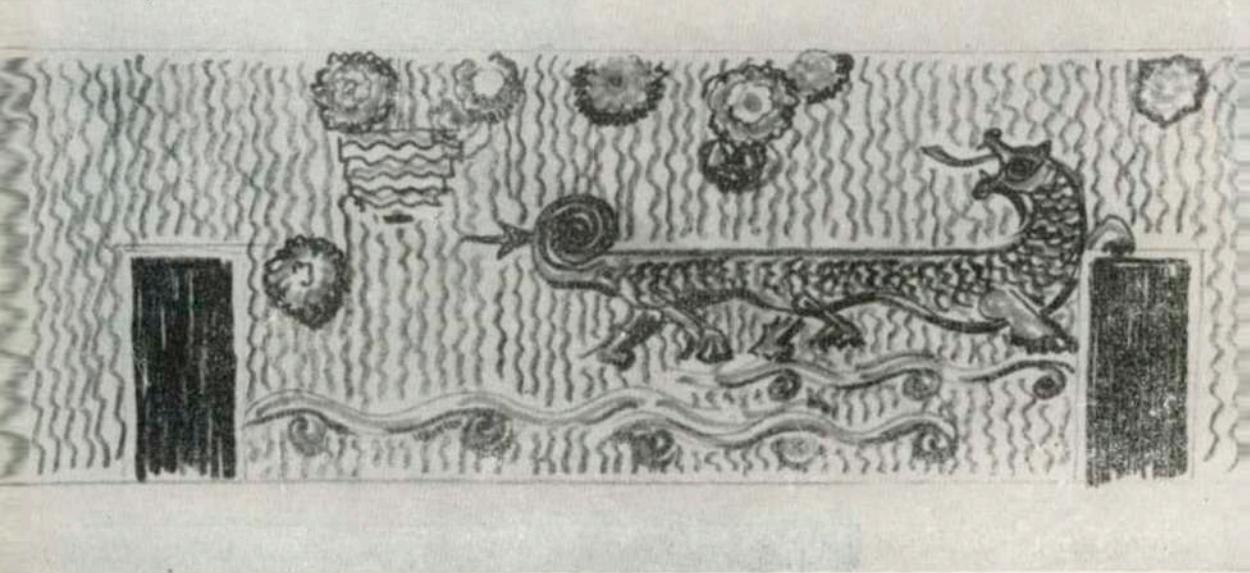
Домик у дороги

Խորտկարան դիտահարթակով
Закусочная со смотровой площадкой

Ջրացառկի աշտարակ
Вышка для прыжков в воду

Պատի ձևավորմ

Оформление стены

5. ԳՐԱՖԻԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

---

5. ГРАФИЧЕСКИЕ РАБОТЫ

ГРАФИЧЕСКИЕ РАБОТЫ

ԳՐԳԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ

Ա. ՀՈՎՀԱՆՆԵՍՅԱՆԻ «ՎԱՐԴՊԵՏ ՏՐԴԱՏԸ» ԳՐԳԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ

- ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, տուշ, ֆլոմաստեր 26×43
ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, տուշ, ֆլոմաստեր 27×45
ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, տուշ, ֆլոմաստեր 26×21
ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, տուշ, ֆլոմաստեր 28×20
ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, տուշ, ֆլոմաստեր 26×41

Ա. Հ. ԽՈՐՅԱՅԵԼՅԱՆԻ «ՎԱՐՄԲԱՎՈՐ ԶՎԱՐԺԱԽՈՍՍ ԴԵԼ ՊՈՒՊԻ» ԳՐԳԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ

- ԷՍՔԻՁՆԵՐ (4 թիրք): 1956 թուղթ, տուշ 19×13

«ՍԱՅԱՓ-ՆՈՎԱ» ԳՐԳԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ: 1963

- ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր, չրամներկ 28×60
ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 33×35
ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 29×20
ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, մատիս, գրիչ, ֆլոմաստեր 29×21
ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, գրիչ, ֆլոմաստեր 48×43

ՍԱՅԱՓ-ՆՈՎԱՅԻ «ՔԱԽԱՏՈՂԵՐԻ» ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ: 1963

- ԷՍՔԻՁ (2 թիրք): Թուղթ, տուշ 15×21
ԷՍՔԻՁ: Թուղթ, տուշ 22×15

«ԱԿՆԱՐԿ ՀԱՅ ՏԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ» ԳՐԳԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ: 1964

- ԷՍՔԻՁ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 23×17
ԷՍՔԻՁ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 24×20
ԷՍՔԻՁ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 16×17
ԸԱՊԿԻ ԷՍՔԻՁ: Թուղթ, տուշ 27×17

«Ակնարկ նայ ճարտարապետության պատմության» գրքի ձևավորումից
Из оформления книги «Очерк истории армянской архитектуры»

ГРАФИЧЕСКИЕ РАБОТЫ

Ա. ՏԵՐ-ՄԱՆՎԵԼՅԱՆԻ «ԱՐԾԱԿ ՖԵՏՎԱԺՅԱՆ» ԳՐԳԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄԻՑ: 1964

ԸԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: (2 թերթ): Թուղթ, ֆլոմաստեր 29×20

ԸԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 20×20

ԸԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, գրիչ, գուաշ 29×17

ԸԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, գրիչ, գուաշ 25×17

ԸԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, սուզ 21×20

ՖՈՐՁԱՅԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 26×41

ԳԼԽԱՏԱՌԵՐ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 30×20

«ԶՎԱՐԹՆՈՅ» ԳՐԳԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄԻՑ:

ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 24×17

ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 22×17

ԸԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶՆԵՐ «ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԱՐՎԵՏ» ԱՄՍԱԳՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԷՍԿԻԶ ՕԲԼՈՋԵԿ ԴԼЯ ՋՈՒՐՆԱԼԱ «СОВЕТАКАН АРВЕСТ»

**«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԱՐՎԵՍՏ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԾԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ
ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ ЖУРНАЛА «СОВЕТАКАН АРВЕСТ»**

«ՍԱՆԱՀԻՆ: ՀԱՂՊԱՏ» ԳՐքի ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄԻՑ

ԾԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 16×17

ԾԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 24×20

ԾԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 23×17

ԱՎ. ԽՍԱՀԱԿՅԱՆԻ «ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱՇՈՒԻ» ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄԻՑ

ՖՈՐՁԱԼԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ջրամերկ 28×41

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԱՐՎԵՍՏ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄԻՑ

ԾԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր, գուաշ 30×45

ԾԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր, գուաշ 24×40

ԾԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր, գուաշ 28×40

ԾԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր, գուաշ 35×52

ԾԱՊԿԻ ԷՍՔԻԶ: Թուղթ, ֆլոմաստեր, գուաշ 29×22

ГРАФИЧЕСКИЕ РАБОТЫ

КНИЖНОЕ ОФОРМЛЕНИЕ

Из оформления книги К. Оганесяна «Зодчий Трдат»

ЭСКИЗ. Бумага, тушь, фломастер 26×43

ЭСКИЗ. Бумага, тушь, фломастер 27×45

ЭСКИЗ. Бумага, тушь, фломастер 26×21

ЭСКИЗ. Бумага, тушь, фломастер 28×20

ЭСКИЗ. Бумага, тушь, фломастер 26×41

Из оформления книги С. Я. Исраеляна «Карабахский балагур Неле-Пуги»

ЭСКИЗЫ (4 листа). 1956. Бумага, тушь 19×13

Из оформления книги «Саят-Нова», 1963

ЭСКИЗ. Бумага, фломастер, акварель 28×60

ЭСКИЗ. Бумага, фломастер 33×35

ЭСКИЗ. Бумага, фломастер 29×20

ЭСКИЗ. Бумага, карандаш, перо, фломастер 29×21

ЭСКИЗ. Бумага, перо, фломастер 48×43

Из оформления сборника «Четверостишия» Саят-Нова, 1963

ЭСКИЗ (2 листа). Бумага, тушь 15×21

ЭСКИЗ. Бумага, тушь 22×15

Из оформления книги «Очерк истории армянской архитектуры». 1964

ЭСКИЗ. Бумага, фломастер 23×17

ЭСКИЗ. Бумага, фломастер 24×20

ЭСКИЗ. Бумага, фломастер 16×17

ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ. Бумага, тушь 27×17

ԱՅՀԱԴԱՎԱԾ

Քահանովը

ԱԱԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ «ՔԱՂԱՏՈՂԵՐ»-Ի ԶԵՎԱԿՈՐՄԱՆ ԷԿՐԻԶ

ЭСКИЗ ОФОРМЛЕНИЯ СБОРНИКА «ЧЕТВЕРОСТИШИЯ» САЯТ-НОВА

ГРАФИЧЕСКИЕ РАБОТЫ

Из оформления книги А. Тер-Манвелян «Аршак Фегваджян». 1964

ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ (2 листа). Бумага, фломастер 29×20

ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ. Бумага, фломастер 20×20

ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ. Бумага, перо, гуашь 29×17

ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ. Бумага, перо, гуашь 25×17

ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ. Бумага, тушь 21×20

ЭСКИЗ ФОРЗАЦА. Бумага, фломастер 26×41

ЗАГЛАВНЫЕ БУКВЫ. Бумага, фломастер 30×20

Из оформления книги «Звартноц»

ЭСКИЗ. Бумага, фломастер 24×17

ЭСКИЗ. Бумага, фломастер 22×17

ԱՌԱՄ-ՆՈՎԱՅԻ «ՔԱՂԱՔՈՂԵՐ»-Ի ԶԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԷԿՐԵԶ

ЭСКИЗ ОФОРМЛЕНИЯ СБОРНИКА «ЧЕТВЕРОСТИШИЯ» САЯТ-НОВА

ԱԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ «ՔԱՐԱՏՈՂԵՐ»-Ի ԶԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԷԿՐԵՋ
 ЭСКИЗ ОФОРМЛЕНИЯ СБОРНИКА «ЧЕТВЕРОСТИШИЯ» САЯТ-НОВА

Из оформления книги «Санаин. Ахпат»

ЭСКИЗ. Бумага, фломастер 16×17

ЭСКИЗ. Бумага, фломастер 24×20

ЭСКИЗ. Бумага, фломастер 23×14

Из оформления сборника произведений Ав. Исаакяна

ЭСКИЗ ФОРЗАЦА. Бумага, акварель 18×41

Из оформления журнала «Советакан арвест»

ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ. Бумага, фломастер, гуашь 30×45

ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ. Бумага, фломастер, гуашь 24×40

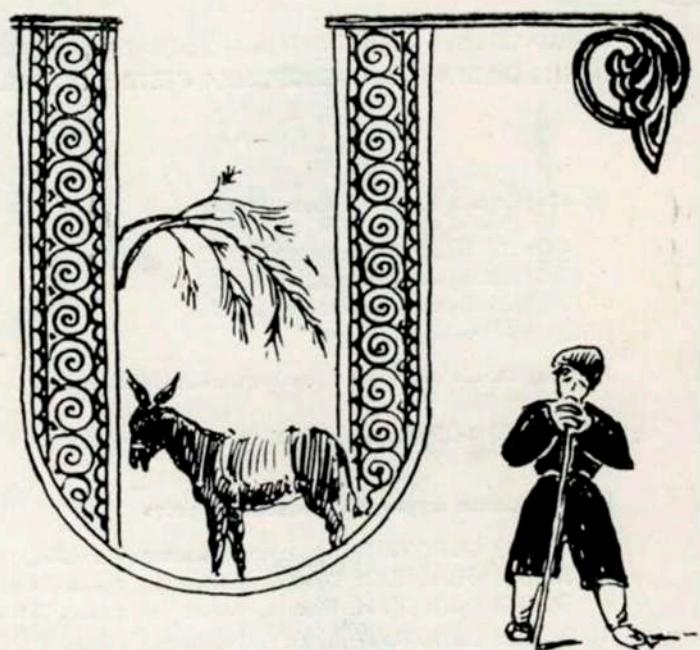
ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ. Бумага, фломастер, гуашь 28×40

ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ. Бумага, фломастер, гуашь 35×52

ЭСКИЗ ОБЛОЖКИ. Бумага, фломастер, гуашь 29×22

Ա. Հ. ԻՍՐԱԵԼՅԱՆԻ «ՂԱՐԱԲԱԴԻ ԶՎԱՐՑՈՒԹՈՒ
ՊԵՐ ՊՈԽՎ» ԳՐԱՅԻ ԶԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԷԽԱԲԵԶ

ԵՍԿԻԶ ՕՓՈՐՄԼԵՆԻ ԿԻՒ Ս. յ. ԻՍՐԱԵԼՅԱՆԱ «ԿԱՐԱԲԱՀՍԿԻ ԲԱԼԱԳՈՒՐ ՊԵԼԵ-ՊՈԳԻ»

ГРАФИЧЕСКИЕ РАБОТЫ

ԿԻՐԱՊՈՎԱԿԱՆ ԳՐԱՖԻԿԱ

Ավ. ԽՍՀՀԱԿԱՆԻ ՄՆԽԴՅԱՆ 80-ԱՄՅԱԿԻՆ ՆՎԻՐՎԱՇ ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ ՆԻՍՏԻ
ՀՐԱՎԵՒՐԱՏՈՄՄԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄ: 1955

Ե. 2ԱՐԵՆՑԻ ՄՆԽԴՅԱՆ 60-ԱՄՅԱԿԻՆ ՆՎԻՐՎԱՇ ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ ԵՐԵԿՈՑԻ ՀՐԱՎԵՒ-
ՐԱՏՈՄՄԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄ: 1957

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՈՒԶԲԵԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՐՎԵՍԻ ԾԱԲԱԹՎՈ. ՀՐԱ-
ՎԵՐՈԱՏՈՄՄԵՐԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ (3): 1962

ԱՓօԽուժական գրականության երեկոցի ՀՐԱՎԵՐԱՏՈՄՄԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄ:

ՀԵԿԵՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁ ԺԱՐՏԱՐՄԴԵՏ ԻԳՈՐ ՖՈՄԻՆԻ ՄՆԽԴՅԱՆ 60-ԱՄՅԱԿԻ
ԱՌԹԻՆ: Էսքիզ: 1964: Թուղթ, տուշ, ֆլոմաստեր 30×21

ՈՒՂԵՐՁ ԱՐՉԵԼ ՔՈՒՐԴԻԱՆԵՐԻ ՄՆԽԴՅԱՆ 70-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՆ: Էսքիզ: 1971: Թուղթ,
տուշ, ֆլոմաստեր 31×42

ՃԵՂԱԿԱՐՆԵՐ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ: Թուղթ, ֆլոմաստեր $8,5 \times 23$

ԱՐԱՐԱՏ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 13×20

ՔԱՐ ՈՒ ԱՐԵՎ: Թուղթ, գունավոր մատիտ 18×13

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ՄՈՏԻՎ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 15×21

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 12×11

ՓՅՈՒՆԻԿԻ ԿՆՈՉ ԿԵՐՊԱՐԱՆՔՈՎ: Թուղթ, ֆլոմաստեր 29×20

ГРАФИЧЕСКИЕ РАБОТЫ

Прикладная графика

ОФОРМЛЕНИЕ ПРИГЛАСИТЕЛЬНОГО БИЛЕТА К ЮБИЛЕЙНОМУ ВЕЧЕРУ,
ПОСВЯЩЕННОМУ 80-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ АВ. ИСААКЯНА. 1955.

ОФОРМЛЕНИЕ ПРИГЛАСИТЕЛЬНОГО БИЛЕТА К ЮБИЛЕЙНОМУ ВЕЧЕРУ,
ПОСВЯЩЕННОМУ 60-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ Е. ЧАРЕНЦА. 1957.

ОФОРМЛЕНИЕ ПРИГЛАСИТЕЛЬНЫХ БИЛЕТОВ К ЧЕДЕЛЕ УЗБЕКСКОЙ
ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА В АРМЕНИИ (3). 1962.

ОФОРМЛЕНИЕ ПРИГЛАСИТЕЛЬНОГО БИЛЕТА К ВЕЧЕРУ, ПОСВЯЩЕННОМУ
ЗАРУБЕЖНОЙ АРМЯНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

ОФОРМЛЕНИЕ ДРУЖЕСКОГО АДРЕСА АРХИТЕКТОРУ И. ФОМИНУ В СВЯЗИ
С 60-ЛЕТИЕМ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ. ЭСКИЗ. 1964. Бумага, тушь, фломастер
30 × 21

ОФОРМЛЕНИЕ АДРЕСА К 70-ЛЕТИЮ АРХИТЕКТОРА А. КУРДИАНИ. ЭСКИЗ.
1971. Бумага, тушь, фломастер 31 × 42

Наброски

МАТЕНАДАРАН. Бумага, фломастер 8,5 × 23

АРАРАТ. Бумага, фломастер 13 × 20

КАМЕНЬ И СОЛНЦЕ. Бумага, цвет, карандаш 18 × 13

АРАРАТСКИЙ МОТИВ. Бумага, фломастер 15 × 21

ГОРА МУСА. Бумага, фломастер 12 × 11

ЖЕНЩИНА—ФЕНИКС. Бумага, фломастер 29 × 20

АРПИ. Бумага, фломастер 30 × 20

6. ԶՐԱՆԵՐԿ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

6. АКВАРЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ

Ամբերդ: Դույակ

Амберд. Замок

ԱՄԲԵՐԴ: ԳՂՅԱԿ: 1935 30×42

ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ ԿՈՆԴՈՒՄ: 1935 42×31

ԱՐՈՒԺԻ ՏԱԺԱՐԸ: ԱՎԱՆԱՏԱՆ ՆԵՐՍԸ: 1937 40×31

ԳԵՂԱՐԴԱՎԱՆՔ ԿԱՄ ԱՅԻՎԱՆՔ: ԳԼԽԱՎՈՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՄՈՒՏՔԸ: 1938 42×31

ԽԱՀՔԱՐԸՐ: 1938 30×43

ՆՈՐ ԳԵՏԻԿ ՎԱՆՔ ԿԱՄ ԳՈԾԱՎԱՆՔ: Ա. ԳԵՎՈՐԳԻ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՄՈՒՏՔԸ: 1938 41×31

ԱՎԱՆԻ ՏԱԺԱՐԸ: ԱԽՎԱՏԱՆ ՄՈՒՏՔԸ: 1940 37×48

ԱՐՈՒԺ: ՔԱՐԱՎԱՆԱՏԱՆ ԱՎԵՐԱԿՆԵՐԸ: 1942 41×31

ՀԱՂԱՐԾՆԻ ՎԱՆՔԸ: ՍԵՂԱՆԱՏԱՆ ՆԵՐՍԸ: 1942 30×43

ԱՄԱՂՈՒԻ ՆՈՐԱՎԱՆՔԸ: Ա. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԳԱՎԹԻ ՄՈՒՏՔԸ: 1942 41×30

ՀԱՂԱՐԾՆԻ ՎԱՆՔԸ: Ա. ԳԵՎՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՎ ՄԱՏՈՒԴԻ: 1942 42×30

ԱՐՈՒԺԻ ՏԱԺԱՐԸ ՆԵՐՍԸ: 1942 64×43

ՄԱԿԱՐԱՎԱՆՔԻ ՆԵՐՍԸ: 1942 40×27

ԵՂՎԱՐՈՒ ԶՈՐԱՎԱՐԸ: 1942 44×64

ԵՂՎԱՐՈՒ: ԶՈՐԱՎԱՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԱՎԵՐԱԿՆԵՐԸ: 1942 61×45

ՄԱԿԱՐԱՎԱՆՔ: ԳԼԽԱՎՈՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՄՈՒՏՔԸ: 1942 40×28

ՄԱԿԱՐԱՎԱՆՔ: 1942 40×28

ԿԵՉԱՌՈՒԻ ՎԱՆՔԸ: Ա. ՆԵԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ: 1947 44×31

ԿԵՉԱՌՈՒԻ ՎԱՆՔԸ: Ա. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ: 1947 30×39

ԳԱՆՉԱՍԱՐԻ ՎԱՆՔԸ: ԳԱՎԹԻ ՄՈՒՏՔԸ: 1954 39×28

ԱՐՈՒԺ 30×40

ՄԱՐՄԱՅԵՆ: ԳՐՎԱԿ 41×30

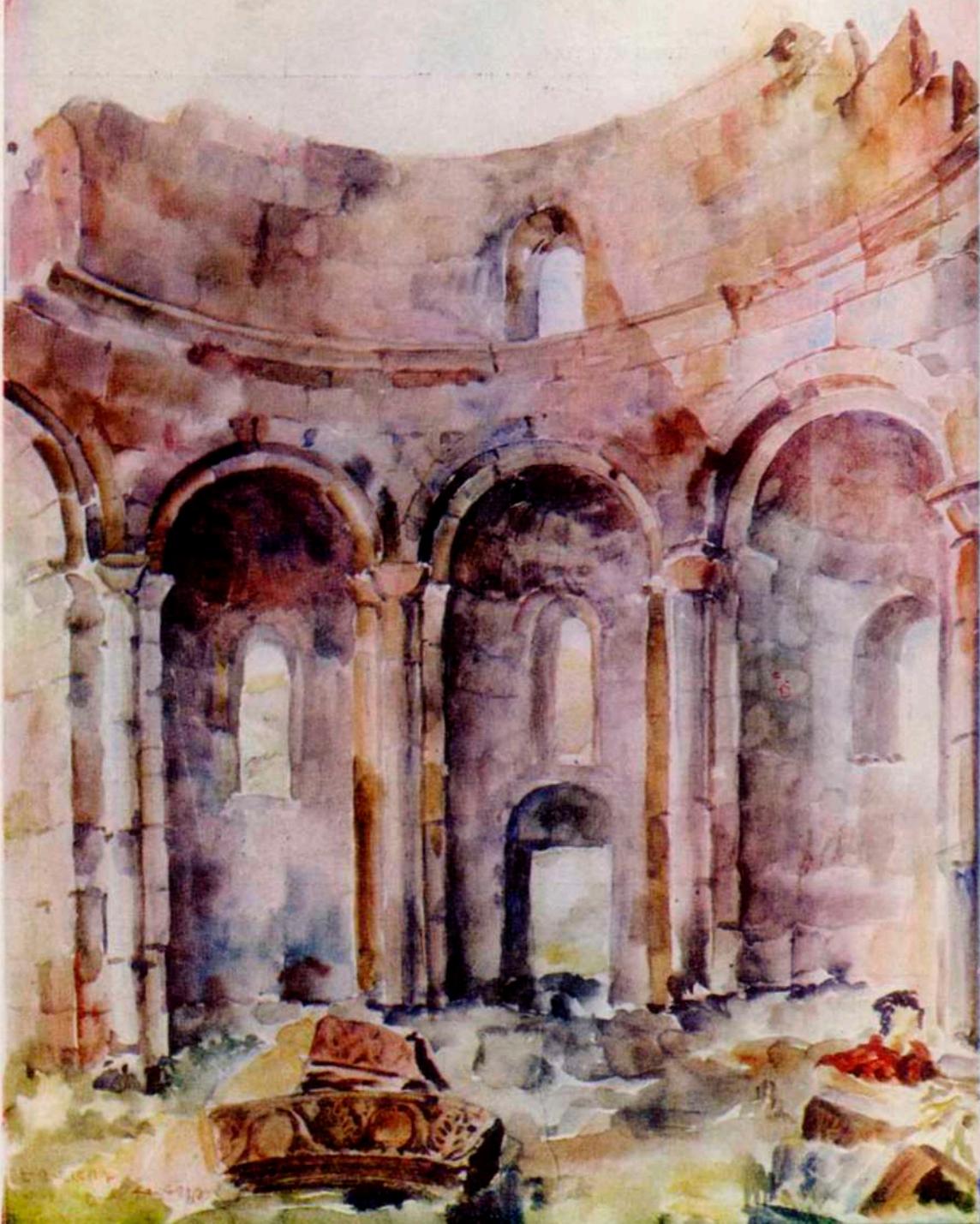
ԱՅՏԱՐԱԿԻ ԿԱՐՄՐԱՎՈՐԸ: 70×47

ՏԵՂԵՐԻ ՎԱՆՔԸ:

ԻՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ օԾԱԿԱՆՈՒՄ: 38×58

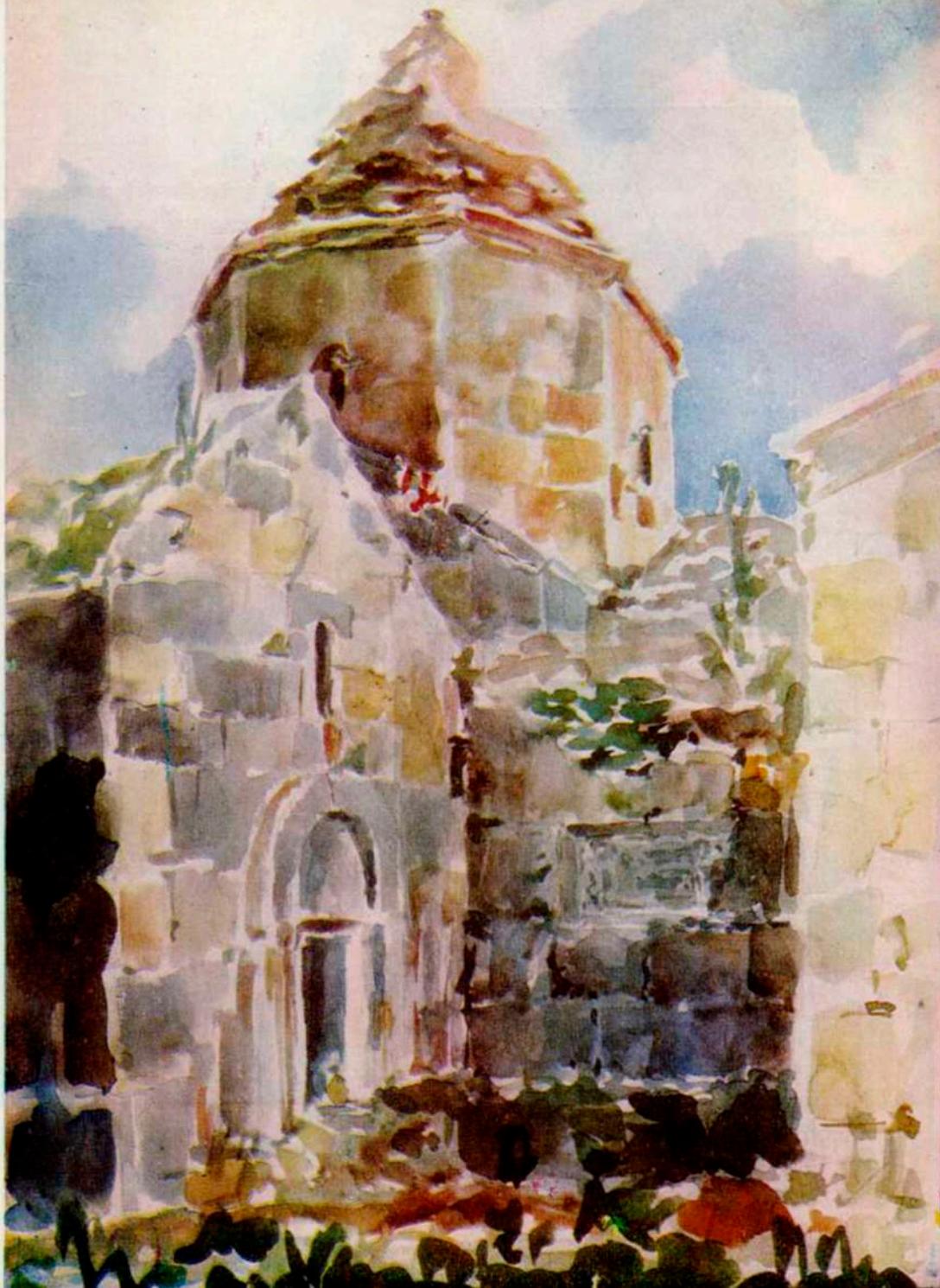
ՀՓԱՆԱԽԱՆԻ ՏՈՒՆԸ» ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ: 44×31

Դպրանի Զորագործ Առաքար Պերկով, Յօրավար և Եղարձ

АКВАРЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ

- АМБЕРД. ЗАМОК. 1935. 30 × 42
ЖИЛОЙ ДОМ В КОНДЕ. 1935. 42 × 31
ХРАМ В АРУЧЕ. ИНТЕРЬЕР ПРИДЕЛА. 1937. 40 × 31
МОНАСТЫРЬ ГЕГАРД (АРИВАНК). ВХОД В ГЛАВНУЮ ЦЕРКОВЬ. 42 × 31
ХАЧКАРЫ. 1938. 30 × 43
МОНАСТЫРЬ НОР-ГЕТИК (ГОШАВАНК). ВХОД В ЦЕРКОВЬ СВ. ГЕВОРКА.
1938. 41 × 31
ХРАМ В АВАНЕ. ЗАПАДНЫЙ ВХОД. 1940. 37 × 48
РАЗВАЛИНЫ КАРАВАНСАРАЯ. АРУЧ. 1942. 41 × 31
АГАРЦИНСКИЙ МОНАСТЫРЬ. ИНТЕРЬЕР ТРАНЕЗНОП. 1942. 30 × 43
МОНАСТЫРЬ НОРАВАНК В АМАГУ. ВХОД В ПРИТВОР ЦЕРКВИ СВ. КАРАПЕ-
ТА. 1942. 41 × 30
АГАРЦИНСКИЙ МОНАСТЫРЬ. ЦЕРКОВЬ СВ. ГЕВОРГА И ЧАСОВНИЯ. 1942.
42 × 30
ХРАМ В АРУЧЕ. ИНТЕРЬЕР. 1942. 64 × 43
ИНТЕРЬЕР ЦЕРКВИ МАКАРАВАНК. 1942. 40 × 27
ЦЕРКОВЬ ЗОРАВАР В ЕГВАРДЕ. 1942. 44 × 64
ЕГВАРД. РАЗВАЛИНЫ ЦЕРКВИ ЗОРАВАР. 1942. 61 × 45
МОНАСТЫРЬ МАКАРАВАНК. ВХОД В ГЛАВНУЮ ЦЕРКОВЬ. 1942. 40 × 28
МОНАСТЫРЬ МАКАРАВАНК. 1942
МОНАСТЫРЬ ԿԵՉԱՐԻՍ. ЦЕРКОВЬ СВ. НԻՇԱՆ. 1947. 44 × 31
МОНАСТЫРЬ ԿԵЧԱՐԻՍ. ЦЕРКОВЬ СВ. АՐՈՒԹՅՈՆԱ. 1947. 30 × 39
ГАНДЗАСАРСКИЙ МОНАСТЫРЬ. ВХОД В ПРИТВОР. 1954. 39 × 28
ХРАМ АРУЧ. 30 × 40
ЦЕРКОВЬ МАРМАШЕН. ФРАГМЕНТ. 41 × 30
ЦЕРКОВЬ ԿԱՐՄՐԱՎՈՐ В АШТАРАКЕ. 70 × 47
МОНАСТЫРЬ ТЕХЕР.
ЖИЛОЙ ДОМ В ОШАКАНЕ. 38 × 58
«ДОМ ПАНАХАНА» В ЕРЕВАНЕ. 44 × 31

Հաղպատի վանքը՝ Ագարակի մոնաстыր

Գանձասարի վանքը: Գալյօփ մուտքը
Гандзасарский монастырь. Вход в притвор

Մակարավանք: Գլխավոր եկեղեցու մուտքը
Монастырь Макараванк. Вход в главную церковь

7. ԷՍՔԻԶՆԵՐ ԿԻՐԱՈՒԿԱՆ ԱՐՎԵՍՏԻ ԻՐԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

7. ЭСКИЗЫ ДЛЯ ИЗДЕЛИЙ ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА

ЭСКИЗЫ ДЛЯ ИЗДЕЛИЙ ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА

ԽԵՑԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԻ ԷՍԹԵՇՆԵՐ

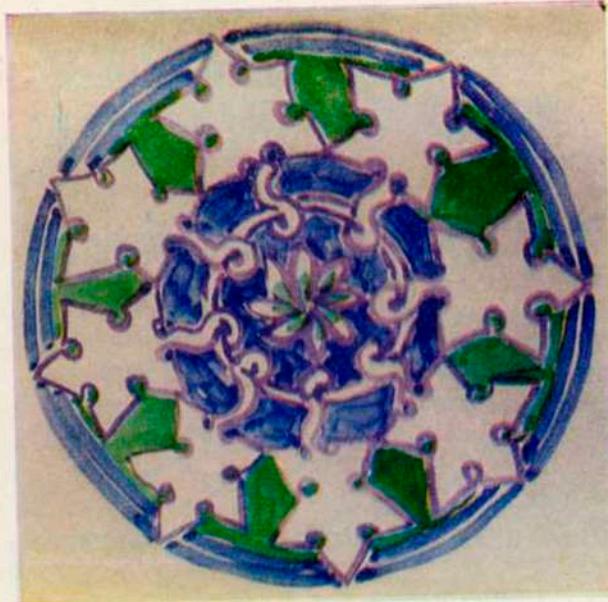
- ՍԱՓՈՐ «ԱՆԻ»: 1955 Թուղթ, մատիտ, 41×29
ՍԱՓՈՐ «ԱՐՑԱԽ»: 1955 Թուղթ, մատիտ, 40×29
ՍԱՓՈՐ ԵՎ. ԲԱԺՄԱԿ: Թուղթ, գուաշ, 45×37
ՍԱՓՈՐ: Թուղթ, գուաշ, 45×26
ՍԿՈՒՏԵՎ. ԱՂՎԵՄՍԻԿՆԵՐՈՎ: Թուղթ, գուն, մատիտ, 35×35
ՍԿՈՒՏԵՎ. ՆՈԽԵԲՐՈՎ: Թուղթ, մատիտ 43×45
ՍԿՈՒՏԵՎ. ՇՈՒԾԱՆՆԵՐՈՎ: Թուղթ, գուաշ 43×43
ՍԿՈՒՏԵՎ. ԶԿՄԻԿՆԵՐՈՎ: Թուղթ, ջրաներկ, 43×43
ՍԿՈՒՏԵՎ: Թուղթ, մատիտ, ջրաներկ 43×43
ՍԿՈՒՏԵՎ. ԵՂՆԻԿՆԵՐՈՎ: 1955 Թուղթ, մատիտ 43×43
ՍԿՈՒՏԵՎ: 1956 Թուղթ, մատիտ, 36×36
ՍԿՈՒՏԵՎ. ՄԱՂԻԿՆԵՐՈՎ: Թուղթ, մատիտ, ջրաներկ, 43×43
ՍԿՈՒՏԵՎ: Թուղթ, ջրաներկ 43×43
ՍԿՈՒՏԵՎ. ՍՈԽԱԿՆԵՐՈՎ: Թուղթ, ջրաներկ 43×43
ՍԿՈՒՏԵՎ. ՍՈԽԱԿՆԵՐՈՎ: Թուղթ, մատիտ, մոմաներկ 43×43
ԳԱՎԱՅԹ: Թուղթ, մատիտ 16×27
ԴԵԿՈՐԱՏԻՎ. ԱԿԱՀԱԿ: Թուղթ, մատիտ 28×20
ՍԿՈՒՀԱԿ «ԴՎԻՆ»: Թուղթ, մատիտ, 28×20
ՍԿՈՒՀԱԿ: Թուղթ, մատիտ 20×28

ԱՐԵԱԹՅԱ ԵՎ ՄԵՏԱԴՅԱ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԻ ԷՍԹԵՇՆԵՐ

- ԾԱՔԱՐԱՄԱՆ: Թուղթ, մատիտ, 18×29
ԿԱՆԱՑԻ ԶԱՐԴԵՐ: Թուղթ, մատիտ, 19×27
ԿԱՆԱՑԻ ԶԱՐԴԵՐ: Թուղթ, մատիտ, 19×27
ԺԱՄՄԱՑՈՒՅՑԻ ԱՊԱՐԱՆՉԱՆ: Թուղթ, գուաշ, մատիտ, 19×27
ՄԵՏԱԴՅԱ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ: Աղամաներ, դիմափոշնոտիք, գրալ, մատանիներ, սկանակիլք:
Թուղթ, մատիտ, 19×27
ՄԵՏԱԴՅԱ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ: Թուղթ, մատիտ, 17×22

ԿՏՈՐԵԴՆԵՐ ԷՍԹԵՇՆԵՐ

- ԿՏՈՐԵԴՆԵՐԻ ՆԱԽԵՆԱԿԱՐ (2 թիր): Թուղթ, գուաշ 27×20
ԿՏՈՐԵԴՆԵՐԻ ՆԱԽԵՆԱԿԱՐ: Թուղթ, գուաշ, ֆլումատիք, 28×20

Ակուտեղ տերևներով

Блюдо с листочками

Ակուտեղ նոներով

Блюдо с гранатами

ЭСКИЗЫ ДЛЯ ИЗДЕЛИЙ ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА

ԿՐՇԳԱՆՉԵԱՆՆԵՐԻ, ՀՈԽԵԱՆՉԵԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ԽՈՌՃՐԱՆՉԵԱՆՆԵՐԻ ԷՍՔԻԶՆԵՐ

ԿՐՇԳԱՆՉԵԱՆ «ՄԵՍՐՈՊ ՄԱԾՏՈՅ»: 1963: Թուղթ, տուշ՝ 36×12

ԿՐՇԳԱՆՉԵԱՆՆԵՐ: 1963: Թուղթ, ֆլոմատիք, 30×42

ԿՐՇԳԱՆՉԵԱՆՆԵՐ: 1963: Թուղթ, ֆլոմատիք 17×30

ԿՐՇԳԱՆՉԵԱՆ (2 թերթ): 1965: Թուղթ, շրաներկ 30×42

ԽՈՌՃՐԱՆՉԵԱՆ «ԵՐԵՒԻՆ»: 1965: Թուղթ, մատիտ, գրիչ 9×20

ՀՈԽԵԱՆՉԵԱՆ «ԵՐԵՎԱՆ»: 1968: Թուղթ, գրիչ, $8 \times 6,5$

ՀՈԽԵԱՆՉԵԱՆ ԿՎԵՐՎԱԾ ՀՈՎՃԱՆՆԵՍ ԹՈԽՄԱՆՑԱՆԻ ԾՆՆԴՑԱՆ 100-ԱՄՅԱԿԻՆ: 1969 Թուղթ, մատիտ, գրիչ 8×30

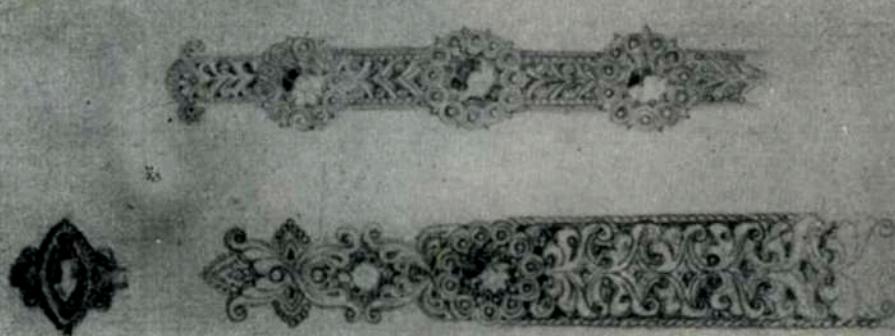
ԽՈՌՃՐԱՆՉԵԱՆՆԵՐ «ԶԵՐՄՈՒՄ» (2 թերթ): Թուղթ, մատիտ, 21×30

ՀՈԽԵԱՆՎԵՐՆԵՐ: Թուղթ, գրիչ, ֆլոմատիք, 62×47

ԽՈՌՃՐԱՆՉԵԱՆ «ԹՈՒՐ»: Թուղթ, տուշ, գրիչ 19×27

ԽՈՌՃՐԱՆՉԵԱՆ «ՍՈՒՐ, ՎԱՀԱՆ, ԽԱՂՈՂ»: Թուղթ, ֆլոմատիք, 27×19

ԿՐՇԳԱՆՉԵԱՆՆԵՐ: Թուղթ, մատիտ, 21×14

Կանացի զարդեր

Женские украшения

ЭСКИЗЫ ДЛЯ ИЗДЕЛИЙ ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА

Эскизы для керамических изделий

- КУВШИН «АНИ». 1955. Бумага, карандаш 41×29
КУВШИН «АРЦАХ». 1955. Бумага, карандаш 40×29
КУВШИН И СТАКАН. Бумага, гуашь 45×37
КУВШИН. Бумага, гуашь 45×26
БЛЮДО С ЛИСТОЧКАМИ. Бумага, карандаш 35×35
БЛЮДО С ГРАНАТАМИ. Бумага, карандаш 43×43
БЛЮДО С ЛИЛИЯМИ. Бумага, гуашь 43×43
БЛЮДО С РЫБКАМИ. Бумага, акварель 43×43
БЛЮДО. Бумага, карандаш, акварель 43×43
БЛЮДО С ОЛЕНЯМИ. 1955. Бумага, карандаш 43×43
БЛЮДО. 1956. Бумага, карандаш 36×36
БЛЮДО С ЦВЕТАМИ. Бумага, карандаш, акварель 43×43
БЛЮДО «СОЛОВЬИ». Бумага, акварель 43×43
БЛЮДО «СОЛОВЬИ». Бумага, карандаш, воск. краски 43×43
ЧАША. 1955. Бумага, карандаш 16×27
ДЕКОРАТИВНАЯ ВАЗА. 1955. Бумага, карандаш 28×20
ВАЗА «ДВИН». 1955. Бумага, карандаш 28×20
ВАЗА. Бумага, карандаш 20×28

Эскизы для серебряных и металлических предметов

- САХАРНИЦА. Бумага, карандаш 18×29
ЖЕНСКИЕ УКРАШЕНИЯ. 1955. Бумага, карандаш 19×27
ЖЕНСКИЕ УКРАШЕНИЯ. Бумага, карандаш 19×27
БРАСЛЕТ ДЛЯ ЧАСОВ. Бумага, гуашь, карандаш 19×27
МЕТАЛЛИЧЕСКИЕ ИЗДЕЛИЯ (солонки, пудреница, ложка, кольца, ваза). Бумага
карандаш 19×27
МЕТАЛЛИЧЕСКИЕ ИЗДЕЛИЯ. Бумага, карандаш 17×22

Эскизы рисунков для ткани

- РИСУНОК ТКАНИ (2 листа). Бумага, гуашь 27×20

- РИСУНОК ТКАНИ. Бумага, гуашь, фломастер 28×20

Ասփոր «Արցախ»

Կувшин «Арцах»

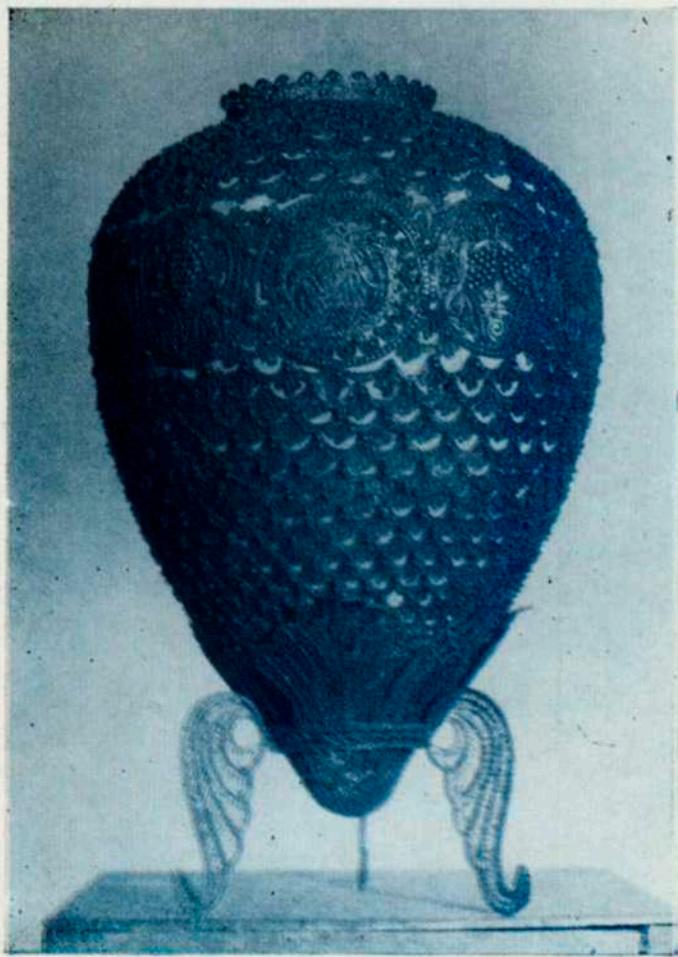

Սկուտեղ աղմասիկներով

Блюдо с лисичками

Күрнәқ Құндылғының ғимбір Рисунок для ткани

Սկանել «Հայաստան»: Գործ Վ. Հացագործանի ըստ Ռ. Իսրայելանի էսքիզի
Ваза «Армения». Работа В. Азагорцяна по эскизу Р. Исаакяна

Күркөң қызылбай Әндиш Рисунок для ткани

ԷՐԵՎԱՆԻ ԿԻՐՈՂՈՎԻԿԻ ԱՐԳԵՍԻ ԵՐԿԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ЭСКИЗЫ ДЛЯ ИЗДЕЛИЙ ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА

НАГРУДНОЙ ЗНАЧОК «МЕСРОП МАШТОЦ». 1963. Бумага, тушь 36×12

НАГРУДНЫЕ ЗНАЧКИ. 1963. Бумага, фломастер 30×42

НАГРУДНЫЕ ЗНАЧКИ. 1963. Бумага, фломастер 17×30

НАГРУДНОЙ ЗНАЧОК (2 листа). 1965. Бумага, акварель 30×42

ЭМБЛЕМА «ЕГЕРН». 1965. Бумага, карандаш, перо 9×20

ПАМЯТНЫЙ ЗНАЧОК «ЕРЕВАН». 1968. Бумага, перо $8 \times 6,5$

МЕДАЛЬ К 100-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ О. ТУМАНЯНА. 1969. Бумага,
карандаш, перо 8×30

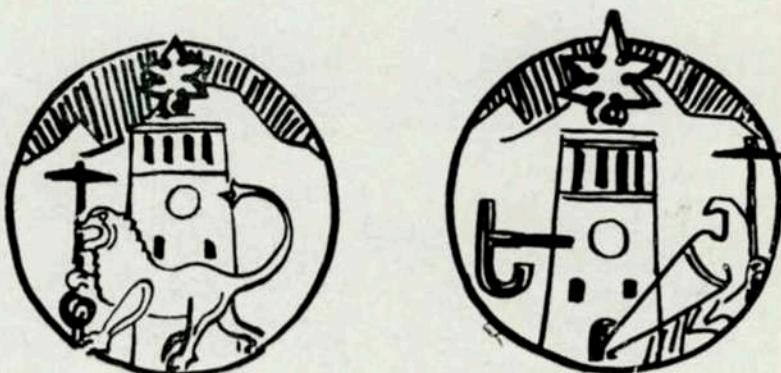
СУВЕНИРЫ. Бумага, перо, фломастер 62×47

ЭМБЛЕМА «ДЖЕРМУК» (2 листа). Бумага, карандаш 21×30

ЭМБЛЕМА. Бумага, тушь, перо 19×27

ЭМБЛЕМА «МЕЧ, ЩИТ, ВИНОГРАД». Бумага, фломастер 27×19

НАГРУДНЫЕ ЗНАЧКИ. Бумага, карандаш 21×14

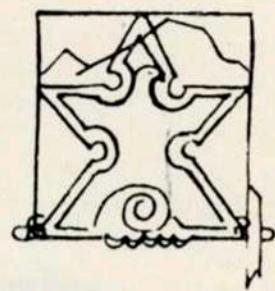
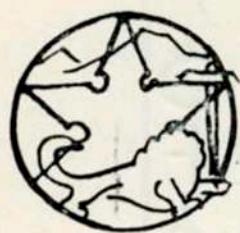
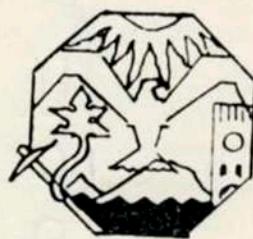
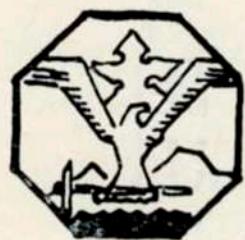

Կրծքաբշտիկներ Նարդանակներ

Ա Ճ Ճ Ռ
 Բ Ւ Մ Ս
 Գ Լ Յ Վ
 Դ Ի Ե Տ
 Ե Շ Շ Ր
 Զ Կ Ո Յ
 Է Հ Չ Ւ
 Ը Ջ Պ Փ
 Ո Շ Շ Բ

Կրօքանշամ «Մետոց Մաշտօց»
 Нагрудный значок «Месроп Маштоц»

ЧРӨДИҮССЕЛІККЕРІ ҚҰРЫДЫР ЭСКИЗЫ ДЛЯ НАГРУДНЫХ ЗНАЧКОВ

ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐ

ДАТЫ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА

1908 Մնալել է սեպտեմբերի 17-ին Թիֆլիսում, մանկավարժի ընտանիքում:

1925 Ավարտել է Թիֆլիսի № 72 աշխատանքային դպրոցը:

1926 Ընդունվել է Վրաստաճի Գեղարվեստից ակադեմիայի ճարտարապետական ֆակուլտետը, սովորել է մինչև 1928 թ.:

1932 Ավարտել է Լենինգրադի կոմունալ շինարարության ինժեներների ինստիտուտի ճարտարապետական ֆակուլտետը: Ստացել է նախազծող ճարտարապետի կոչում:

1934 Ավարտել է ՍՍՀՄ Գեղարվեստից ակադեմիայի Ի. Ե. Ռեպինի անվան գեղանկարչության, քանդակագործության և ճարտարապետության ինստիտուտին առջնորդ դիպլոմային նախագծերի նախապատրաստական դասընթացները: «Գերազանցությամբ» պաշտպանել է դիպլոմային նախագիծը, ստանալով ճարտարապետ-արվեստագետի կոչում:

Ընդունվել է Ի. Ե. Ռեպինի անվան գեղանկարչության, քանդակագործության և ճարտարապետության կատարելագործման դասընթացները (սովորել է մինչև 1936 թ.):

1936 Ընդունվել է և մինչև 1941 թ. աշխատել ՀՍՍՀ Կոմունալ տնտեսության ժողովածատին առջնորդ ճարտարապետական-նախագծային № 2 արվեստանոցում (1938-ից՝ «Հայպետնախագիծ»), որպես ճարտարապետ:

1941 Ընդունվել և մինչև 1943 թ. աշխատել է Հայաստանի պատմական հուշարձանների պահպանության կոմիտեում, որպես ավագ գիտաշխատող:

Ավագ դասախոս Երևանի Կ. Մարքսի անվան պոլիտեխնիկական ինստիտուտում, 1947-ից՝ դոցենտ:

1944 Աճմանական ցուցահանդես Հայաստանի ճարտարապետների տանը: Երևանում կառուցվելիք Հայոցակամարի նախագծի նամար բաց մրցույթում արժանացել է առաջին կարգի մրցանակի:

1945 Պարզեատրվել է Հայկական ՍՍՀ Գերազուն սովորի պատվորով:

- 1947** ճարտարապետության երիտասարդ վարպետների ստեղծագործությունների 2-րդ համամիութենական ստուգատեսում արժանացել է առաջին մրցանակի:
- Ընդունվել և մինչև 1949 թ. աշխատել է Հայկական ՍՍՀ մինիստրների սովետին առջնորդ ճարտարապետության գործերի վարչության ճարտարապետական արվեստանոցում, իրեն ճարտարապետ-նախագծող:
- 1949** Աշխատել է Երբաղսովետի գործկոմի ճարտարապետական արվեստանոցում, իրեն ճարտարապետ-նախագծող (մինչև 1951 թ.):
- 1950** Պարզեատրվել է Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի պատվոգրով:
- Ընդունվել մինչև 1949 թ. աշխատել է Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների Հայքանակ հուշարձանի ճարտարապետության համար արժանացել է ՍՍՀՄ պետական առաջին կարգի մրցանակի:
- Աշխատել է «Հայարդնախագիծ» (մինչև 1959՝ «Հայնարդնախագիծ») ինստիտուտում, իրեն բաժնի գլխավոր ճարտարապետ (մինչև 1973 թ.):
- 1952** Արժանացել է ճարտարապետության թեկնածուի գիտական աստիճանի «Դմ աշխատանքները ճարտարապետության մեջ» դիսերտացիայի համար (պաշտպանել է ՍՍՀՄ Գեղարվեստից ակադեմիայի Բ. Ն. Ռեպինի անվան գեղանկարչության, քանդակագործության և ճարտարապետության ինստիտուտում):
- 1961** Հայկական ՍՍՀ Գերագույն Սովետի նախագահության հրամանագրով արժանացել է Հայկական ՍՍՀ արվեստի վաստակավոր գործի պատվավոր կոչման: Պարզեատրվել է Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի պատվոգրով:
- 1968** Հայկական ՍՍՀ Գերագույն Սովետի նախագահության հրամանագրով արժանացել է Հայկական ՍՍՀ վաստակավոր ճարտարապետի պատվավոր կոչման:
- 1969** Անհատական ցուցանանդես Թբիլիսիում:
- 1970** ՍՍՀՄ Գերագույն Սովետի նախագահության հրամանագրով արժանացել է ՍՍՀՄ ժողովրդական ճարտարապետի պատվավոր կոչման:
- 1973** Վախճանվել է սեպտեմբերի 8-ին Երևանում:

- 1908 Родился 17 сентября в городе Тифлисе, в семье педагога.
- 1925 Окончил 72-ю трудовую школу в Тифлисе.
- 1926 Поступил на архитектурный факультет Академии художеств Грузии, учился до 1928 г.
- 1932 Окончил архитектурный факультет Ленинградского института инженеров коммунального строительства, получив звание архитектора-проектировщика.
- 1934 Окончил курсы по подготовке дипломных проектов при Институте живописи, скульптуры и архитектуры имени И. Е. Репина Академии художеств СССР в Ленинграде. Защитил дипломный проект «с отличием», получив звание архитектора-художника.
Был принят по конкурсу и учился на курсах повышения мастерства при Институте живописи, скульптуры и архитектуры имени И. Е. Репина АХ СССР (до 1936 г.).
- 1936 Поступил на работу во Вторую архитектурно-проектную мастерскую НККХ Армянской ССР (с 1938 года, после реорганизации — Армгоспроект) в должности архитектора (до 1941 г.)
- 1941 Поступил и до 1943 года работал в Комитете по охране исторических памятников Армении в должности старшего научного сотрудника.
Работал на кафедре архитектуры Ереванского политехнического института имени К. Маркса в должности старшего преподавателя, с 1947 года — доцента.
- 1944 Персональная выставка в Ереване, в Доме архитектора. Получил первую премию за проект триумфальной арки в Ереване на открытом конкурсе.
- 1945 Награжден Почетной грамотой Верховного Совета Армянской ССР

- 1947 Присуждена премия первой степени на Втором всесоюзном смотре творчества молодых мастеров архитектуры.
- Работал в архитектурной мастерской Управления по делам архитектуры при Совете Министров Армянской ССР в должности архитектора-проектировщика (до 1949 г.).
- 1949 Поступил и до 1951 года работал в архитектурной мастерской Исполкома Ергорсовета в должности архитектора-проектировщика.
- 1950 Награжден Почетной грамотой Верховного Совета Армянской ССР.
Избран депутатом Ереванского городского совета.
- 1951 Присуждена Государственная премия СССР первой степени за архитектуру Монумента Победы в г. Ереване.
- Работал до 1973 г. в институте Армпромпроект (до 1959 г.—Армпроект) в должности главного архитектора отдела.
- 1952 Присвоена ученая степень кандидата архитектуры за диссертацию «Мои работы в архитектуре», защищенную в Институте живописи, скульптуры и архитектуры имени И. Е. Репина АХ СССР в г. Ленинграде.
- 1961 Указом Президиума Верховного Совета Армянской ССР присвоено почетное звание Заслуженного деятеля искусств Армянской ССР.
- 1968 Указом Президиума Верховного Совета Армянской ССР присвоено почетное звание Заслуженного архитектора Армянской ССР.
Награжден Почетной грамотой Верховного Совета Армянской ССР.
- 1969 Персональная выставка в Тбилиси.
- 1970 Указом Президиума Верховного Совета СССР присвоено почетное звание Народного архитектора СССР.
- 1973 Скончался 8 сентября в Ереване.

ԲԻBLԻՈԳՐԱՖԻԱ

БИБЛИОГРАФИЯ

СТАТЬИ Р. ИСРАЕЛЯНА О АРХИТЕКТУРЕ

1. НОВАЯ КНИГА О ПАМЯТНИКАХ АРМЯНСКОГО ЗОДЧЕСТВА.
[Рецензия на книгу Арутюяна В. и Сафаряна С. «Памятники армянского зодчества», Москва, 1951].—«Коммунист», Ереван, 1952, 14 февраля.
2. ՏԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻ ՆՈՐ ՍՑԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ: [Երևանի կենտրոնական ծածկած շուկայի շենքի մասին]:—«Սովոր. գրակ. և արվեստ», Երևան, 1953, № 1, էջ 164—166;
Հեղինակցությամբ Վ. Հարությունյանի:
3. ՀՐԱԶԴԱՆԻ ԶՈՐԸ:—«Սովոր. Հայաստան», 1953, № 4, էջ 23—25;
4. ՏԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀՈՅԱԿԱՊ ԿՈԹՈՇԸ: (Ալ. Թամանյանի ծննդյան 75-ամակի առթիվ):—«Սովոր. Հայաստան», 1953, 23 մայիսի:
5. ԿՐΥТЫЙ РЫНОК В ЕРЕВАНЕ.—«Архитектура СССР», 1953, № 6,
стр. 23—25.
Совместно с В. Арутюяном.
6. ՀԱՅՖԻՀԱՐՄՈՆԻԱՅԻ ՄԵՇ ԴԱՀԼԻՅԸ:—«Սովոր. Հայաստան», 1953,
№ 8, էջ 22—24:
7. ՏԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՐԶԸ:—«Սովոր. գրակ. և արվեստ», 1953, № 9, էջ 119—115:
8. ԵՐԵՎԱՆԻ ՏԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՆՍԱԲԸՆԵՐԻ ՄԻ ՔԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐԻ ՄԱՍԻՆ:—«Գրական թերթ», 1953, 23 նոյեմբեր:
9. ՏԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ:—«Սովոր. գրակ. և արվեստ» Երևան, 1954, № 1, էջ 156—163:
10. ԼԵՆԻՆԿԱՆԻ ՏԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ:—«Բանվոր», Լենինկան, 1954, 3 նոյեմբեր:
11. ՄԵՐ ՏԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՀԵՏԱԶԳԵԼԻ ԽՆԴԻՐԸ:—«Սովոր. արվեստ», Երևան, 1955, № 1, էջ 14—18:

12. ՆՈՐԻՑ «ՀՐԱԶԴԱՆԻ ՊՐՈՊԼԵՄԵՆՏ» ՄԱՍԻՆ: (Խամակ խմբագրությանը):— «Ավանդարդ», Երևան, 1956, 7 հունիսի:
  13. ԲՅՈՒՆԵՐԱԿԱՆԻ ԱՍՏԳԱՂԻՏԱՐԱՆԸ:— «Սովետ. արվեստ», Երևան, 1956, № 12, էջ 41—43:
  14. ՊԱՏԿԵՐԵՐԻ ԱՊԱԳԱԾ ԵՐԵՎԱՆԻՑԻՑ:— «Սովետ. գրակ.», Երևան, 1958, № 1, էջ 166—172:
  15. ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԻ ԵՎ ԲՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ:— «Գրական թերթ», Երևան, 1958, 15 մարտի:
  16. ԵՐԵՎԱՆԻ ՎԱՐՎԱՐ ՄԱՍԻՆ ԵՎ ՄԻ ՔԻՇ ԷԼ՝ ԱՅՍՈՐՎԱ:— «Ավանդարդ», Երևան, 1959, 10 մարտի:
  17. ԿԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ:— (Գրողների տանը՝ զոհված գրողների հիշատակը համեմատանող տախտակ հիմնելու մասին):— «Գրական թերթ», Երևան, 1959, 3 հունիսի:
  18. ԹՈՂ ՊԱՏՄԵՆ ՀՈՒԾԱՐՁԱՆՆԵՐԸ....:— «Ավանդարդ», Երևան, 1960, 26 հունվ.
  19. ՄՏՔԵՐ ԵՐԵՎԱՆԻ ԿԱՐԻՒՑԱԿԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ:— «Սովետ. Հայաստան», Երևան, 1960, 7 հունիսի:
  20. ՄԻՐԵԼՈՎ ՍՈՎՈՐԵԼ:— «Ավանդարդ», Երևան, 1961, 11 փետր.:
  21. ՄՏԱՇՎԱՆ ԵՎ ԾԱԾԱԿՈՎ: (ՈՐ ՄԻՇՏ ԺԴՏԱՆ ՄԵՎԱՆԸ):— «Սովետ. Հայաստան», Երևան, 1961, 4 նոյեմբ.:
  22. ԽՈՍՔ ՔԱՐԵ ԶԱՐԴԱՐԱՆԴԱԿԻ ՄԱՍԻՆ:— «Սովետ. արվեստ», Երևան, 1962, № 2, էջ 29—32:
  23. ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ՍԻՐԸ: [ԼԵՆԻՆԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ]:— «Երևան», 1962, 24 հունիսի:
  24. ԺԱՅՈՒԱՓՈՐ ՈՐՉԻՑ ՄԻՒՅԵՎ ՔԱՐԵ ՊԱԼԱՏՆԵՐԸ:— «Պիոներ», 1962, № 10, էջ 26—28:
  25. ԶՎԱՐԹՆՈՅՑ 1300 ՏԱՐԵԿԱՆ:— «Սովետ. արվեստ», Երևան, 1963, № 1 էջ 51—52:
  - Նովմբ «Զարդոնք», Բեյրութ, 1963, 7 ապր.:

26. ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱՄՄԱՆՅԱՆ: (Մանցան 85-ամյակի առթիվ):— «Զարդում», Բերութ, 1963, 17 հունիսի:
«Խոյնը՝ «Լրաբեր» նյու-Յորք, 1963, 27 ապրիլի»:
27. ՀԱՅՐԵՆԱԾԵՆ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ: [Գրախոս. «Ակնարկ նոյ ճարտարապետության պատմության ամսին» Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1964]:— «Գրական թերթ», 1965, 23 հունիսի:
28. ՑՈԹԸ ԴԱՐ ՀԵՏԸ: [Անի քաղաքի մասին]:— «Պայքար», Ռուբրատոն, (Ամերիկա), 1965, 6 մարտի:
29. ԱՎԱԽՈԴԱԿԱՆԸ ԵՎ ՆՈՐԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ: (Ճարտարապետության պրոբլեմներ):— «Սովետ. Հայաստան», 1965, 27 օգոստ.
30. ԹԱՄՄԱՆՅԱՆԸ: (Հուշեր ճարտարապետի մասին):— «Սովետ. արվեստ», Երևան, 1966, № 4, էջ 38—44:
31. ԽԵՔՆԱՏԻՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՀԱՄԱՐ: (Ճարտարապետական հարցեր):— «Գրական թերթ», 1967, 30 հունիսի:
32. ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆ: (Սարդարապատի ներոսամարտի նիստամակը):— «Հայրենիքի ճայն» 1968, 29 մայիսի:
33. ԱՎԱԽՈՒՅԹՆԵՐ ԵՎ ՆՈՐԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ:— «Ծինարար», Երևան, 1968, 18 հունիսի:
34. ԳՅՈՒՂԻ ԺԱՐՏԱՐԱՊԵՏԸ: [Վ. Գորյանի մասին]:— «Սովետ. արվեստ», 1969, № 3, էջ 56—57:
35. ՊԱՀՊԱՆԵԼ ՀԱԶՎԱԳՅՈՒՏ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈԹՈՂՆԵՐԸ:— «Սովետ. Հայաստան», 1970, 29 հունիսի:
36. ՀԱՅՈՑ ԶՈՒՐԸ: [Հուշադրյումների մասին]:— «Ականարդ», 1970, 15 մայոս:
37. АРХИТЕКТУРА НЕРАЗДЕЛИМА С СУДЬБОЙ НАЦИИ.. (Слово мастера архитектуры к V Всесоюзному съезду архитекторов СССР). — «Архитектура СССР», Москва, 1970, № 10, стр. 7.

РАЗНОЕ

38. ՍՏԵՂԾԱՐԱՐ ԿՅԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ:— «Սովետ. Հայաստան», Երևան, 1951, № 10, էջ 7:
39. ԱՐԺԵՔԱՎՈՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆ: [Գրախոս. Ա. Ղանգանյանի «Հայկական առածանի» գրքի մասին: Երևան, 1951]:— «Գրական թերթ», Երևան 1951, 24 նոյեմբերի:
40. ԼԱՅՆ ՄՊԱՌՄԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՐԱՋԻՑԻԱՆԵՐԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՐՑԸ:— «Գրական թերթ», Երևան 1954, 9 փետրվարի:
41. ՀԱՐՄԱՆ ՎԱՅՐԵՐՈՒՄ: «Սովետ. գրակ.» 1955, № 5, էջ 93—96:
42. ԱՆՈՒԽՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ: [Փողոցների]:— «Գրական թերթ», 1956, 23 մայիսի:
43. ՀԱՅ ԵՐԳԵՐԻ ԿԱՄԱՐԸ: [Ազետիք Խամակյանի մանվան առթիվ]:— «Գրական թերթ», 1957, 22 նոյեմբերի:
44. ԿԻՐԱՌՈՒԿԱՆ ԱՐՎԵՍՏԸ ԿԵՆՑԱՂՈՒՄ:— «Գրական թերթ», 1959, 16 նոյեմբերի:
45. ՄԵԿԸՆԴՄԵԾ ՎԵՐԱՑՆԵԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ:— «Սովետ. Հայաստան», 1959, 7 նոյեմբերի:
46. ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՇԱԽՆԱՍՏԱՆ:— «Ավանդարդ», 1959, 24 դեկտեմբերի:
47. ԵՐԳ, ՈՐԻ ԱՆՈՒՆԸ ՀԳԻՏԵՍ:— «Ավանդարդ», 1960, փետրվարի:
48. ԳՈՒՆԱՎՈՐ ԵՐԳԵՐԻ ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԸ:— «Ավանդարդ», 1960, 5 մարտի:
49. «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԵՔԻԱՄԹՆԵՐ»-Ի ՀՐԱՍՐԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՎ:— «Ավանդարդ» 1960, 23 նոյեմբիս:
50. ՇԱԳԻԿՆԵՐԸ ԱՐԳԱԾԻ ԼԱՆՉԵՐԻՆ [Պատմվածք]:— «Ավանդարդ», 1960, 30 նոյեմբիս:
51. ԲԱԽԻ ՍԿԶԲԻՆ: ՆՎԻՐՈՒՄ ԵՄ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԿԱՐԻ Հ. Կողյանին: (ճարտարապետի նուշատներից):— «Երևան», 1960, 14 դեկտեմբերի:
52. ԿԱՊՈՒՑՏ ԵՐԿՆՔՈՒՄ (Հայրենադարձույթան մասին մի պատկեր):— «Էլքարեր», Նյու-Յորք, 1961, 10 նունվարի:
53. ՀԱՅՈՑ ԼԵՇԽԱՇԽՈՎԱՆՑԻ ՀՍԿԱՆ:— «Սովետ. Հայաստան», 1961, 26 ապրիլի:
54. ԵՐԲ ԱՍՈՒՄ ԵՆՔ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐՅԱՆ: ՀԱՅՈՑ ԼԵՇԽԱՇԽՈՎԱՆՑԻ ՀՍԿԱՆ:— «Էլքարեր», Նյու-Յորք, 1961, 16 մայիսի:

55. ՎԱՐԴԻՏ ԳԵՎՈՐԳՅ: (Հուշատերի էջերից):— «Սովետ. Հայաստան» 1961, № 2, էջ 16—17:
- 56—58. ԳԻՒՌԻ ԲԱԺԱԿԻԾ: ՀԱՐՑՅ: ՄԻԱՅՆ ՆԱ: [Մանրապատումներ]:— «Սովետ. գրակ», 1961, № 7, էջ 54—58:
59. ԵՍ ՏԵՍՆՈՒՄ ԵՄ... (Քննարկում ևնք ՍՄԿԿ ծրագրի և կանոնադրության նախազերը):— «Սովետ. Հայաստան», 1961, 9 օգոստոսի:
60. ՄԱՆԹԱԾԻ ԶՈՐՅ: [Պատմվածք]:— «Գրական թերթ», 1962, 19 հունվարի:
61. ՕԾԱԿԱՆԻ ՄՈՏ: [Մերու Մաշտոցի ճնշյան 1600-ամյակի առթիվ]:— «Սովետ. Հայաստան», 1962, 26 մայիսի:
62. ՀԵԽԿԵՑ ԵՐԵՎՈՒՄ Է ԱՆԻՌ:— «Գրական թերթ», Երևան, 1962, 31 օգոստոսի:
- 63—64: ԷՍ ԱԱՐԻՑՅ ԷՆ ՍԱՐՅ: ԱՊԱՌԱԺՆԵՐԻ ՀԵՏ [Պատմվածքներ]:— «Սովետ. Հայաստան» 1962, № 9, էջ 11—12:
65. ԵՐԵՎԱՆ, ԻՄ ԵՐԵՎԱՆ: [Սովետական Հայաստանի 42-րդ տարեդարձի առթիվ]:— «Ավանգարդ» Երևան, 1962, 29 նոյեմբերի:
66. ՓՈՐՁՈՒԹՅՈՒՆ: [Եղեկորդում]:— «Ավանգարդ», Երևան, 1963, 20 սեպտեմբերի:
67. ՀԱՄԵՐԱԾԽ ԶՈՒՑԳՅ: [Պատմվածք]:— «Պիոներ», Երևան, 1963, № 8, էջ 32:
68. ՄԻՆՉԵՎ ՎԵՐՈ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆՅԸ. «Սովետ. Հայաստան», Երևան, 1963, 20 սեպտեմբերի:
69. ՆՈՐ ԵՐԱՆԳՈՎ: (Սպաք-Նովայի ճնշյան 250-ամյակի առթիվ):— «Սովետ. Հայաստան», Երևան, 1963, 26 նոյեմբերի:
70. ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԽՈՐ ԶԳԱՅՄՈՒՆՔ: (Քննարկում ևնք դաստիարակության նարցեր):— «Երևկորան Երևան», 1965, 26 օգոստոսի: Նոյնը՝ «Ավանգարդ», Երևան, 1965, 26 օգոստոսի:
71. ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵԼ ՄԵՐ ՀԱՐՈՒՏՍ ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՌՀԸ: (Պահպաններ, հարստացնենք նայենմի բնությունը):— «Սովետ. Հայաստան», Երևան, 1966, 4 նոյեմբերի:
72. ԵՐԱԶՈՒՄ ԵՄ, ԱՆՎԵՐՈ ԵՐԱԶՈՒՄ... [Տարեմուտի խոներ]:— «Երևկորան Երևան», 1970, 31 դեկտեմբերի:
73. ՄԵՐ ԳԻՐ-ԳՐՈՅԸ: [Սովետական Հայաստանի 50-ամյակի մասին]:— «Սովետական Հայաստան», Երևան 1974, 28 նոյեմբերի:
74. ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ԵՐԳԻՀԸ: (Մ. Սարյանի մանկան առթիվ):— «Ավանգարդ», Երևան 1972, 21 մայիսի:

ЛИТЕРАТУРА О Р. ИСРАЕЛЯНЕ

1. АРУТИОНЯН В. Творческая выставка архитектора Р. Исраеляна.— «Коммунист», Ереван, 1944, 10 декабря
2. ЯРАЛОВ Ю. Молодые мастера Армении.— «Архитектура и строительство», Москва, 1946, № 21—22, стр. 22.
3. ЩУСЕВ А. Наша смена. [О победителях Всесоюзного смотра творчества молодых мастеров архитектуры].— «Советское искусство», Москва, 1947, 31 января.
4. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ Վ. Սովետական Հայաստանի ճարտարապետության երիտասարդ վարպետների հաղթանակը.— «Սովետական Հայաստան», Երևան, 1947, № 2—3, էջ 60—65:
5. ԱԶԱԲԱՔՅԱՆ Ռ. Ճարտարապետ Շափայել Խարայելյան: (Մեր Երիտասարդ արվեստագիտները):— «Ազանգարդ», Երևան, 1947, 19 մարտի:
6. ЯРАЛОВ Ю. О творчестве архитекторов Рафаела Исраеляна и Газанфара Ализаде.— «Архитектура и строительство», Москва, 1947, № 4, стр. 12—16.
7. ЯРАЛОВ Ю. Монумент победы.— «Советское искусство», Москва, 1948, 1 января.
8. АРУТИОНЯН А. Монумент победы.— «Коммунист», Ереван, 1950, 1 января.
9. МОРДВИНОВ А. К новому подъему архитектуры.— «Правда», Москва, 1951, 21 марта.
10. АРУТИОНЯН В. и БАБАЯН Л. Выдающееся произведение искусства социалистического реализма. [О монументе Победы].— «Коммунист», Ереван, 1951, 30 марта.
11. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ Մ. Մեծ ստեղծագործության նեղինակները.— «Սովետական Հայաստան», Երևան, 1951, 13 ապր.

12. МНАЦАКАНЯН С. Новые типовые проекты жилых домов в селах.— «Коммунист», Ереван, 1953, 17 декабря.
13. ՄԻԹՐԱՎԱՆՅԱՆ Լ. Թափայլ Խարայելան: «Մեր քաղաքի մարդիկ»:— «Երևան», 1958, 16 օգոստոսի:
14. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ Վ. Մեր նորելարը:— «Պոլիտեխնիկ», Երևան, 1958, 19 նոյեմբեր:
15. ՅԱՐԱՎՈՎ ՅՈՒ. Հասուն վարպետություն:— «Երևան», 1958, 1 նոյեմբեր:
16. ԲԱԲԱՅԱՆ Լ. Թափայլ Խարայելան:— «Սովոր. արվեստ», Երևան, 1958, № 11, էջ 59—60:
17. ՍՈՎԵՏՍՈւՀԱՅ ԵՐԵՎ ԾԱՐՏԱՐԱՊԵՏԵՐԸՐՈՒ ՀՈԲԵԼՅԱՆՅԱՅ: [Զ. Բախչինյանի, Կ. Հակոբյանի և Ռ. Խարայելանի 50-ամյա նորելամեների առթիվ]:— «Նոր կյանք», Բոհարեստ, 1959, 16 նոյեմբեր:
18. ՏԵՂՐԱԿՅԱՆ Է. Երեք նորելարներ: [Ծարտարապետներ Զ. Բախչինյանի, Կ. Հակոբյանի և Ռ. Խարայելանի 50-ամյակների առթիվ]: «Լուսադրյուր», Փարփա, 1959, 14 փետրար:
19. АЛФЕЕВА В. Родники. — «Советская культура». Москва, 1968, 14 сентября.
20. БАБАЯН Л. Рафаэл Сергеевич Исаелян. — «Архитектура СССР», Москва, 1968, № 11, стр. 69—71.
21. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ Վ.: Ժողովրդի ալանդներին նավատարիմ:— «Հայրենիքի ձայն», Երևան, 1968, 11 դեկտ., էջ 4—5:
22. БАБАЯН Л. Мастер архитектуры. — «Коммунист», Ереван, 1968, 13 декабря.
23. ՄՈՒՐՈՎՅԱՆ Ա. 60 տարվա շանհելությամբ...:— «Երեկոյան Երևան», 1968, 18 դեկտեմբեր:
24. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ Վ. Ստեղծագործական խիզախումների ճանապարհով:— «Սովորական Հայաստան», Երևան, 1968, 19 դեկտ.:
25. ԶՈՐՅԱՆ Լ. Ծարտարապետը:— «Գրական թերթ», Երևան, 1968, 20 դեկտ.:
26. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ Ա. Թափայլ Խարայելան: Մենքան 60-ամյակի առթիվ: «Ծինարար», Երևան, 1968, 21 դեկտ.:
27. ՀԱՄԲԱՅՅԱՆ Ռ. Ներշնչանը: (Ռ. Խարայելանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ):— «Ավանդարդ», «Երևան», 1968, 28 դեկտ.:
28. ԱՆՐՅԱՆ Օ. Ծարտարապետ Թափայլ Խարայելանի 60-ամյակը:— «Արարար», Եղուն-Ցորք, 1969, 14 նոյեմբեր:
29. ЛЕЖАВА Г. Мастерство зодчего.—«Заря Востока», Тбилиси, 1963, 23 мая.
30. ԱՆՎԱՆԻ ԾԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԹԱՓԱՅԼ ԽԱՐԱՅԵԼՅԱՆԻ ԽՈՐ ԳՈՐԾԵԲԸ:— «Զարթոնք», Բեյրութ, 1970, 21 նոյեմբեր:

31. ԴԻՄԾԻՑ Ի. Սարդարապատի նուշաբանը: (Ներկայացված է 1969 թվականի պետական մրցանակի):— «Գրական թերթ», Երևան, 1969, 5 սեպտ.:
32. ԱՐՎԻԿԻՆ Վ. Նародный архитектор страны. — «Коммунист», Ереван, 1970, 17 ноября.
33. Народный архитектор. — «Промышленность Армении», Ереван, 1971, № 1, стр. 58—59.
34. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԾԱՐՏԱՐԱՊԵՏԸ ՀԵՏ: [Հարցազրույց Ռ. Խարավելյանի հետ]:— «Գարուն», Երևան, 1971, № 1, էջ 19—20:
35. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԾԱՐՏԱՐԱՊԵՏԸ:— «Հայաստանի արդյունաբերություն», Երևան, 1971, № 1, էջ 61—62:
36. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ Ս. Ժողովրդական ճարտարապետը:— «Սովետական Հայաստան», Երևան, 1971, 2 փետր.:
37. ԱՆԱՆՅԱՆ Գ. Նախագահ Բանգով ու ոճով:— «Երևան», Սոֆիա, 1971, 2 ապր.:
- Նոյեմբ.— «Ժարժում», Բուլղարիա-Ազրիա, 1971, 8 մայիսի:
- Նոյեմբ.— «Նոր օր», Լու-Անցիլու, 1971, 6 օգոստ.:
38. ԿԱՆԱՅԻՆ Ա. Պамяти зодчего. — «Коммунист», Ереван, 1973, 12 сентября.
39. ԱՐՎԻԿԻՆ Ա. Творческий талант людям. — «Коммунист», Ереван, 1973, 12 сентября.
40. ԶԱՐՅԱՆ Ռ. Հիշատակի խոր:— «Սովետական Հայաստան», Երևան, 1973, 12 սեպտ.:
41. ԱՐԱՄՅԱՆ Ռ. Քո քարե տողերով կապրես քաղաքի սրտում:— «Սովետական Հայաստան», Երևան, 1973, 12 սեպտ.:
42. ԳՈՒԾԱԳՅԵՅՅԱՆ Մ. Ծարտարապետ Ռաֆայել Խարավելյան: (Առնեսուցող նայելի մեծ դեմք մը):— «Կանչ», Բեյրութ, 1973, 27 նոյեմբ.:
43. ՀԱԽՎԵՐԴՅԱՆ Լ. Ռաֆայել Խարավելյան: Արվեստագետի հիշատակին:— «Սովետական արվեստ», Երևան, 1973, № 10, էջ 62—63:
44. ՉԱՇԻՆՅԱՆ Զ. Հավերժացած կամք:— «Գիտություն և տեխնիկա», Երևան, 1974, № 1, էջ 10—18:
45. ՅԱՐԼՈՎ Յ. Путь мастера. Р. С. Исраэлян. (1908—1973).—«Архитектура СССР», Москва, 1974, № 5, стр. 35.

ՍՈՀՄ ժողովրդական ճարտարապետ, **ՍՈՀՄ** պետական մրցանակի դափնիքի ՌԱՅԱՅԵԼ, **ՍԱՐԳՍԻ ԽԱՐԱՅԵԼՅԱՆԻ** ստեղծագործությունների անհատական ցուցահանդեսը կազմակերպվել է Երևանում, Լենինգրադում և **Մոսկվայում** 1974 թ.:

Выставка произведений народного архитектора СССР, лауреата Государственной премии СССР РАФАЕЛА СЕРГЕЕВИЧА ИСРАЕЛЯНА организована в Ереване, Ленинграде и Москве в 1974 году.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ	5
ԿԱՏԱԼՈԳ	28
Ծենյեր, կառուցցներ, նուշարձաններ	29
Ծարտարապետական փոքր ձևեր	65
Նախզծեր, էսքիզներ	75
Ծարտարապետական մտահղացումներ	119
Գրաֆիկական աշխատանքներ	127
Զրաներկ աշխատանքներ	139
Էսքիզներ կիրառական արվեստի իրերի նամար	145
ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԵԹՎՆԵՐ	157
ԲԻԲԼԻՈԳՐԱՖԻԱ	163
Ռ. Խրայելյանը Ծարտարապետության մասին	165
Գրականություն Ռ. Խրայելյանի մասին	170

ՆԿԱՏՎԱԾ ՎՐԻՓԱԿՆԵՐ
ЗАМЕЧЕННЫЕ ОПЕЧАТКИ

ՀԱՅ	ՏԱՐ	Տպած է Напечатано	Պետք է լինի Следует читать
11	7 ներքեից	Հեռու, զեղեցիկ ու լերկ լեռ- ներին կառչած ֆիդիկայի փոր- ձարա-	նախանձելի ներդաշնակություն: Ֆիդիկայի երկրորդ փորձարա-
18	5 сверху	института	института
22	18 сверху	пьедестал	пьедестал
23	9 снизу	...элементов»	...элементов»*
62	1 ներքեից	Ճակատ գլխավոր մուտքով	Ճակատ
62	1 снизу	Фасад с главным входом	Фасад
82	3 վերևից	ֆլոմեստեր	ֆլոմесистер
82	4 վերևից	ֆլոմեստեր	ֆլոմесистер
112	8 վերևից	ճամփարաժին	ճամփարաժին
121	7 снизу	готиница	гостиница
154	վերնազրում	...արգեստի երկերի	...арգестиի իրերի
154	1 и 4 сверху	нагрудной значок	нагрудный значок
160	10 վերևից	բնուազից մինչև 1949 թ. աշխատել է Հայկական ՍՍՀ մինիստրների	այս տողը սխալ ամբողջ կրկնվել է
167	5 վերևից	ամսին	ամսին
168	14, 15	«ավանդարդ»	«ավանդարդ»
	ներքեից		

СОДЕРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ	17
КАТАЛОГ	28
Здания, сооружения, памятники	29
Малые архитектурные формы	65
Проекты, эскизы	75
Архитектурные замыслы	119
Графические работы	127
Акварельные работы	131
Эскизы для изделий прикладного искусства	145
ДАТЫ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА	157
БИБЛИОГРАФИЯ	163
Р. Исраелян об архитектуре	165
Литература о Р. Исраеляне	170

Կատալոգում տնօղադրված են Ռ. Խորակելյանի բազմաթիվ գծանկարների
վերատպություններ:

В каталоге помещены репродукции многочисленных набросков
Р. Исраеляна.

Տես. Խմբագիր՝ Տ. ՀԱԿՈԲՅԱՆ
Սրբագրիչ Ռ. ԹՈՐՊՈՍՅԱՆ
Լուսանկարները՝ Օ. ՓԱՓԱԶՅԱՆԻ
Գունավոր լուսանկարներ՝ Ի. ԹՈՒԹԻՆՉԻԿԻ ԵՎ ՑՈՒ. ԿԱԾՄԵՆԵՑԻ

Тех. редактор Т. АКОПЯН
Корректор Н. САРКИСЯН
Фото О. ПАПАЗЯНА
Цветные фото—И. РУБИНЧИКА, Ю. КАМЕНЕЦА

Գինը | ռուբ.
Цена | ռուբ.

ՎՃ 04583   պատ. 1599   տպարանակ 3000
Հանձնված է շարվածքի 28/VIII 1974 թ.:
Ստորագրված է տպագրության 14/XI 1974 թ.:
ՀԽՍՀ Մինիստրների տոմսության նորատարակչությունների պողիգրաֆիայի և
գրքի առևտուրի պետական կոմիտեի № 1 տպարան, Երևան,
Սկսավառջյան № 65:

Издание
Дома художника Армении

Ереван

1974